

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta

Mgr. Vratislav Vlček

ODKLON V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: květen 2011

“Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.”

V Praze dne 23. 5. 2011

Mgr. Vratislav Vlček

Děkuji panu Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za cenné rady ke zpracování této práce.

OBSAH

ÚVOD	7
ČÁST PRVNÍ:	8
1.1. POJEM ODKLONU – OBECNÁ CHARAKTERISTIKA	8
1.2. POJEM A VYMEZENÍ ODKLONU V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU PROCESNÍM	11
1.4. ZVLÁŠTNOSTI DOKAZOVÁNÍ V RÁMCI ODKLONU	18
ČÁST DRUHÁ: JEDNOTLIVÉ FORMY ODKLONU V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU PROCESNÍM	24
2.1. NAROVNÁNÍ.....	24
2.1.1. Právní úprava institutu narovnání	24
2.1.2. Předpoklady narovnání	25
2.1.3. Některé aspekty rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání.....	40
2.1.4. Soulad narovnání s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech 44	
2.1.5. Soulad narovnání s Doporučením Výboru ministrů členských států Rady Evropy č. R (87) 18.....	46
2.1.6. Přednosti a nedostatky institutu narovnání	49
2.2. PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	52
2.2.1. Právní úprava podmíněného zastavení restního stíhání	52
2.2.2. Předpoklady podmíněného zastavení restního stíhání	53
2.2.3. Některé aspekty rozhodnutí o podmíněném zastavení restního stíhání 61	
2.2.4. Soulad podmíněného zastavení restního stíhání s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech a Doporučením Výboru ministrů členských států Rady Evropy č. R (87) 18.....	69
2.2.5. Přednosti a nedostatky institutu podmíněného zastavení restního stíhání.....	74
2.3. TRESTNÍ PŘÍKAZ.....	76
2.3.1. Právní úprava restního příkazu a předpoklady jeho vydání .	76
2.3.2. Některé aspekty restního příkazu	78
2.3.3. Soulad restního příkazu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod.....	82
2.3.4. Soulad restního příkazu s Doporučením Výboru ministrů členských států zemí Rady Evropy č. R (87) 18.....	84
2.3.5. Přednosti a nedostatky restního příkazu	85
2.4. PODMÍNĚNÉ ODLOŽENÍ PODÁNÍ NÁVRHU NA POTRESTÁNÍ.....	89
2.4.1. Právní úprava podmíněného odložení podání návrhu na potrestání.....	89
2.4.3. Některé aspekty podmíněného odložení podání návrhu na potrestání.....	93
2.4.4. Soulad podmíněného odložení podání návrhu na potrestání s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech a Doporučením Výboru ministrů členských států Rady Evropy č. R (87) 18.....	97
2.5. ODKLON V TRESTNÍCH VĚCECH MLADISTVÝCH.....	102
2.5.1. Specifika odklonů v řízení ve věcech mladistvých.....	104
2.5.2. Odstoupení od restního stíhání.....	112
2.5.2.1. Předpoklady odstoupení od restního stíhání.....	112
2.5.2.2. Některé aspekty rozhodnutí o odstoupení od restního stíhání	

2.5.2.3. Soulad odstoupení od trestního stíhání s mezinárodněprávními dokumenty.....	124
2.5.2.4. Soulad odstoupení od trestního stíhání s dokumenty Rady Evropy	128
ČÁST TŘETÍ: INSTITUTE ODKLONU V PRAXI	133
3.1. ČETNOST A ZASTOUPENÍ JEDNOTLIVÝCH FOREM ODKLONU PŘI ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ	133
3.2. VHODNOST A SPRÁVNOST APLIKACE JEDNOTLIVÝCH FOREM ODKLONU V PRAXI	139
ČÁST ČTVRTÁ: ZÁVĚR, ÚVAHY DE LEGE FERENDA	145
TITLE OF THE THESIS	151
SUMMARY	151
ABSTRAKT	153
KLÍČOVÉ SLOVO	155
KEY WORD	155
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	156

ÚVOD

Lze konstatovat, že v oblasti trestního práva směřuje vývoj posledních desetiletí jednak k rychlejšímu a účelnějšímu vyřizování trestních věcí, jednak k důraznějšímu uplatňování tzv. alternativní trestní spravedlnosti. Tato forma trestní spravedlnosti spočívá v alternativním řešení trestních věcí, realizovaným na straně jedné odklony v trestním řízení jako procesně právními alternativami ke standardnímu trestnímu řízení, na straně druhé zakotvením tzv. alternativ k potrestání a alternativních trestů jako alternativ hmotně právních. Uvedené postupy jsou bezprostředně spjaty s institutem mediační a probační služby, které se postupně staly nezbytnou součástí právního řádu.

Podle teorie jde v případě některých odklonů (a jiných alternativ) o uplatnění prvků tzv. obnovující spravedlnosti (restorative justice), které modifikují tradiční model odplatné spravedlnosti (retributive justice), zmírňují v určitých (odůvodněných) případech trestní represí, vytvářejí podmínky pro urovnání konfliktu mezi pachatelem a poškozeným, napomáhají účinnější prevenci a v neposlední řadě představují možnost řešení složité situace, v níž se nachází trestní soudnictví u nás i v jiných evropských zemích, zejména přetíženost soudů a přeplněnost věznic.

Smyslem uvedených institutů je přispět k účinnému stíhání a trestání protiprávního chování, které je relevantní z hlediska trestního práva a zároveň i k naplnění zásady pomocné úlohy trestní represe včetně dodržení kautel vyplývajících z práva na obhajobu a práva na spravedlivý proces.

ČÁST PRVNÍ:

1.1. POJEM ODKLONU - OBECNÁ CHARAKTERISTIKA

Z hlediska teoretického je pojem odklonu poměrně široký. Významově znamená odklon (diverze) určité odbočení nebo odvedení od dalšího trestního stíhání a slouží také jako sběrný pojem pro označení nových a částečně i rozdílných trestně politických strategií a tendencí. Diverze od tradičního modelu trestního řízení je vlastní zejména anglo-americké právní kultuře založené na adversárním typu procesu a převážně směřuje k odklonění od dalšího trestního stíhání poté, co bylo zjištěno porušení normy trestního práva. Celkově favorizuje diverze požadavek spíše pomáhat namísto trestat. Zároveň je pokusem bojovat s ekonomickou krizí trestního soudnictví i vězeňství.¹

Zahraniční literatura² vymezuje odklon jako institut směřující k vyhledání příčin trestné činnosti a k jejich odstranění, aplikovatelný v případech, kdy veřejný zájem nevyžaduje provedení trestního řízení před soudem. Je doporučováno využít odklonu k poskytnutí náhrady škody způsobené činem poškozenému, ať již v penězích či formou naturální restituce. Odklon by měl být aplikován zejména v případech, kdy je pravděpodobné, že postup spočívající ve vyřešení věci mimo soudní proces bude pro pachatele mnohem přínosnější z hlediska jeho budoucího zákonného chování, nežli provedení celého trestního řízení. V neposlední řadě je

¹ Kaiser, G.: Kriminologie: Úvod do základů, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 1993, str. 84 a násl.

² Revue International de Droit Penal. Dejudiciarisation (Diversion) et Mediation. Actes du Colloque International tenu a Tokyo, Japon, 14-16 mars 1983, str. 910.

odklon institutem, který snižuje zatížení soudů a umožňuje soudcům věnovat více času závažným trestním věcem.

Diverze v trestním řízení je představována různými typy odklonu; odborná literatura³ uvádí zpravidla toto členění:

1. **prostý odklon** (simple diversion),
2. **odklon se skrytou intervencí** (diversion with a covert intervention),
3. **odklon se společenskou intervencí** (diversion with intervention of the community - mediation by private persons or social bodies),
4. **odklon s intervencí státního zástupce** (diversion with intervention by the public prosecutor).

K jednotlivým typům lze ve stručnosti uvést následující:

ad. 1 Prostým odklonem se rozumí postup, kdy orgány policie nebo státní zástupce upustí od trestního stíhání bez stanovení jakýchkoli podmínek. V právních systémech spočívajících na zásadě oportunity rozhodne policejní orgán nebo státní zástupce, zda je v zájmu spravedlnosti nebo veřejném zájmu stíhat či nestíhat. Výše uvedený postup je možný i v systému postaveném na principu legality, bude však omezen na případy, kdy jej právní norma jako výjimku ze zásady legality připustí.

ad. 2 Druhý typ odklonu spočívá v postupu státního zástupce, který očekává, že pachatel dobrovolně poskytne náhradu škody poškozenému (oběti), nepodá obžalobu. Tento postup není opřen o žádnou dohodu, pachatel si však musí být vědom toho, že bude stíhán, pokud nenahradí škodu způsobenou činem.

ad. 3 Další typ odklonu vychází z premisy, že některé trestní věci mohou být vyřešeny bez intervence policejních orgánů či státního zástupce, jež bude nahrazena intervencí soukromých osob, tzv. mediátorů. Pro mediaci přicházejí v úvahu zejména činy, které se dotýkají soukromé sféry pachatele a poškozeného a mediace směřuje především k urovnání tohoto konfliktu. Mediátor má silnou pozici: je oprávněn zvolit vlastní postup mediace a slíbit stranám, že pokud bude mediace úspěšná a strany (pachatel) se podřídí jeho rozhodnutím, trestní stíhání nebude zahájeno, a pokud již probíhá, bude zastaveno.

ad. 4 Poslední typ odklonu se vyvinul na základě širokých pravomocí státních zástupců ve Spojených státech amerických a Kanadě.

³ tamtéž, str. 898 a násl.

Důsledkem jeho vývoje bylo poznání, že dekriminalizace samotná není zcela ideálním prostředkem odlehčení trestního soudnictví a odklon v tomto kontextu představuje způsob, který sice zachovává trestnost protiprávního chování, ale nabízí řešení, které minimalizuje angažovanost tradičního řízení a maximalizuje možnost smírného vyřešení konfliktu s tím, že řízení v plné formě bude omezeno na delikty, které vážněji ohrozí veřejný zájem.⁴

Pro širší uplatnění odklonu v kontinentálním trestním řízení má význam **Doporučení č. R (87) 18, o zjednodušení trestního řízení**, přijaté Výborem ministrů členských států Rady Evropy dne 17. září 1987 (dále jen Doporučení).

Tento akt doporučuje státům, které vzhledem ke svému historickému vývoji a své ústavě uplatňují princip legality, aby přijali opatření mající stejný účel jako princip oportunity trestního stíhání, zejména pak vázanost trestního stíhání na podmínku návrhu či souhlasu poškozeného a také podmíněné zastavení trestního stíhání. Dále je doporučováno zkrácené řízení (konané bez intervence soudce), narovnání a zjednodušené řízení v málo závažných věcech se zřetelem k okolnostem případu (realizované zejména za použití trestního příkazu). V poslední řadě pak doporučení zmiňuje institut uznání viny a dohadovací řízení.⁵

Doporučení je založeno na moderních přístupech k trestnímu řízení, které preferují myšlenku rychlého rozhodnutí. Tato myšlenka je odvozována z čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod [sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., (dále také Úmluva)] a z čl. 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech [vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., (dále také Pakt)] a její přijetí je opíráno zejména o princip spravedlnosti vůči obviněnému.

Komentář k preambuli návrhu Doporučení v této souvislosti uvádí: „Zásady spravedlnosti také vyžadují, aby obžalovaný nebyl dlouhou dobu udržován ve stavu podezření... Přílišná pomalost

⁴ Revue International de Droit Penal. Dejudiciarisation (Diversion) et Mediation. Actes du Colloque International tenu a Tokyo, Japon, 14-16 mars 1983, str. 898 a násl.

⁵ Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 s odůvodněním, překlad IKSP, IKSP, Praha 1993.

řízení v každém případě přispívá k diskreditaci trestní spravedlnosti...“.

Na straně druhé si tvůrci Doporučení uvědomují, že co nejrychlejší řízení není vždy nejlepším způsobem, jak zjistit pravdu a že musí být dán přijatelný důkaz viny dostatečný pro odsouzení obviněného a vykonání sankce a nutně musí být obviněnému garantována minimální práva obsažená v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.⁶

1.2. POJEM A VYMEZENÍ ODKLONU V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU PROCESNÍM

Pojem odklonu v českém trestním právu procesním

V české trestně procesní nauce je odklon považován za alternativu trestního řízení před soudem. Rozumí se jím odchylka od trestního řízení, směřující v podstatě k mimosoudnímu vyřízení trestní věci a předpokládající případně i podrobení pachatele určité formě mimosoudního působení státního či společenského.⁷

Vzhledem k legislativnímu vývoji dochází postupem času k určitému zúžení pojmového vymezení odklonu a to v tom smyslu, že již nejde o odklonění mimo trestní řízení (zejména k vyřízení věci ve správním řízení).⁸ Pojem odklonu v naší právní úpravě je tak v současné době spojen s určitou modifikací klasického průběhu trestního řízení a rozumí se jím zvláštní způsoby trestního řízení,

⁶ Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 s odůvodněním, překlad IKSP, IKSP, Praha 1993

⁷ Suchý, O.: Odklon v trestním řízení, Právník, 3/1991, str. 248 a násl.
Draštík, A.: Odklon v českém trestním procesu (de lege lata), Časopis pro právní vědu a praxi, 4/1994, str. 188 a násl.

Nett, A.: K odklonu v trestním řízení, Časopis pro právní vědu a praxi 4/1994, str. 171 a násl.

⁸ Kuchta, J., Zezulová, J.: K vybraným problémům alternativních způsobů řízení v českém trestním právu, Časopis pro právní vědu a praxi, 4/1997, str. 553.

alternativní ve vztahu ke standardnímu projednání věci v hlavním líčení.

Pod pojem „odklon“ ve smyslu odklonění od klasického průběhu trestního řízení by bylo možné zařazovat i různé formy zvláštních způsobů dokazování jako alternativ ke standardnímu přípravnému řízení a zejména standardnímu hlavnímu líčení. Východiskem takovýchto úprav je poznatek, že v jednoduchých nebo málo závažných věcech je provádění „dvojitého vyšetřování“ policejním orgánem (případně státním zástupcem) a soudem nepotřebné a bez užitku.⁹ Toto pojetí také vede k přímému postavení podezřelého před soud nebo k jeho bezprostřednímu předvedení. Půjde zpravidla o zjednodušená řízení bez prokazování skutečností mezi stranami nesporných či o řízení na základě návrhu na potrestání, který podává státní zástupce po provedení zkráceného řízení v předsoudním stadiu.

Současné české trestní právo procesní pak pod pojmem odklon rozumí tyto instituty:

- 1. narovnání,**
- 2. podmíněné zastavení trestního stíhání,**
- 3. trestní příkaz,**
- 4. podmíněné odložení podání návrhu na potrestání,**
- 5. odstoupení od trestního stíhání v řízení v trestních věcech mladistvých.**

⁹ Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 s odůvodněním, překlad IKSP, IKSP, Praha 1993, str. 37 a násl.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 256/2001 Sb.

Vymezení odklonu v českém trestním právu procesním

V rámci českého trestního řízení představuje odklon procesně právní formu alternativního řešení trestních věcí odklonem od standardního trestního řízení, tedy alternativu k pravidelnému (standardnímu) průběhu trestního řízení, jehož podstatou je projednání trestní věci v hlavním líčení. Tomu do jisté míry odpovídá i systematické začlenění odklonů, pokud jde o podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, trestní příkaz a odstoupení od trestního stíhání jako prvku řízení v trestních věcech mladistvých, do hlavy dvacáté zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TŘ), nazvané: „Zvláštní způsoby řízení“.

Odklon v trestním řízení lze vymezit také ve vztahu k **základním zásadám trestního řízení**:

1. Instituty narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného odložení návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání v trestních věcech mladistvých jsou prvkem **zásady oportunity** a představují tak výjimku ze **zásady legality**, zakotvené v ust. § 2 odst. 3 TŘ a § 4 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, neboť představují případy, kdy státní zástupce stíhat nemusí.¹⁰
2. Trestní příkaz představuje výjimku ze **zásady veřejnosti, ústnosti** a **bezprostřednosti**, neboť samosoudce vydá rozhodnutí jen na základě spisu, bez projednání věci před soudem.¹¹

¹⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 1. vydání, EUROLEX BOHEMIA, Praha 2001, str. 87.

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 135.

¹¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 1. vydání, EUROLEX BOHEMIA, Praha 2001, str. 103 a násl.

1.3. ÚČEL A VÝZNAM ODKLONU V TRESTNÍM ŘÍZENÍ, JEHO PŘEDNOSTI A NEDOSTATKY

Účel odklonu

Účelem odklonu v trestním řízení je zrychlení a zároveň i zefektivnění vyřizování trestních věcí tak, že v rámci řízení před soudem nemusí být ve stanovených případech konáno formálně komplikovanější hlavní líčení. Tomuto účelu odpovídá institut nazývaný trestní příkaz.

U dalších forem odklonu se vedle uvedeného zrychlení a zefektivnění prosazuje snaha o dosažení resocializačního a výchovného účinku na pachatele tím, že nedojde k vydání stigmatizujícího rozhodnutí o vině a trestu. V případě narovnání je též kladen důraz na celkové urovnání konfliktu mezi pachatelem a poškozeným poté, co tento konflikt vyústil v určitý trestný čin. Účel podmíněného zastavení trestního stíhání je pak ve srovnání s účelem narovnání užší - podmíněné zastavení trestního stíhání si neklade primárně za cíl narovnat konflikt mezi poškozeným a pachatelem, a proto ani není vyžadován souhlas poškozeného s takovým řešením věci. I zde je ovšem položen důraz na náhradu škody, která byla poškozenému způsobena.¹² Totéž platí pro institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání a institut odstoupení od trestního stíhání v řízení v trestních věcech

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 162, 163, 166.

Jelínek, J. - Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních, 1. vydání, EUROLEX BOHEMIA, Praha 1999, str. 45.

Jelínek, J. - Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád. 16. aktualizované vydání novelizovaných trestních kodexů s poznámkami a judikaturou podle stavu k 1. 1. 2002 včetně novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001, Linde Praha, 1999, str. 689.

¹² Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, Trestní právo, 3/1997, str. 9.

mladistvých, pokud činem byla škoda způsobena. Uvedené formy odklonu jsou projevem zásady oportunity, která umožňuje státnímu zástupci v konkrétním případě z důvodu účelnosti (vhodnosti) nestíhat pachatele, ačkoli obecné podmínky pro trestní stíhání jsou splněny.¹³

Význam odklonu

Odklony v trestním řízení umožňují diferenciaci procesních forem řešení trestné činnosti. Státní zástupce či soud mají podle okolností případu možnost volby mezi několika různými procesními postupy a bude věcí jejich úvahy, jaký postup zvolí. Tato úvaha však není libovolná, neboť zákon stanoví podmínky pro možnost využití každého jednotlivého druhu řízení. Všechny alternativy upravené trestním řádem jsou alternativami ke standardnímu trestnímu řízení, resp. ke standardnímu hlavnímu líčení a jsou s ním v zásadě rovnocenné, přičemž obviněnému (podezřelému) zůstává zachován nárok na projednání jeho věci v hlavním líčení.¹⁴ Je tak vždy zachováno právo obviněného (podezřelého) domoci se řádného průběhu procesu s uplatněním všech základních zásad trestního řízení, které platná právní úprava zakotvuje.

Význam odklonů jako prvků principu oportunity nepochybně vzrůstá v souvislosti s opuštěním materiálního pojetí trestného činu ve prospěch formálního pojetí trestného činu. Jednání, které při materiálním pojetí trestného činu není trestné, i když jinak vykazuje znaky trestného činu, bude sice při formálním pojetí trestným činem, avšak vzhledem k jeho nepatrné závažnosti tu nebude

¹³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 136.

¹⁴ Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, Trestní právo, 3/1997, str. 11 a násl.

dán zájem společnosti (veřejný zájem) na trestním stíhání jeho pachatele.¹⁵ Spolu s dalšími prvky zásady oportunity [např. fakultativním zastavením trestní stíhání podle § 172 odst. 2 písm. c) TŘ, resp. fakultativním odložením věci podle § 159a odst. 4 TŘ] tak budou odklony představovat procesní řešení depenalizace,¹⁶ resp. procesní alternativu trestněprávní dekriminalizace.¹⁷

Přednosti a nedostatky odklonu

Přednosti alternativního řešení trestních věcí odklony lze spatřovat v oblasti snížení nákladů na výkon trestní justice a odbřemenění orgánů činných v trestním řízení od méně závažných projevů kriminality. Výhodou je již zmíněné řešení konfliktu mezi pachatelem a poškozeným a odčinění škodlivých následků trestného činu v rámci narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání v řízení v trestních věcech mladistvých.

Charakteristickým rysem právě uvedených odklonů je, že vyřízení trestní věci tímto způsobem nestigmatizuje pachatele, na kterého je nutno i nadále pohlížet jako na nevinného v souladu se zásadou presumpce nevinny, zakotvenou v čl. 6 odst. 2 Úmluvy, čl. 14 odst. 2 Paktu, čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále také Listina) a § 2 odst. 2 TŘ. Na této skutečnosti nic nemění ani vedení evidence osob, jejichž trestní stíhání bylo pravomocným rozhodnutím podmíněně zastaveno, nebo u kterých bylo rozhodnuto o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, v Rejstříku trestů podle § 7 a § 9a zákona č. 269/1994 Sb., o

¹⁵ Nezkusil, Jiří.: K uplatnění principu oportunity v trestním právu, *Trestní právo*, 5/2009, str. 8.

¹⁶ Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku.

¹⁷ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*, 2. vydání. Praha: Leges 2010, str. 679.

Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o Rejstříku trestů), shodně jako evidování rozhodnutí o schválení narovnání jako skutečnosti významné pro trestní řízení podle ust. 313 TŘ a § 2 odst. 1 zákona o Rejstříku trestů.¹⁸ Tyto formy odklonu tedy ve vhodných případech představují adekvátní reakci systému trestní represe na konkrétní případ a tato reakce plně odpovídá subsidiární roli trestního práva.

Nelze si však nevšimnout také určité kritiky, které byly odklony podrobeny v zahraničí. Kritické názory například uvádějí, že není možno empiricky ověřit diverzní programy, že diverze nenabídla dostatečnou alternativu k trestu odnětí svobody a že vedla k přílišnému rozšíření sítě sociální kontroly.¹⁹ Pochybuje se také o tom, zda odklony skutečně snižují stigmatizaci obviněného a zda plní svou výchovnou funkci.

Přestože v naší literatuře zatím převládají spíše pozitivní stanoviska k úpravě odklonu v trestním právu, nelze konstatovat, že by tato úprava byla zcela bezproblémová a nevyvolávala určité pochybnosti: v nauce je kupříkladu za určitý nedostatek institutu narovnání považována skutečnost, že se pachatel v podstatě „vykoupí“ z trestní odpovědnosti, což odporuje **principu neodvratnosti trestního postihu**.

Nelze také říci, že by zakotvením shora uvedených institutů do našeho právního řádu byly vyčerpány všechny možnosti, které diverze či oportunita obecně skýtá.

¹⁸ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2000, str. 38, 39.

¹⁹ Kaiser, G.: Kriminologie: Úvod do základů, 1. vydání, C.H.Beck, 1993, str. 85.

1.4. ZVLÁŠTNOSTI DOKAZOVÁNÍ V RÁMCI ODKLONU

Určitou zvláštností alternativních způsobů řízení je rozsah objasnění skutkových okolností. V případě narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání a odstoupení od trestního stíhání v řízení v trestních věcech mladistvých musí být současně respektována skutečnost, že se jedná o zvláštní způsoby řízení podle hlavy dvacáté TŘ, kdy platí ust. § 290 TŘ, podle něhož je obsah a rozsah dokazování vymezen obecnými ustanoveními § 2 odst. 5 a § 89 odst. 1 TŘ, a zároveň, že smysl odklonu neumožňuje vyžadovat dokazování ve stejném rozsahu jako v případech, kdy má proběhnout standardní trestní řízení (což ve své podstatě také znamená, že ne všechna právně významná tvrzení stran musí být předmětem dokazování v tom smyslu, že jejich pravdivost by musela být zjištěna provedením některého z přípustných důkazních prostředků²⁰). V případě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání je nutno respektovat rozsah dokazování ve zkráceném přípravném řízení upravený v ust. § 179b odst. 1, odst. 3 a 4 TŘ.

I v případě odklonů se (byť s určitými výjimkami pro ten který typ) uplatňují zásady důkazního práva, a to: **zásada presumpce nevinny** (§ 2 odst. 2 TŘ), **zásada materiální pravdy**, respektive **zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností** a **zásada vyhledávací** (§ 2 odst. 5 TŘ), **zásada volného hodnocení důkazů** (§ 2 odst. 6 TŘ) a v řízení před soudem též **zásada ústnosti** (§ 2 odst. 11 TŘ) a **zásada bezprostřednosti** (§ 2 odst. 12 TŘ).

Lze konstatovat, že pro jednotlivé typy odklonů se rozsah dokazování liší. Vždy však platí, že orgány činné v trestním řízení postupují tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou

důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.

I.

Pokud jde o **narovnání**, mělo by být dokazováním bez důvodných pochybností zjištěno, zda se skutek, který je předmětem trestního stíhání skutečně stal, zda je v něm důvodně spatřován přečin a zda jeho pachatelem je právě obviněný, resp. podezřelý, rozhoduje-li o schválení narovnání státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení podle § 179a až 179h TŘ. Obligatorní je výslech poškozeného, zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o narovnání mezi obviněným a poškozeným byla učiněna dobrovolně a zda poškozený souhlasí se schválením narovnání. Nezbytné bude také opatření písemných podkladů o rozsahu škody či jiné újmy, její náhrady nebo odčinění, případně i provedení důkazu odborným vyjádřením či znaleckým posudkem (§ 105 TŘ). Rovněž je třeba opatřit podklady k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům (např. opis z evidence Rejstříku trestů, výpis z evidenční karty řidiče, zprávy o pověsti z místa bydliště, aj.).

Před rozhodnutím o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání podle § 309 odst. 1 TŘ, resp. před rozhodnutím o schválení narovnání a odložení věci podle § 179c odst. 2 písm. f) TŘ, musí soud nebo státní zástupce také ověřit, zda peněžní částka určená konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům byla v celé výši složena na účet soudu (R 46/99 Sb. rozh. tr.), aby se předešlo například situacím, kdy obviněný (podezřelý) padělá výši částky uvedené na dokladu o složení částky.

²⁰ Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, *Trestní právo*, 3/1997, str. 11.

Přestože tedy není nutno provádět dokazování v takovém rozsahu, jaký by byl potřebný pro podání obžaloby či rozhodnutí soudu v hlavním líčení, musí orgány činné v trestním řízení objasnit některé základní skutečnosti natolik, aby byla zřejmá přípustnost a důvodnost narovnání a zastavení trestního stíhání, ať již ve vztahu k posouzení, zda není místo schválení narovnání třeba přednostně učinit jiné (nebo pro obviněného příznivější) rozhodnutí či není-li naopak odůvodněno pokračování v trestním stíhání a vydání odsuzujícího rozsudku.²¹

II.

V případě **podmíněného zastavení trestního stíhání**, kdy obviněný doznává všechny skutkové okolnosti naplňující zákonné znaky přečinu, je nutné, aby toto doznání odpovídalo ostatním ve věci opatřeným a provedeným důkazům a nebylo s nimi v rozporu. Ostatně i zde platí, že doznání obviněného nezavazuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu (§ 2 odst. 5, § 89 odst. 1 TŘ). Nutné je i náležité zjištění okolností svědčících o rozsahu způsobené škody, jež na jedné straně přispívá k tomu, aby oprávněné nároky poškozeného byly v celém rozsahu uspokojeny, na straně druhé vytváří pojistku proti neodůvodněným požadavkům poškozeného vůči obviněnému.²²

Narozdíl od narovnání není rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání v první fázi spojeno s definitivním zastavením trestního stíhání; proto je nutno provést neodkladné a neopakovatelné úkony, jakož i všechny další úkony nezbytné k tomu,

²¹ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2000, str. 84, 85, 90 a násl.

²² Kotulan, P.: Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, IKSP, 1. vydání, Praha 1996, str. 35 a násl.

V tomto směru též R 20/95 Sb. rozh. tr.

aby účel trestního řízení nebyl zmařen, pokud by bylo na základě rozhodnutí dle § 308 odst. 1 TŘ v trestním stíhání pokračováno.²³

III.

I v případě **podmíněného odložení podání návrhu na potrestání** je shodně jako v případě ostatních odklonů nutno objasnit některé základní skutečnosti natolik, aby byla zřejmá přípustnost a důvodnost podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Přitom je nutno respektovat skutečnost, že smysl odklonu neumožňuje vyžadovat dokazování ve stejném rozsahu jako v případech, kdy má proběhnout standardní trestní řízení. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání je rozhodnutím dočasným a podmíněným, shodně jako v případě rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je nutno před rozhodnutím o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání provést neodkladné a neopakovatelné úkony, jakož i všechny další úkony nezbytné k tomu, aby účel trestního řízení nebyl zmařen, pokud by státní zástupce postupem podle § 179h odst. 1 věta druhá a § 179f odst. 2 písm. b) TŘ nařídil policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání.

IV.

Pro účely **odstoupení od trestního stíhání v řízení v trestních věcech mladistvých** musí být objasněny nejméně všechny otázky, které se vztahují ke splnění podmínek pro postup podle § 70 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon

²³ Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání, C.H.Beck, Praha 1998, str. 281.

o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů (dále též ZSM), včetně okolností týkajících se odčinění škodlivých následků stíhaného činu.²⁴ V ust. § 68 požaduje zákon o soudnictví ve věcech mládeže, aby se podezření ze spáchání provinění jevílo na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným. Dříve, než dojde k odstoupení od trestního stíhání, tedy musí být bez důvodných pochybností zjištěno to, zda se skutek, který je předmětem trestního stíhání, skutečně stal, zda je v něm důvodně spatřováno určité provinění a zda je pachatelem právě obviněný mladistvý.²⁵

v.

V případě **trestního příkazu** musí být skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Samosoudce tedy musí hodnotit předložené důkazy spolu s podanou obžalobou v tom směru, zda jimi je prokázán skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu potřebném pro vydání trestního příkazu. Skutkový stav musí být spolehlivě prokázán také ve vztahu k okolnostem, které, pokud jsou přítomny, vyvolávají nutnost jiného rozhodnutí, než je rozhodnutí o vině a trestu, případně též o náhradě škody, například rozhodnutí o přerušení trestního stíhání (R 28/1999 Sb. rozh. tr.).

Samosoudce je omezen ve svých úvahách tím, že důkazy nebyly před soudem provedeny. Proto by měl zvláště pečlivě zvažovat, zda

²⁴ Sotolář, A.: Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých. Trestní právo. 6/2004. str. 171.

²⁵ tamtéž.

bez projednání věci v hlavním líčení může vydat trestní příkaz, který má povahu odsuzujícího rozsudku.²⁶

²⁶ Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Púry, F.: Trestní řád. Komentář. 3. vydání. C.H.Beck, Praha 2001, str. 1621.

ČÁST DRUHÁ: JEDNOTLIVÉ FORMY ODKLONU V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU PROCESNÍM

2.1. NAROVNÁNÍ

2.1.1. Právní úprava institutu narovnání

Institut narovnání byl do českého právního řádu zaveden novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. 9. 1995. Zákonem č. 265/2001 Sb. byla s účinností od 1. 1. 2002 provedena výraznější změna dosavadní úpravy narovnání s cílem posílit využití tohoto odklonu v praxi. Stejný cíl měla i novela provedené zákonem č. 283/2004 Sb., která s účinností do 1. 7. 2004 umožnila schválení narovnání také ve zkráceném přípravném řízení podle § 179a až 179h TŘ (z tohoto důvodu, kde se v této práci v souvislosti s narovnáním mluví o obviněném, je jím myšlen i podezřelý). Další změna právní úpravy narovnání byla provedena zákonem č. 41/2009 Sb. s účinností od 1. 1. 2010, a to v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb., dále jen TZ). Narovnání jako zvláštní způsob řízení je upraveno v ustanovení § 309 až 314 TŘ.

Pokud jde o povahu narovnání v naší právní úpravě, lze ji vymezit jako **dohodu mezi obviněným a poškozeným**, která vyžaduje schválení soudu, respektive státního zástupce, s procesními důsledky zastavení trestního stíhání.²⁷

²⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. EUROLEX BOHEMIA, Praha 2001, str. 476.

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 693.

Je však možné setkat se i s vymezením, podle něhož: „Podstatou narovnání je svého druhu dohoda mezi státem (a konkrétní oběti trestného činu) na straně jedné a pachatelem na straně druhé, jejímž obsahem je ukončení trestního stíhání v případě, že pachatel splní zákonem stanovené podmínky...“²⁸

Ve prospěch prvního vymezení hovoří znění § 310 odst. 1 TŘ po novele provedené zákonem č. 265/2001 Sb. (arg. vyslechne obviněného a poškozeného, zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o narovnání byla mezi nimi učiněna dobrovolně...). Institut narovnání totiž především plní funkci restituce narušených vztahů pachatele a oběti trestného činu a jeho smyslem je komplexní vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným spojené s definitivním skončením trestního stíhání. Obviněný a poškozený se přitom aktivně podílejí na řešení konfliktu, který mezi nimi po spáchání trestného činu vznikl, jakož i na procesu hledání oboustranně přijatelného řešení.²⁹

2.1.2. Předpoklady narovnání

Podle § 309 odst. 1 TŘ může soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání za těchto předpokladů:

1. je vedeno řízení o přečinu,
2. obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,

²⁸ Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Púry, F.: Trestní řád. Komentář. 3. vydání. C.H.Beck, Praha 2001, str. 1585.

Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1998, str. 285.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2007, č. j. 4 Tz 63/2007

²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2007, č. j. 4 Tz 63/2007

3. uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem,
4. složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu,
5. obviněný určí z částky k obecně prospěšným účelům nejméně 50 % státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona,
6. obviněný a poškozený souhlasí s rozhodnutím o schválení narovnání,
7. soud a v přípravném řízení státní zástupce považuje takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

K jednotlivým předpokladům nyní podrobněji:

ad. 1

Narovnání přichází v úvahu v řízení o přečinech, tedy u všech nedbalostních trestných činů a u těch trestných činů, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (§ 14 odst. 2 TZ). Oproti právní úpravě narovnání účinné do 31. 12. 2009, kdy narovnání přicházelo v úvahu v řízení o trestných činech, na které zákon stanovil trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšovala pět let, se tak rozšířila možnost využití tohoto odklonu u všech nedbalostních trestných činů bez ohledu na horní hranici jejich trestní sazby. Pokud jde o úmyslné trestné činy, lze mít za to, že po formální stránce k žádné změně nedošlo, byť k zákonnému vymezení přečinu zákonodárce zjevně zvolil nevhodnou formulaci „s horní hranicí trestní sazby do pěti let“, kterou lze gramatickým výkladem vyložit jako „méně než pět let.“³⁰

Rozhodnutí o schválení narovnání je spojeno se zastavením probíhajícího trestního stíhání (§ 309 odst. 1 věta první TR).

Autoři Sotolář, Púry a Šámal³¹ dospívají k názoru, že vzhledem k tomu, že obviněný může být ve společném řízení (§ 20 TŘ) nebo v samostatných řízeních stíhán pro dva a více samostatných skutků a trestní řád nevylučuje, aby o každém z nich učinil příslušný orgán činný v trestním řízení samostatné rozhodnutí: „...je třeba připustit možnost, aby orgán činný v trestním řízení učinil ve vztahu k osobě jednoho obviněného různá rozhodnutí týkající se více skutků, pro něž je stíhán.“ Na jiném místě ale tito autoři uvádějí: „V případě souběhu trestných činů (jednočinného i **vícečinného**) je podmínkou, aby žádný ze sbíhajících se trestných činů nebyl ohrožen trestem odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje 5 let“³² (pozn. nyní půjde o souběh přečinu a zločinu).

Autoři Rozum, Kotulan, Vůjtěch³³ uvádějí: „V případech jednočinného souběhu, kdy obviněný skutkem, pro který je stíhán, současně naplní zákonné znaky skutkové podstaty dvou nebo více trestných činů, z nichž některé mají trestní sazbu s horní hranicí do pěti let a jiné nikoliv (pozn. nyní tedy naplní zákonné znaky skutkové podstaty dvou nebo více trestných činů, z nichž některé jsou přečinem a jiné zločinem), nelze rozhodnout o narovnání jen ohledně některého z nich. S narovnáním je nutno rozhodnout současně i o zastavení trestního stíhání podle § 311 odst. 2 TŘ (po novele provedené zákonem č. 265/2001 Sb. podle § 309 odst. 1 TŘ). Tím by došlo k zastavení trestního stíhání pro celý skutek, tedy i těch skutkových podstat trestných činů, které svojí hranicí zákonné trestní sazby jsou z rozhodování o narovnání vyloučeny. Pro tyto trestné činy by nebylo možno v trestním stíhání pokračovat pro vytvořenou překážku rei iudicatae...“ Tímto citování autoři zřejmě připouštějí možnost rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání pro určitý skutek v případě **vícečinného** souběhu trestných činů.

Jednoznačnou odpověď na danou otázku nedává ani ustanovení § 311 TŘ, kdy v odstavci 1 citovaného ustanovení hovoří zákonodárce o „skutku, jehož se narovnání týká“, a v závěru tohoto odstavce pak o „přečinu, jehož se narovnání týká“.

Z § 2 odst. 8 TŘ ve spojení s § 220 odst. 1 TŘ plyne, že předmětem trestního řízení není trestný čin, ale skutek, v němž je určitý trestný čin spatřován. S ohledem na význam souběhu v trestním řízení, kdy o sbíhajících se trestných činech má být konáno společné řízení (§ 20 a násl. TŘ) a při vícečinném souběhu lze některý skutek vyloučit ze společného řízení,³⁴ je možno souhlasit s názory autorů Sotoláře, Šámala, Púryho, že: „...může přicházet v úvahu i kombinace rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o narovnání s jinými typy rozhodnutí, pokud

³⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání. Praha: Leges 2010, str. 126.

³¹ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 37.

³² tamtéž, str. 92.

³³ Rozum, J. - Kotulan, P. - Vůjtěch, J.: Výzkum institutu narovnání, IKSP, Praha 1999, str. 27 a 28.

³⁴ Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část. 3. přepracované vydání. Codex. Praha 1997. str. 186.

každé z nich bude řešit jiný skutek³⁵ a to i tehdy, bude-li některý ze sbíhajících se trestných činů zločinem. Je však třeba, jak dále tito autoři uvádějí, posuzovat účelnost takového postupu.³⁶

ad. 2

Prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán, se vztahuje pouze k rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání a je součástí výslechu obviněného podle § 310 odst. 1 TŘ. Toto prohlášení není doznáním k trestnému činu, a podle odborné literatury proto nemůže být obsaženo ve výpovědi obviněného učiněné k důkazu podle § 91 a násl. TŘ.³⁷

Prohlášení musí být učiněno svobodně, vážně a určitě, o čemž nesmí být důvodné pochybnosti [§ 309 odst. 1 písm. a) TŘ]. Nabízí se zde určitá paralela se základními náležitostmi právního úkonu v rovině občanského práva [§ 37 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OZ)], kdy zákonodárce vynechal pouze požadavek srozumitelnosti. Je otázkou, na kolik lze při hodnocení prohlášení převzít kritéria vypracovaná teorií občanského práva, především pak při hodnocení určitosti prohlášení. Ustanovení § 310 odst. 1 TŘ ukládá v této souvislosti soudu či státnímu zástupci **vyslechnout** obviněného k tomu, zda rozumí obsahu obvinění a zda si je vědom důsledků schválení narovnání. V souvislosti s tím musí být obviněný před výslechem **poučen** o svých právech a o podstatě institutu narovnání (§ 310 odst. 2 TŘ).

Na prohlášení obviněného o spáchání skutku se rovněž vztahuje ust. § 59 odst. 1 TŘ o podání (podání je možno vymezit i jako

³⁵ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 37.

³⁶ tamtéž.

³⁷ tamtéž, str. 100. Obdobně také R 6/1996 Sb. rozh. tr.

určité sdělení, které má pro průběh řízení význam³⁸). Podle názoru vyjádřeného v odborné literatuře³⁹ se prohlášení obsahově musí vztahovat ke skutku, pro který je obviněný stíhán, a ke všem jeho zákonným znakům; obsah prohlášení by také měl být v souladu se skutkovými zjištěními, jak vyplývají z opatřených důkazů.

Ustanovení § 314 TŘ výslovně stanoví, že k prohlášení obviněného podle § 309 odst. 1 TŘ nelze v dalším řízení přihlížet jako k důkazu.

ad. 3

I.

Narovnání a jeho schválení přichází v úvahu pouze tehdy, je-li zde **poškozený** ve smyslu § 43 TŘ.⁴⁰ Podle § 43 odst. 1 TŘ je poškozeným ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. V případě rozhodování o schválení narovnání je poškozeným každý, kdo splňuje požadavky citovaného ustanovení, bez ohledu na to, zda by jinak ve standardním průběhu trestního řízení byl subjektem adhezního řízení podle § 43 odst. 3, § 228 odst. 1 TŘ či nikoli.⁴¹

Je zřejmé, že **zájem poškozeného** na plném odškodnění následků přečinu dostává v případě narovnání přednost před zájmem státu na odsouzení a potrestání pachatele a že důraz je zde kladen především na úplné vypořádání a narovnání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným.

³⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges 2009, str. 569.

³⁹ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 101.

⁴⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. EUROLEX BOHEMIA, Praha 2001, str. 476.

⁴¹ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 122.

Podle § 310a TŘ ale práva poškozeného zakotvená v § 309 a 311 TŘ nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody. Toto ustanovení reaguje na určité výkladové problémy při určení okruhu poškozených, se kterými musí obviněný jednat, aby splnil podmínky pro schválení narovnání.

Zákonodárce se zakotvením citovaného ustanovení přiblížil výkladu, dle něhož je: „...předpokladem schválení narovnání, aby obviněný nahradil škodu všem poškozeným až do výše, v jaké ji uplatnili, současně však postačí, když dojde k uzavření dohody o narovnání mezi ním a obětí jeho trestného činu, tedy osobou (fyzickou nebo právnickou), která je bezprostředně postižena deliktem.“ Jiný výklad totiž předpokládá vyjednávání obviněného i s osobami nikoliv přímo poškozenými trestným činem, mezi nimiž není bezprostřední konfliktní stav, jenž by měl být jednáním řešen (jde pouze o odvozený, druhotně vzniklý odpovědnostní vztah a povinnost nahradit škodu), přičemž při narovnání nejde toliko o prostou náhradu způsobené škody, ale zejména o řešení právě uvedeného bezprostředního konfliktního stavu.⁴²

V souladu s tímto ustanovením tedy nemůže právní nástupce poškozeného (např. pojišťovna, která uhradila škodu způsobenou přečinem nebo dědic poškozeného) vykonávat práva poškozeného v řízení o narovnání.⁴³

Ust. § 310a TŘ se ale neuplatní, pokud došlo k úmrtí poškozeného jako následku trestného činu, neboť pak se pozůstalý stává poškozeným majícím práva uvedená v ustanovení § 43 odst. 1 TŘ a nelze zde hovořit o přechodu práv (§ 45 odst. 3 TŘ), která měl poškozený před úmrtím (rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2007, č. j. 4 Tz 63/2007).

II.

V § 309 odst. 1 písm. b) TŘ jsou stanoveny **způsoby**, kterými lze realizovat narovnání: základním způsobem narovnání mezi

⁴² Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 2/1997. str. 11 a násl.

obviněným a poškozeným je úhrada škody způsobené přečinem. Požadavkem zákona je, aby obviněný uhradil škodu před rozhodnutím o schválení narovnání - nelze se tedy spokojit s pouhým uzavřením dohody o náhradě škody⁴⁴ bez toho, že by byly učiněny potřebné úkony k úhradě škody. Škodu lze hradit v penězích nebo, požádá-li o to poškozený a je-li to možné a účelné, formou naturální restituce (§ 442 OZ).

Narozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání může poškozený dle § 309 odst. 1 písm. b) TŘ požadovat i jiné odčinění újmy vzniklé přečinem, tedy takové újmy, která se v adhezním řízení zásadně neodškodňuje. Může jít např. o újmu vztahující se k právům na ochranu osobnosti fyzických osob (§ 11 a násl. OZ) a k právům na ochranu názvu a dobré pověsti právnických osob (§ 19b OZ), kdy charakteristickým znakem je, že takovouto újmu nelze zpravidla vyjádřit penězi. Odčiněním jiné újmy může být i vrácení bezdůvodného obohacení, jehož se v adhezním řízení rovněž nelze domáhat (R 7/78-III).

Způsob, jakým má být újma odčiněna, může mít nejen formu finanční kompenzace, ale také například omluvy: v konkrétním případě soud rozhodl o schválení narovnání ohledně skutku, v němž byl spatřován trestný čin porušování autorského práva podle § 152 odst. 1 trestního zákona účinného do 31. 12. 2009, kdy obsahem narovnání vedle finanční kompenzace bylo uveřejnění omluvy poškozenému v denním tisku v rozsahu jedné půlstrany a rozeslání omluvných dopisů s vysvětlením.

Jednání ohledně náhrady škody, její výše, rozsahu, způsobu úhrady, jakož i způsobu odčinění újmy vzniklé trestným činem mohou být předmětem mediace a činnosti úředníků Probační a mediační služby [§ 4 odst. 2 písm. b) zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a

⁴³ Jelínek, J.: Poškozený po novele trestního řádu 2001, Bulletin advokacie, 11 - 12/2001, str. 63.

⁴⁴ Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 2/1997. str. 10.

mediační službě, v platném znění, § 27b odst. 2, § 184 odst. 2, 3 TŘ].

III.

Ve vztahu k uzavření dohody o narovnání je nutno zmínit se také o povaze narovnání z hlediska **práva občanského**. Je zřejmé, že narovnání v trestním řízení není možné směřovat s občanskoprávní úpravou dohody o narovnání dle ust. § 585 OZ.⁴⁵ Vzhledem ke skutečnosti, že trestní řád nestanoví pro dohodu mezi obviněným a poškozeným zvláštní právní či formální náležitosti,⁴⁶ však nic nebrání tomu, aby tato dohoda, která je poté předmětem schválení ze strany soudu či státního zástupce, měla právě povahu **narovnání dle § 585 OZ**.

Ve většině případů by měla být škoda způsobená činem obviněného uhrazena poškozenému před schválením narovnání a zastavením trestního stíhání soudem či státním zástupcem a to v celém rozsahu. Tím dojde k zániku dluhu ve smyslu § 559 OZ - tento požadavek vyplývá z povahy narovnání, charakterizované zejména definitivním zastavením trestního stíhání v rámci vyřízení trestní věci tímto druhem odklonu.

Spíše ojediněle proto přichází v úvahu pouhé uznání dluhu ve smyslu § 558 OZ, které pak musí být nevyhnutelně spojeno s provedením konkrétních úkonů k jeho pozdějšímu uhrazení [arg. slovy „uhradí poškozenému škodu způsobenou trestným činem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě“ v ust. § 309 odst. 1 písm. b) TŘ]. Tyto úkony mohou být realizovány některými z prostředků

⁴⁵ tamtéž.

zajištění závazků dle oddílu pátého, hlavy první, části osmé OZ (v úvahu ovšem nepřichází smluvní pokuta podle § 544 a § 545 OZ a uznání dluhu podle § 558 OZ).

Vzhledem k široké smluvní autonomii stran, typické pro soukromé právo, lze ve vztahu k dohodě mezi obviněným a poškozeným uvažovat také o nepojmenované smlouvě ve smyslu § 51 OZ.

Dohoda mezi obviněným a poškozeným by měla řešit i otázku nároků, které mohou vzniknout později a v době uzavírání dohody nejsou známe či prokazatelně vyčíslitelné (zejména u újmy způsobené na zdraví).

Rozhodnutí o schválení narovnání, byť v něm bude deklarován závazek k náhradě škody nebo učinění příslušných kroků k její úhradě, nebude podle teorie pro poškozeného exekučním titulem ve smyslu § 274 odst. 1 písm. a) OSŘ.⁴⁷ Pokud by nedošlo k plnění dohody o narovnání ze strany obviněného, musel by poškozený žalovat na plnění v civilním řízení. Státní zástupce a soud musí tedy v tomto směru dbát, aby byly splněny podmínky ust. § 309 odst. 1 písm. b) TŘ a přitom vycházet z realistických a praktických podmínek urovnání konfliktu mezi stranami a nereálnou dohodu pak neschválit.⁴⁸

ad. 4

Další podmínkou, kterou musí obviněný splnit, je složení peněžní částky určené konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným

⁴⁶ Císařová, D., Čížková, J.: Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. Trestní právo. 6/1998. str. 12.

⁴⁷ Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Púry, F.: Trestní řád. Komentář. 3. vydání. C.H.Beck, Praha 2001, str. 1590.

⁴⁸ Císařová, D., Čížková, J.: Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. Trestní právo. 6/1998. str. 12.

účelům na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství. Složení peněžní částky zde plní úlohu určité satisfakce za dotčení veřejného zájmu.⁴⁹

Složená částka nesmí být zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu. Podle odborné literatury si soud musí zachovat nestrannost a své stanovisko k přiměřenosti výše složené částky může vyjádřit až v samotném rozhodnutí o schválení narovnání. Pomoc při volbě výše peněžní částky i jejího příjemce je náplní činnosti probačního a mediačního úředníka.⁵⁰

Není jednoznačné, zda výše uvedené platí i ve vztahu ke státnímu zástupci rozhodujícímu o schválení narovnání. Vzhledem k pozici státního zástupce jako veřejného žalobce a současně meritorně rozhodujícího orgánu je možno soudit, že státní zástupce bude mít v praxi podstatný vliv na určení výše částky určené k obecně prospěšným účelům. (O této problematice je pojednáno i v kapitole 2.1.5. této práce).

Ustanovení § 312 odst. 1 TŘ stanoví, co se považuje za částku určenou k obecně prospěšným účelům. Při určení příjemce peněžité částky k obecně prospěšným účelům je soud (zřejmě ale také státní zástupce, o němž se zákonodárce v novelizovaném ustanovení § 311 odst. 2 TŘ nezmiňuje) od 1. 1. 2002 vázán obsahem dohody o narovnání mezi obviněným a poškozeným. Zákonodárce chtěl touto úpravou čelit obavám z obcházení zákona, na které bylo poukazováno

⁴⁹ Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 2/1997. str. 9.

⁵⁰ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 96. Stanovisko připouštějící označení výše částky ze strany soudu je obsaženo v publikaci: Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Púry, F.: Trestní řád. Komentář. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1995, str. 1591.

v odborné literatuře.⁵¹ Je však evidentní, že došlo k posílení pozice poškozeného, který bude nyní moci fakticky určovat, kdo bude tímto příjemcem.

Před rozhodnutím o schválení narovnání podle § 309 odst. 1 TŘ a zastavení trestního stíhání podle § 311 odst. 2 TŘ musí soud ověřit, zda peněžní částka určená k obecně prospěšným účelům byla v celé výši složena na účet soudu (R 46/1999 Sb. rozh. tr.). Jakmile se stane vykonatelným usnesení, jímž bylo schváleno narovnání, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce zajistí, aby peněžní částka složená obviněným k obecně prospěšným účelům byla poukázána adresátovi uvedenému v rozhodnutí (§ 362 odst. 1, odst. 5 TŘ). Nelze-li peněžní částku k obecně prospěšným účelům předat nebo ji ten, komu je určena, odmítne přijmout, předseda senátu nebo státní zástupce rozhodne o jejím předání jiné obci nebo jiné právnické osobě na některou z činností uvedených v § 312 TŘ (§ 362 odst. 2 TŘ).

Jestliže soud nebo státní zástupce nerozhodne o schválení narovnání, vrátí se částka složená k obecně prospěšným účelům obviněnému (§ 362 odst. 3 TŘ).

ad. 5

Podle ust. § 312 odst. 2 TŘ je obviněný povinen určit z částky určené k obecně prospěšným účelům nejméně 50 % státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, v platném znění. Z uvedeného plyne, že obviněný může určit jakýkoli podíl vyšší než 50 %, případně určit celou částku na pomoc obětem

⁵¹ např. Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních

trestné činnosti, neboť i ta je považována za částku určenou k obecně prospěšným účelům (§ 312 odst. 1 TŘ).

V odborné literatuře byla položena otázka, z jakého důvodu zákonodárce zvolil právě poměr 50 % a zda by nebylo vhodnější stanovit, že podmínkou narovnání je složení celé peněžní částky na pomoc obětem trestné činnosti.⁵² Takováto úprava by totiž oslabila námitku, že v případě narovnání jde o jistou formu „vykoupení se“ z odpovědnosti za spáchaný trestný čin.

ad. 6

K rozhodnutí o schválení narovnání je nezbytný souhlas obviněného i poškozeného. V ust. § 310 odst. 1 TŘ vyžaduje zákon, aby byli obviněný i poškozený k tomu, zda souhlasí se schválením narovnání, vyslechnuti.

Před výslechem musí být obviněný a poškozený poučeni o svých právech a o podstatě institutu narovnání (§ 310 odst. 2 TŘ). Souhlas nelze na poškozeném ani obviněném nikterak vynucovat. V případě souhlasu uděleného obviněným nelze k tomuto souhlasu přihlížet v dalším řízení (pokud by nedošlo ke schválení narovnání) jako k důkazu o vině.⁵³

V případě, kdy je poškozených trestným činem více, musí dát souhlas s narovnáním **všichni poškození**.⁵⁴ Právo udělit souhlas však nepřisluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody (§ 310a TŘ).

alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 2/1997. str. 9.

⁵² Jelínek, J.: Trestní právo-novelizace v letech 1997 až 1999. 1. vydání. Linde. Praha 2000. str. 110.

⁵³ Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Púry, F.: Trestní řád. Komentář. 3. vydání. C.H.Beck, Praha 2001, str. 1585.

⁵⁴ Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Púry, F.: Trestní řád. Komentář. 3. vydání. C.H.Beck, Praha 2001, str. 1587.

Pro případ, že je poškozeným právnická osoba, zákon stanoví možnost nahradit výslech statutárního orgánu nebo jiné osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby **písemným prohlášením** (§ 310 odst. 3 TŘ).

ad. 7

Podle § 309 odst. 1 TŘ musí soud a státní zástupce považovat vyřízení věci narovnáním za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře jakou byl dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Obsah pojmu povaha a závažnost činu stanoví trestní zákoník. Podle § 39 odst. 2 TZ jsou povaha a závažnost trestného činu určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem. Jedná se o kritérium, ke kterému se přihlíží při stanovení druhu trestu a jeho výměry a které v podstatě odpovídá společenské škodlivosti činu jako materiálnímu korektivu formálního pojetí trestného činu.⁵⁵ Skutečnosti určující povahu a závažnost činu jsou vymezeny demonstrativně (arg. „zejména“), což umožňuje zohlednit i jiné vlivy spáchání činu.

Přijetím nového trestního zákoníku, který zakotvil tzv. formální pojetí trestného činu, tak byly odstraněny určité výkladové problémy vyvolané tím, že trestní zákon účinný do 31. 12. 2009 nepoužíval pojem povaha a závažnost trestného činu. **Povaha** spáchaného činu byla podle odborné literatury dána především druhem a charakterem společenských vztahů a zájmů, které byly činem porušeny nebo ohroženy,⁵⁶ tedy jeho objektem. **Závažnost** trestného

⁵⁵ Jelínek J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání. Praha: Leges 2010, str. 117.

⁵⁶ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 97.

činu pak byla chápána jako konkrétní stupeň jeho společenské nebezpečnosti (§ 3 trestního zákona účinného do 31. 12. 2009).⁵⁷

Narovnání musí soud a státní zástupce považovat za dostačující i ve vztahu k **míře, jakou byl dotčen veřejný zájem**. Pojem veřejný zájem trestní řád užívá, ale nevymezuje. Míra, v jaké byl dotčen veřejný zájem, se posuzuje tak, že jde především o zájem zjistit všechny trestné činy a spravedlivě potrestat jejich pachatele. Míra dotčení veřejného zájmu tedy závisí na zhodnocení důsledků trestného činu na společnost a bude zpravidla vymezena intenzitou zásahu, tedy zda došlo k přečinu spíše a převážně narušujícího soukromou sféru poškozeného, aniž by byl zároveň zjištěn větší negativní dopad na širší veřejnost.⁵⁸

V odborné literatuře⁵⁹ i v soudní praxi⁶⁰ se vyskytuje názor, podle něhož nelze vyloučit užití narovnání také v těch případech, kdy trestným činem došlo výlučně k dotčení veřejného zájmu a poškozeným by byl stát nebo obec. Lze ale konstatovat, že v takovýchto případech smysl a účel institutu narovnání naplňován není.

V praxi bylo schváleno narovnání mezi poškozenou Českou republikou a obžalovaným, který bez povolení na památkově chráněném hradišti za pomoci detektoru kovů vyhledával kovové archeologické předměty a našel jeden kovový slitek ve tvaru sekery, 3 kusy kovových slitků ve tvaru kroužku a jeden kus stříbrné keltské mince, vše v hodnotě nejméně 16 000,-- Kč, avšak na místě byl zadržen příslušníky Policie ČR a archeologické nálezy mu byly odebrány. V takovémto případě nutně vzniká otázka, zda je narovnání svou povahou vhodné a přiměřené pro řešení případu, kdy je dotčen výhradně veřejný zájem, chybí individuální poškozený (konkrétní

⁵⁷ Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1998, str. 287, obdobně také Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 97.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007, rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. listopadu 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003,

⁵⁹ Rozum, J. - Kotulan, P. - Vůjtěch, J.: Výzkum institutu narovnání, IKSP. Praha 1999, str. 28.

Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Púry, F.: Trestní řád. Komentář. 3. vydání. C.H.Beck, Praha 2001, str. 1585.

⁶⁰ např. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2007, č. j. 4 Tz 63/2007

fyzická či alespoň soukromá právnická osoba) a náhrada škody je omezena na pouhé vydání věci policii.⁶¹

Dostačující musí být narovnání i ve vztahu k **osobě obviněného**. Při hodnocení osoby obviněného je nutné vycházet ze skutečností, které jsou dány v době rozhodování o přečinu obviněného, především z jeho osobních, rodinných, majetkových a jiných poměrů (např. zda jde o pachatele dosud netrestaného nebo recidivistu, jak se pachatel choval před činem a po činu, jaký je jeho psychický stav,⁶² apod.). Shodně jako v případě povahy a závažnosti činu tedy jde o kritéria pro ukládání trestu ve smyslu § 39 odst. 1 TZ. To je logické, neboť jak uložením trestu, resp. trestního opatření v trestních věcech mladistvých, tak aplikací odklonu se prioritně sleduje účel trestního zákoníku, resp. zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Narovnání musí být dostačující i ve vztahu k **osobním a majetkovým poměrům obviněného**.

Při posuzování zda vyřízení věci narovnáním je možno považovat za dostačující, vychází soud nebo státní zástupce i ze srovnání předpokládaného průběhu a výsledku trestního řízení, pokud by nebylo odkloněno, s následky narovnání z hlediska naplnění účelu trestního zákoníku (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2007, sp. zn. 5 Tdo 533/2007-II.)

Potřebné informace a podklady v tomto směru, zejména pak k osobě obviněného a jeho sociálním poměrům, zjišťuje a opatřuje na základě pověření státního zástupce a v řízení před soudem předsedy senátu úředník Probační a mediační služby (§ 27b odst. 2, § 184 odst. 3 TŘ). Probační úředník má rovněž působit k urovnání sporu mezi obviněným a poškozeným (§ 184 odst. 2 TŘ).

⁶¹ Matula, V.: Několik poznámek k aplikaci institutu narovnání v trestním řízení, Trestní právo, 3/1999, str. 17 a násl.

2.1.3. Některé aspekty rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání

Forma a obsah rozhodnutí

Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání má formu usnesení (§ 119 odst. 2 TŘ).

Státní zástupce rozhoduje o schválení narovnání v přípravném řízení, a to jak ve standardním přípravném řízení (§ 160 až 167 TŘ), tak ve zkráceném přípravném řízení podle § 179a až 179h TŘ. Pokud státní zástupce rozhodne o schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení, věc současně odloží [§ 179c odst. 2 písm. f) TŘ].

Soud rozhoduje o schválení narovnání jednak po předběžném projednání obžaloby [§ 188 odst. 1 písm. f) TŘ], jednak při hlavním líčení (§ 223a odst. 1 TŘ). Soud může rozhodnout o schválení narovnání mimo hlavní líčení podle § 231 odst. 1 TŘ, a to v neveřejném zasedání (§ 231 odst. 2 TŘ). Považuje-li to předseda senátu za potřebné, může k rozhodnutí o schválení narovnání nařídít veřejné zasedání (§ 231 odst. 2, věta druhá TŘ), což bude vzhledem k obligatornímu výsledku obviněného a poškozeného podle § 310 odst. 1 TŘ pravidlem. Samosoudce, který obžalobu ani návrh na potrestání předběžně neprojednává, avšak přezkoumává je z hledisek uvedených v § 181 odst. 1 a § 186 TŘ, může podle výsledků přezkoumání rozhodnout o schválení narovnání [§ 314c odst. 1 písm. a) TŘ]. O schválení narovnání může samosoudce rozhodnout ve veřejném zasedání; tento postup bude vzhledem k obligatornímu výsledku obviněného a poškozeného podle § 310 odst. 1 TŘ pravidlem.

⁶² Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí

V soudní praxi je sporné, zda lze rozhodnout o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání v odvolacím řízení, neučinil-li takové rozhodnutí již soud prvního stupně.

Podle názoru vyjádřeného v usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. června 2003, sp. zn. 6 Tdo 505/2003, který se týkal podmíněného zastavení trestního stíhání a který je použitelný i z hlediska narovnání, lze o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnout v odvolacím řízení podle § 257 odst. 1 písm. c) TŘ a § 223a odst. 1 TŘ per analogiam. Opačný názor, který je rovněž použitelný i z hlediska narovnání, Nejvyšší soud vyjádřil v usnesení ze dne 21. dubna 2004, sp. zn. 11 Tdo 426/2004.

Názor, že narovnání jako alternativní forma řešení trestních věcí fakultativní povahy vylučuje, aby o něm bylo rozhodnuto v odvolacím řízení a že soud druhého stupně nemůže dát soudu prvního stupně ani pokyny směřující k takovému řešení, nezvolil-li tento soud sám tuto možnost, se ustálil v praxi některých odvolacích soudů.⁶³ Této argumentaci také napovídá znění ust. § 257 odst. 1 písm. c) TŘ, které neobsahuje odkaz na ust. § 223a odst. 1 TŘ.⁶⁴

Podle § 311 odst. 1 TŘ musí rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání obsahovat **popis skutku**, jehož se narovnání týká, jeho právní posouzení, obsah narovnání zahrnující výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny

v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 98.

⁶³ k tomu též rozhodnutí připravené k publikaci v časopisu Soudní rozhledy, ročník 2002, a publikované v díle: Sotolář, A. a kol.: Právní rámec alternativního řešení trestních věcí, díl první, svazek 64, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001, str. 517.

opačně kupříkladu usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 5. 6. 2001, sp. zn. 7 To 180/2001, publikované v Soudních rozhledech 10/2001 pod č. 130.

⁶⁴ Komentář k usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 5. 6. 2001, sp. zn. 7 To 180/2001, Soudní rozhledy, 3/2002.

potřebné úkony, případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé přečinem, peněžní částku, určenou k obecně prospěšným účelům s uvedením jejího příjemce, včetně částky odevzdané státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, a výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin, jehož se narovnání týká.

Účinky rozhodnutí

Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání má za účinek definitivní zastavení trestního stíhání a po nabytí právní moci [§ 140 odst. 1 písm. b) TŘ] představuje překážku věci rozhodnuté [§ 11 odst. 1 písm. g) TŘ]. Proto musí výrok o zastavení trestního stíhání obsahovat přesný popis skutku s uvedením místa, času, způsobu spáchání a dalších okolností tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem.⁶⁵ Pokud státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení schválí narovnání a věc odloží, představuje toto rozhodnutí rovněž překážku věci rozhodnuté (§ 11a TŘ).

Po rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání, resp. schválení narovnání a odložení věci je nutno hledět na obviněného ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 TŘ, jako by nebyl odsouzen. Rozhodnutí o schválení narovnání se však eviduje jako skutečnost významná pro trestní řízení (§ 313 TŘ, § 2 odst. 1 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů).

⁶⁵ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 87.

Opravné prostředky

S účinností od 1. 1. 2002 zákona připouští možnost, aby obviněný a poškozený podali proti rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání **stížnost**, jež má odkladný účinek. Pokud o narovnání rozhodl soud, má toto právo i státní zástupce (§ 309 odst. 2, § 188 odst. 3, § 223a odst. 2, § 231 odst. 3 TŘ).

Obviněný může proti pravomocnému rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání, pokud je učinil soud, podat i **dovolání** [§ 265a odst. 1, odst. 2 písm. g) TŘ], a to pro nesprávnost výroku rozhodnutí soudu, který se ho bezprostředně dotýká [§ 265d odst. 1 písm. b) TŘ]. Dovolání může obviněný podat pouze prostřednictvím obhájce, o čemž musí být poučen (§ 265d odst. 2, § 125 odst. 3 TŘ). Za podmínek stanovených v ust. § 265d odst. 1 písm. a) TŘ může dovolání podat též nejvyšší státní zástupce, a to ve prospěch i v neprospěch obviněného.

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. přeformulovala ustanovení o obnově řízení a přispěla tak k odstranění určitých výkladových problémů, které v praxi vznikaly.⁶⁶

Podle § 278 odst. 2 TŘ se **obnova řízení**, které skončilo pravomocným usnesením soudu o zastavení trestního stíhání, včetně schválení narovnání, povolí, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a že je na místě v řízení pokračovat. Obnova řízení, které skončilo pravomocným usnesením státního zástupce o zastavení trestního stíhání, včetně schválení narovnání, se povolí, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy státnímu zástupci dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a že je na místě podat proti obviněnému obžalobu (§ 278 odst. 3 TŘ).

⁶⁶ Hasch, K.: Některé otázky související s podmíněným zastavením trestního stíhání a schválením narovnání jako překážky věci rozhodnuté podle § 11 odst. 1 písm. f) tr.ř. Trestní právo. 3/1996 str. 16 a násl.

Ministr spravedlnosti může proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, jímž bylo schváleno narovnání a zastaveno trestní stíhání, podat **stížnost pro porušení zákona** (§ 266 odst. 1 TŘ).

2.1.4. Soulad narovnání s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech

Vzhledem k čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění (dále jen „Ústava“), je nutno soulad právní úpravy narovnání v TŘ posoudit i z hlediska mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, které jsou součástí právního řádu, a to Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech a závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

V komentáři Doporučení⁶⁷ se uvádí: „...řízení o narovnání vyvolává otázku práva domnělého pachatele na **slyšení soudem** v souladu s článkem 6 Úmluvy. Ve věci Deweer (série A, č. 35) Evropský soud pro lidská práva vyslovil názor, že Úmluva zásadně nebrání tomu, aby předpokládaný pachatel se vzdal určitých záruk uvedených v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jestliže se tak rozhodl svobodně a bez donucení. V téže věci soud uvedl, že v případě, kdy je nabízeno narovnání, hrozbu, kterou představuje možnost muset předstoupit před trestního soudce, nelze pokládat za žádný nátlak na domnělého pachatele, který by byl neslučitelný s Úmluvou.“

⁶⁷ Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 s odůvodněním, český překlad, IKSP, Praha 1993, str. 33, 34.

V této souvislosti lze poznamenat, že novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. zakotvila právo obviněného (a poškozeného) podat proti rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání stížnost, jež má odkladný účinek (§ 309 odst. 2 TŘ), čímž byla oproti dosavadní právní úpravě ještě zvýrazněna možnost obviněného domoci se řádného průběhu trestního řízení.

Podle čl. 14 odst. 3 písm. g) Paktu nikdo nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu. Čl. 6 odst. 2 Úmluvy stanoví, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Podle § 314 TŘ nelze k prohlášení o spáchání skutku přihlížet v dalším řízení jako k důkazu.

Vzhledem k uvedenému právu stížnosti, jakož i k požadavku souhlasu obviněného s narovnáním, k němuž nelze obviněného žádným způsobem nutit, a nepřípustnosti použití prohlášení obviněného o spáchání skutku jako důkazního prostředku, lze ve shodě s odbornou literaturou⁶⁸ konstatovat, že česká právní úprava narovnání není v rozporu s ustanovením čl. 6 odst. 1, odst. 2 Úmluvy. Z výše uvedených důvodů není rovněž dán rozpor s ustanovením čl. 14 odst. 2, odst. 3 písm. g) Paktu.

⁶⁸ např. Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Púry, F.: Trestní řád. Komentář. 3. vydání. C.H.Beck, Praha 2001, str. 1584, 1585.

Musil, J. - Kratochvíl, V. - Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1999, str. 460.

2.1.5. Soulad narovnání s Doporučením Výboru ministrů členských států Rady Evropy č. R (87) 18

Ve shora uvedeném Doporučení se vyzývají členské státy, aby používaly narovnání zejména u málo závažných trestných činů a na základě v něm uvedených principů. K těmto principům Doporučení⁶⁹ uvádí:

1. Zákon určí podmínky narovnání, které navrhne příslušný orgán podezřelému, zejména:
 - a) zaplacení určité částky státu nebo veřejně prospěšné nebo dobročinné organizaci,
 - b) vydání majetku nebo prospěchu získaného spácháním trestného činu,
 - c) přiměřené odškodnění poškozeného, které buď musí být učiněno před narovnáním nebo musí být jeho součástí.
2. Pravomoc, kterou jsou nadány orgány příslušné pro narovnání a kategorie trestných činů, u nichž je narovnání možné, by měla být určena zákonem. Orgán by měl mít možnost revidovat svůj návrh ve prospěch podezřelého vzhledem k jeho případným námitkám.
3. Orgán by měl určit podmínky, za nichž bude navrhovat narovnání a přijmout směrnice postupu a hranici částek, které je třeba platit při narovnání, aby byl co možno nejstriktněji respektován princip rovnosti před zákonem. Za tímto účelem by bylo užitečné zveřejnit tyto podmínky, směrnice a hranice částek.
4. Podezřelý, který si narovnání nepřeje, by vždy měl mít úplnou volnost neodpovědět na návrh nebo jej odmítnout.
5. Přijetí narovnání vylučuje s konečnou platností trestní stíhání, jestliže podezřelý splnil podmínky, které mu byly navrženy.
6. Orgán zveřejní jednou ročně zprávu o tom, jak vykonával pravomoc při narovnání, a to při zachování anonymity podezřelých.

Přestože naše právní úprava narovnání vcelku odpovídá uvedeným doporučením, je možno vznést určité výhrady. V první řadě je to **okruh případů**, u nichž narovnání přichází v úvahu, a který je

⁶⁹ Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 s odůvodněním, český překlad, IKSP, Praha 1993, str. 8 a násl.

v odborné literatuře nazírán jako dosti široký.⁷⁰ To může být na jednu stranu přínosné z hlediska obhajoby obviněného a rámce, v němž lze o narovnání uvažovat, na stranu druhou je nutno o to pečlivěji zvažovat kritéria stanovená v § 309 odst. 1 TŘ (například v Nizozemí může být užito narovnání ve věcech, kde hrozí trest odnětí svobody nepřevyšující šest let, praxe k němu ale sahá jen v případech, v nichž by byl pravděpodobnou sankcí peněžitý trest⁷¹).

Zajímavé jsou v tomto směru výzkumy provedené pracovníky Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v Praze, které ukazují na nikoli zcela vyvážené názory praxe. Například ze strany soudců byly vzneseny náměty jak na omezení narovnání na nedbalostní trestné činy, tak na rozšíření možnosti narovnání u závažnějších trestných činů. Státní zástupci spíše požadovali snížení horní hranice trestní sazby nebo rozdělení hranice trestních sazeb, umožňující uplatnění narovnání v návaznosti na formu zavinění.⁷²

Druhým bodem, jemuž se lze ve vztahu k doporučení věnovat, je stanovení podmínek, směrnic a hranic částek pro realizaci narovnání a respektování principu rovnosti před zákonem. Doporučení vychází z premisy, že narovnání navrhuje příslušný orgán poté, co shledá předpoklady pro tento postup. To je účelné z hlediska racionalizace, efektivity a rychlosti trestního řízení.

Nelze v této souvislosti konstatovat, že by česká právní úprava zatím vedla orgány činné v trestním řízení k aktivnímu navrhování narovnání (viz. § 181 odst. 3 TŘ), které tak zůstává zejména doménou obhajoby. K výraznějšímu rozšíření uplatnění narovnání pak nevedlo ani rozšíření pravomoci státního zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání

⁷⁰ Musil, J. - Kratochvíl, V. - Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1999, str. 462, pozn. 315.

Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1998, str. 276.

⁷¹ Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 s odůvodněním, český překlad, IKSP, Praha 1993, str. 34.

v přípravném řízení. Přitom právě ve vztahu ke státnímu zástupci s jeho dominantním postavením v předsoudním stadiu trestního řízení⁷³ spíše přichází v úvahu realizace postupu spočívajícího v určení podmínek, za nichž bude narovnání v konkrétním případě navrženo a po jejich splnění také schváleno. Státní zástupce totiž bude z povahy věci více ovlivňovat konkrétní výši částky určené k obecně prospěšným účelům nežli soud, který by měl podle některých názorů v této otázce zachovávat nestrannost.⁷⁴

Nicméně vzhledem k tomu, že těžko přichází v úvahu (a to i pro množství trestných činů, u nichž narovnání přichází v úvahu) přijmutí a zveřejnění směrnic postupu a hranic částek, jež Doporučení považuje za užitečné, otázka určení částky na obecně prospěšné účely a kritérium pro její posouzení představuje zřejmě největší úskalí naší právní úpravy narovnání ve vztahu k citovanému Doporučení a požadovanému zajištění rovnosti před zákonem.

Platná právní úprava narovnání se totiž omezuje pouze na požadavek, aby schválení narovnání bylo dostačující mimo jiné i vzhledem k osobním a majetkovým poměrům obviněného. Tato otázka sice může být řešena soudní judikaturou, avšak jen v řízení před soudem na základě stížnosti podané státním zástupcem podle § 309 odst. 2 TR (a zřejmě také v případě, kdy státní zástupce v přípravném řízení neschválí narovnání z důvodů zřejmě nepřiměřenosti složené částky a v řízení před soudem pak dojde ke schválení narovnání za nezměněných podmínek - tento případ ovšem není z hlediska účelu odklonu ideální).

⁷² Rozum, J. - Rozum, J. - Kotulan, P. - Vůjtěch, J.: Výzkum institutu narovnání, IKSP. Praha 1999, str. 36.

⁷³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 460.

⁷⁴ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 96.

Za současné platné právní úpravy by se tak alespoň nabízel pokyn obecné povahy Nejvyššího státního zástupce ke sjednocení a usměrnění postupu státních zástupců při výkonu působnosti státního zastupitelství podle ust. § 12 odst. 1 zákona o státním zastupitelství jako metodický prostředek sloužící k úpravě postupu státních zastupitelství.

2.1.6. Přednosti a nedostatky institutu narovnání

Pokud jde o výhody narovnání v naší právní úpravě, platí pro ně vše, co bylo uvedeno o výhodách odklonu obecně. Lze konstatovat, že narovnání může být za určitých předpokladů pro obviněného výhodnější nežli podmíněné zastavení trestního stíhání zejména z důvodu, že trestní stíhání se zastaví definitivně a bez uložení jakýchkoli omezení a povinností a stanovení zkušební doby. Obviněný se navíc nemusí k činu doznávat, postačí jeho prohlášení, že skutek spáchal; k tomuto prohlášení pak nelze v případě neschválení narovnání přihlížet jako k důkazu (§ 314 TR).

Tato skutečnost je kompenzována zakotvením přísnějších podmínek pro vyřízení věci tímto druhem odklonu, zejména požadavkem souhlasu poškozeného a především vyšším majetkovým plněním, ať již ve prospěch co nejúplnějšího odškodnění poškozeného nebo jako určité reparace za dotčení veřejného zájmu. Tím se má dosáhnout toho, že důsledky narovnání se budou pro pachatele trestného činu

blížit situaci, jako by byl uznán vinným a byl mu uložen trest,⁷⁵ a narovnání tak svým obsahem v podstatě nahradí výrok o trestu.⁷⁶

Nejen posledně uvedený charakteristický znak narovnání (tj. peněžité plnění) však vede k tomu, že na institut narovnání je v odborné literatuře pohlíženo i kriticky.⁷⁷ Institut narovnání by totiž mohl v určitých případech sloužit i k určitému „**vykoupení se**“ z odpovědnosti za spáchání trestného činu, a to především u solventnějších obviněných. S tímto problémem také souvisí již uvedený požadavek na zachování rovnosti před zákonem.

Poznatky soudců, státních zástupců a úředníků Probační a mediační služby svědčí o tom, že značný počet obviněných nedisponuje takovými finančními prostředky, aby u nich přicházelo v úvahu řešit trestní věc formou narovnání. I to je zřejmě příčinou relativně malé četnosti narovnání ve vztahu k jinému druhu odklonu - podmíněnému zastavení trestního stíhání. Řada soudců a státních zástupců totiž poukazuje na neetičnost tohoto institutu, který zvýhodňuje solventnější pachatele.⁷⁸

Inspirativní je v tomto směru názor probačních a mediačních úředníků, zjištěný formou průzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v Praze, umožnit nahrazení povinnosti složit částku k obecně prospěšným účelům vlastní prací pro obecný prospěch.⁷⁹ Tento názor se posléze objevuje i v odborné literatuře⁸⁰ a ze shora uvedených důvodů s ním nelze než souhlasit. Podmínkou je samozřejmě souhlas obviněného, resp. podezřelého.

⁷⁵ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 96.

⁷⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges 2009, str. 923.

⁷⁷ Jelínek, J.: Trestní stíhání se souhlasem poškozeného - bilance a perspektivy. Kriminální vědy. 4/1996. str. 304.

⁷⁸ Rozum, J. - Kotulan, P. - Vůjtek, J.: Výzkum institutu narovnání, IKSP. Praha 1999, str. 36.

⁷⁹ tamtéž.

⁸⁰ Šabata, K.: Pohled na uplatnění odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství, 4/2005, str. 6.

Ščerba, F.: Odklon jako sankční opatření, Trestně právní revue, 2/2009, str. 35.

Ze své podstaty je narovnání výhodné pro poškozeného, který má v rámci vyřízení věci touto formou odklonu dominantní postavení a je mu zároveň poskytnuto právo na co nejúčinnější odškodnění újmy, jež mu byla stíhaným činem způsobena.

2.2. PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

2.2.1. Právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání byl do českého právního řádu zaveden novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. s účinností od 1. 1. 1994. Podmíněné zastavení trestního stíhání jako zvláštní způsob řízení je zakotveno v ust. § 307 a 308 TR. V souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) byla právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání novelizována zákonem č. 41/2009 Sb. s účinností od 1. 1. 2010.

Podle důvodové zprávy k návrhu zákona č. 292/1993 Sb. je smyslem podmíněného zastavení trestního stíhání ušetřit práci orgánům činným v trestním řízení tím, že nebudou do značné míry zbytečně provádět celé trestní řízení tam, kde lze jeho účelu dosáhnout jednodušším způsobem. Podmíněné zastavení trestního stíhání přichází v úvahu v případech, kdy vzhledem k okolnostem případu i osobě obviněného je zřejmé, že v případě odsuzujícího rozsudku by byl uložen jen trest nespojený s odnětím svobody nebo podmíněný trest odnětí svobody a s největší pravděpodobností by se obviněný ve zkušební době osvědčil.

Podstatou podmíněného zastavení trestního stíhání je, že trestní stíhání proti obviněnému se dočasně zastaví a za předpokladu, že obviněný ve zkušební době vyhoví uloženým podmínkám, stane se toto zastavení trestního stíhání definitivním. Pokud obviněný nevyhoví uloženým podmínkám, v trestním stíhání se pokračuje. V této souvislosti se hovoří o **mezitímní povaze**

rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a o jeho **dvoufázovosti**.⁸¹

2.2.2. Předpoklady podmíněného zastavení trestního stíhání

Podle § 307 TŘ může soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání za těchto předpokladů:

1. je vedeno řízení o přečinu,
2. obviněný s podmíněným zastavením trestního stíhání souhlasí,
3. obviněný se k činu doznal,
4. obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě,
5. důvodně lze takové rozhodnutí vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu považovat za dostačující.

K jednotlivým předpokladům nyní podrobněji:

ad. 1

Podmíněné zastavení trestního stíhání přichází v úvahu v řízení o přečinech, tedy u všech nedbalostních trestných činů a u těch trestných činů, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (§ 14 odst. 2 TZ). Oproti právní úpravě účinné do 31. 12. 2009, kdy podmíněné zastavení trestního stíhání přicházelo v úvahu v řízení o trestných činech, na které zákon stanovil trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšovala pět let, se tak rozšířila možnost využití tohoto odklonu u všech nedbalostních trestných činů bez ohledu na horní hranici jejich trestní sazby. Pokud jde o úmyslné trestné činy, lze mít za to, že po formální stránce k žádné změně nedošlo. K dalším aspektům platí výklad ad. 1 v kapitole 2.1.2. této práce.

⁸¹ Kotulan, P.: Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, IKSP, Praha 1996, str. 14.

Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 39.

ad. 2

Souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání je osobním úkonem obviněného, na který se vztahuje ustanovení § 59 odst. 1 TŘ o podání. Souhlas tedy lze učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, v platném znění, jakož i dalšími způsoby uvedenými ve větě druhé citovaného ustanovení. Pokud navrhne podmíněné zastavení trestního stíhání obhájce obviněného, musí soud (nebo státní zástupce) dotazem na obviněného zjistit, zda s navrhovaným postupem souhlasí (R 31/94 Sb. rozh. tr.). Za souhlas obviněného se považuje i jeho návrh nebo žádost, kterými se domáhá podmíněného zastavení trestního stíhání.⁸² Podle názoru vyjádřeného v literatuře⁸³ lze souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání vzít zpět a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě (§ 163 odst. 2 TŘ per analogiam).

ad. 3

Doznání obviněného musí být obsaženo v jeho výpovědi podle § 90 a násl. TŘ. Podle § 92 odst. 1 TŘ nesmí být obviněný žádným způsobem k doznání donucován. Doznáním, a to i pokud jde o otázku zavinění, se přitom rozumí doznání skutkových okolností, ze kterých může orgán činný v trestním řízení dovodit naplnění zákonných znaků stíhaného přečinu, tedy i zavinění v zákonem předpokládané formě úmyslu či nedbalosti (R 45/1995 Sb. rozh. tr., obdobně R 6/1996 Sb.

⁸² Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1998, str. 276.

⁸³ Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1998, str. 276.

rozh. tr., R 29/1996 Sb. rozh. tr., R 46/1996 Sb. rozh. tr. a SR 99/1995).

Doznání musí zahrnovat všechny skutkové okolnosti naplňující zákonné znaky stíhaného přečinu, tedy i protiprávnost, která je typovým znakem každé skutkové podstaty trestného činu, i když není v příslušném ustanovení zdůrazněna. Při posuzování doznání jako podmínky pro možnost podmíněného zastavení trestního stíhání proto čin nesmí být z hlediska obviněného spáchán za podmínek některé okolnosti vylučující protiprávnost, neboť takový čin není pro chybějící protiprávnost trestným činem (PR 4/96, s. 166).

Za doznání ve smyslu § 307 odst. 1 písm. a) TŘ lze považovat i výpověď obviněného, ve které obviněný dozná skutečnosti umožňující závěr o tom, že se trestného činu dopustil, aniž by výslovně uvedl, že se cítí vinen určitým činem. Ve věcech, kdy připadá v úvahu zavinění ve formě nevědomé nedbalosti, je možno za doznání považovat i výpověď, ve které obviněný neuvádí některé podstatné okolnosti významné pro posouzení činu, neboť je právě pro svou nepozornost, v níž lze spatřovat nedbalost, nepostřehl, ale připouští, že tyto okolnosti nastaly, a nevznáší žádné výhrady vůči své trestní odpovědnosti (R 57/06 Sb. rozh. tr.). Naopak za doznání ve smyslu § 307 odst. 1 písm. a) TŘ nelze považovat výpověď obviněného, která obsahuje popis skutku zahrnující okolnosti, které by vylučovaly protiprávnost (R 3/2005 Sb. rozh. tr.).

Diskutovaným aspektem doznání je možnost jeho využití v trestním řízení v případě, kdy nedojde k podmíněnému zastavení trestního stíhání, respektive obviněný se ve zkušební době neosvědčí, a v trestním stíhání se na základě rozhodnutí podle

§ 308 odst. 1, věta druhá, TŘ pokračuje. Zákon výslovně nezakazuje, aby se v dalším řízení k doznání přihlíželo jako k důkazu o vině. Názory vyjádřené v odborné literatuře se shodují v tom, že obviněný musí být správně poučen o podstatě institutu podmíněného zastavení trestního stíhání a k doznání nesmí být žádným způsobem, tedy ani slibem podmíněného zastavení trestního stíhání, donucován. Pokud by obviněný při pozdějším pokračování v trestním stíhání prohlásil, že se doznal jen pod příslibem možnosti podmíněného zastavení trestního stíhání, nemělo by být k takovému doznání přihlíženo jako k důkazu o vině, neboť lze mít pochybnosti o tom, že doznání bylo učiněno zcela dobrovolně.⁸⁴

ad. 4

I.

Další podmínkou podmíněného zastavení trestního stíhání je náhrada škody, pokud byla činem způsobena. Podmíněně zastavit trestní stíhání lze tedy i v řízení o přečinu, kterým nebyla způsobena škoda, o níž by bylo možno rozhodovat v trestním řízení (R 47/96 Sb. rozh. tr.). Vzhledem k formulaci ust. § 307 odst. 1 písm. b) TŘ lze soudit, že se nahrazuje škoda, která by jinak mohla být předmětem uplatňování a rozhodování v adhezním řízení (§ 43 odst. 3, § 228 odst. 1 TŘ). Charakteristickým znakem takové škody mimo jiné je:

1. že, jde o škodu, která byla způsobena trestným činem. Vzniklá škoda musí být v příčinné souvislosti se skutkem, pro který je obviněný stíhán, přičemž nezávisí na právním posouzení skutku,

⁸⁴ Fastner, J.: Ještě k podmíněnému zastavení trestního stíhání, Bulletin advokacie, 1/1995, str. 41.

2. hradí se jen majetková škoda, soud rozhoduje jen o návrhu na náhradu majetkové škody. Rozsah a způsob náhrady se řídí předpisy civilního práva hmotného.⁸⁵

Majetkovou škodou je škoda, kterou lze vyjádřit v penězích. Není to ovšem jen škoda vzniklá tím, že byl trestným činem ztenčen majetek poškozeného, ale i jiná materiální škoda, pokud její náhradu příslušné předpisy o odškodňování přiznávají (např. újma vzniklá poškozením věci nebo tím, co poškozenému ušlo, apod., náklady léčení, dávky nemocenského pojištění a dávky důchodového zabezpečení), kterou lze odčinit nebo zmírnit buď uvedením v původní stav nebo peněžitou náhradou. Za majetkovou škodu nutno považovat i odškodnění příslušející podle zákona jako protihodnota za utrpenou škodu určitého druhu, např. bolestné nebo náhrada za ztížení společenského uplatnění (směrnice pléna Nejvyššího soudu publikovaná pod č. II/62 Sb. rozh. tr.).

Z výše uvedeného plyne, že poškozený nemá právo na uplatnění jiné, „nemajetkové“, újmy tak, jak to přichází v úvahu v případě použití institutu narovnání.

Odlišný názor zastává Teryngel,⁸⁶ který uvádí: „V praxi orgánů činných v trestním řízení je škoda ve smyslu ustanovení § 307 odst. 2 písm. b) TŘ chápána v souladu s ust. § 43 odst. 1 TŘ, tedy jako škoda vzniklá ublížením na zdraví, jako škoda majetková, morální nebo jiná. Nejde tu tedy jen o majetkovou škodu ve smyslu § 228 odst. 1 TŘ, kterou lze přiznat jako nárok uplatněný v adhezním řízení.“

S tímto názorem nelze zcela souhlasit. Je třeba odlišit případy, kdy obviněný o své vůli nahradí poškozenému částku, která může přesahovat výši škody, jež by byla přiznána v adhezním řízení či o takovéto náhradě uzavře s poškozeným dohodu a příslušný orgán tuto skutečnost akceptuje jako splnění podmínky stanovené v ust. § 307 odst. 1 písm. b) TŘ, a případy, kdy poškozený trvá na vyšší náhradě škody, než která je prokázána opatřenými důkazy (R 20/95, R 51/98 Sb. rozh. tr.), případně je pasivní a pro účely rozhodnutí o PZTS zcela postačí, že obviněný učiní potřebná opatření k úhradě majetkové škody ve smyslu § 43 odst. 3, § 228 odst. 1 TŘ.

Odčinění jiné, „nemajetkové“, újmy je charakteristickým znakem jen u institutu narovnání, kde zákonodárce tento požadavek v ust. § 309 odst. 1 písm. b) TŘ explicitně zakotvil.

II.

Pokud jde o **možnosti obviněného ve vztahu k náhradě škody**, zákon připouští:

⁸⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges 2009, str. 548.

⁸⁶ Teryngel, J.: K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání, Bulletin advokacie 9/1995, str. 23 a násl.

1. Náhradu škody, která je možná buď rekurzivně či naturální restitucí - rozhodující je vůle poškozeného a nutno je přihlížet i k okolnostem případu a možnostem obviněného.
2. Uzavření dohody o náhradě škody s poškozeným. Uzavření dohody musí být spolehlivě ověřeno. Plnění z dohody nemusí být zajištěno některým zajišťovacím institutem, neboť obviněnému se uloží v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil (§ 307 odst. 3 TŘ). Splnění této povinnosti je pak jednou z podmínek rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil (§ 308 odst. 1 TŘ). Uzavření dohody o náhradě škody byť jen s jedním z obžalovaných, je splněna jedna ze zákonných podmínek pro podmíněné zastavení trestního stíhání tohoto obžalovaného, i když takováto dohoda nepokrývá celkovou škodu způsobenou poškozenému více pachateli (R 29/2002 Sb. rozh. tr).
3. Učinění jiných potřebných opatření k náhradě škody. Tato opatření mohou spočívat např. v oznámení dopravní nehody jako pojistné události příslušné pojišťovně a poskytnutí další potřebné součinnosti k její likvidaci (R 19/95 Sb. rozh. tr., rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 12. 2004, sp. zn. 4 TZ 171/2004) či v uložení prostředků na náhradu škody ve prospěch poškozeného do úschovy soudu (R 20/95 Sb. rozh. tr.). Podle citovaného rozhodnutí je za jiná potřebná opatření k náhradě škody ve smyslu ustanovení § 307 odst. 1 písm. b) TŘ třeba považovat taková opatření, jimiž obviněný uznává svoji odpovědnost za způsobenou škodu a současně jimi zajišťuje včasné uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody takovým způsobem, aby tento nárok nebo jeho včasné uspokojení nemohlo být zmařeno. Proto také pouhý slib obviněného, že nahradí celou škodu, nelze

považovat za jiné potřebné opatření k náhradě škody (R 27/97 Sb. rozh. tr. a obdobně též R 57/06 Sb. rozh. tr.). Podmíněné zastavení trestního stíhání není vyloučeno, pokud obviněný, který bez vlastního zavinění není schopen nahradit škodu způsobenou trestným činem, uzná svůj dluh a zajistí, aby škoda byla po dohodě s poškozeným uhrazena jinou osobou převzetím jeho závazku (PR 5/1999, s. 274). Učiní-li obviněný jiná potřebná opatření k náhradě škody, nelze mu ve smyslu ust. § 307 odst. 3 TŘ uložit, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil, neboť obviněný zpravidla nebude schopen svým jednáním náhradu škody aktivně ovlivnit (rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. července 2010, sp. zn. 4 Tz 39/2010).

ad. 5

Při úvaze o tom, zda lze podmíněné zastavení trestního stíhání důvodně považovat za **dostačující**, je nutné individuální posouzení konkrétních okolností případu ve vztahu k činu i ve vztahu k obviněnému.⁸⁷ Skutečnost, že se pachatel dopustil trestného činu ublížení na zdraví podle § 147 TZ proto, že porušil důležitou povinnost uloženou mu podle zákona (§ 147 odst. 2 TZ), nevylučuje sama o sobě podmíněné zastavení trestního stíhání, stejně jako skutečnost, že by v posuzovaném případě připadalo v úvahu uložení trestu zákazu činnosti podle § 49 TZ (R 19/95 Sb. rozh. tr.).

Publikována již byla rozhodnutí připouštějící podmíněné zastavení trestního stíhání i v případech, kdy by v úvahu přicházelo uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody a zákazu činnosti. Vlastní úvaha o možnosti postupu dle § 307 TŘ přitom musí

vycházet především z důkladného posouzení celkové závažnosti činu, kterou je nutno hodnotit vždy s přihlédnutím k povaze činu a osobě obviněného včetně jeho chování před a po činu.⁸⁸

V konkrétním případě řešil soud případ, kdy obviněný po předchozím požití alkoholických nápojů, kdy jeho krev obsahovala podle posudku soudního znalce z oboru toxikologie 2,97 - 3,35 promile alkoholu, řídil vlastní osobní automobil, nedal přednost v jízdě jinému osobnímu automobilu a při následném střetu obou vozidel vznikla na tomto automobilu škoda v celkové výši 67 350,-- Kč. Uvedené jednání bylo posouzeno jako trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 písm. d) trestního zákona.

Obžalovaný přednesl návrh na podmíněné zastavení trestního stíhání, který odůvodnil tak, že nedošlo k žádnému zranění a vznikla pouze hmotná škoda na vozidle. Učinil doznání, vyjádřil lítost nad svým jednáním, pojišťovně nahlásil způsobenou škodu a uhradil jí požadovanou částku ve výši 111 559,-- Kč.

Poté co soud shledal, že jsou dány formální podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání, zkoumal osobu obžalovaného s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu, aby zjistil, zda lze takové rozhodnutí považovat za dostačující. Vzhledem k záznamům obžalovaného v evidenční kartě řidiče, spočívajícím v opakovaném postižení pro závažné dopravní přestupky, kdy jednou byl uložen i zákaz řízení motorových vozidel pro přestupek dle § 5 odst. 1 písm. e) vyhl. o pravidlech silničního provozu, tedy pro porušení základní povinnosti řidiče podrobit se vyšetření ke zjištění, zda není ovlivněn alkoholem nebo jinou návykovou látkou, a povinnosti podle § 5 odst. 2 písm. b) cit. vyhlášky, kdy obžalovaný řídil vozidlo bezprostředně po požití alkoholického nápoje, soud dospěl k závěru, že obžalovaný je řidičem nezodpovědným ve vztahu k požívání alkoholu a následným jízdám a vzhledem k míře ovlivnění alkoholu zjištěné znaleckým posudkem je dílem šťastné náhody, že nedošlo i k poranění osoby.

Vzhledem k výše uvedenému soud dospěl k závěru, že podmíněné zastavení trestního stíhání není u obžalovaného dostačující a uložil peněžitý trest ve výměře 20.000,-- Kč, který se soudu jevil jako přiměřený zejména ke způsobení škody na majetku s absencí zranění osob a zároveň i výchovnější vzhledem k osobě obžalovaného nežli trest odnětí svobody, byť podmíněně odložený. Zároveň soud doplnil peněžitý trest trestem zákazu činnosti ve výměře 2 roků, kdy tuto dobu spatřoval jako přiměřenou k tomu, aby se obžalovanému zabránilo v opakování trestného činu. (Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 30. 10. 2000, sp. zn. 2 T 199/2000).

⁸⁷ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 40.

⁸⁸ Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 1/1997. str. 8.

2.2.3. Některé aspekty rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání

Zkušební doba

Podle § 307 odst. 2 TŘ se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání stanoví zkušební doba na 6 měsíců až 2 roky, která počíná právní mocí tohoto rozhodnutí. Zkušební doba se nezapočítává do promlčecí doby trestného činu [§ 34 odst. 3 písm. d) TZ]. Obviněnému, který uzavřel dohodu s poškozeným o způsobu náhrady škody, se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil (§ 307 odst. 3 TŘ). Obviněnému lze též uložit, aby ve zkušební době dodržel **přiměřená omezení a povinnosti** směřující k tomu, aby vedl řádný život. Demonstrativní výčet těchto omezení a povinností je uveden v § 48 odst. 4 TZ.

Z požadavku **přiměřenosti** uložených omezení a povinností vyplývá, že jimi nelze nahrazovat obsah některého druhu trestu, typicky např. zákazu činnosti (R 6/1999 Sb. rozh. tr.). S tímto požadavkem ale poněkud koliduje povinnost uvedená v § 48 odst. 4 písm. e) tr. zák., která je, pokud jde o zdržení se návštěv sportovních, kulturních a jiných společenských akcí, svou podstatou totožná s obsahem trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce podle § 76 TZ.⁸⁹ Omezení a povinnosti musejí být také přiměřené ve vztahu k činu, pro který je obviněný stíhán. Nelze např. uložit omezení či povinnosti, které by neměly žádný vztah ke spáchanému trestnému činu, i kdyby jinak mohly přispět k převýchově obviněného.⁹⁰ V tomto směru tedy lze i nadále vycházet

⁸⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges 2009, str. 77.

⁹⁰ tamtéž.

z konstantní judikatury (například č. II/1967, IV/1968, R 32/1964 Sb. rozh. tr.).

Jako přiměřenou povinnost nelze obviněnému uložit ani povinnost dostavovat se ve stanovených termínech k probačnímu úředníkovi a spolupracovat s ním podle jeho pokynů, neboť takováto povinnost charakterizuje probačního dohled podle § 49 a 50 TZ a jednalo by se tedy o nepřipustné nahrazování podmíněného odsouzení s dohledem nebo podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, což jsou zcela odlišné instituty trestního práva hmotného s jinými podmínkami pro jejich ukládání vázanými na odsouzení pachatele (usnesení Městského soudu v Praze ze dne 21. 2. 2002, sp. zn. 7 To 67/2002).

Úkony směřující k tomu, aby obviněný vedl ve zkušební době řádný život, provádí úředník Probační a mediační služby [§ 27b odst. 1 písm. a) TŘ]. Probační úředník může být státním zástupcem a v řízení před soudem předsedou senátu pověřen zjišťováním informací o osobě obviněného a jeho sociálních poměrech a vytvářením podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 27b odst. 2, § 184 odst. 3 TŘ). Za chování obviněného, jehož trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno, může nabídnout **zájmové sdružení občanů** převzetí záruky [§ 6 odst. 1 písm. a) TŘ]. V takovém případě je zájmové sdružení občanů povinno působit na obviněného, aby žil řádným životem, a k tomu přijmout potřebná opatření. Zájmové sdružení občanů rovněž dbá, aby obviněný nahradil škodu, kterou způsobil trestným činem (§ 6 odst. 3 TŘ).

Osvědčení

Jestliže obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu a vyhověl i dalším uloženým omezením a povinnostem, rozhodne orgán, jenž trestní stíhání v prvním stupni podmíněně zastavil, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to případně i během zkušební doby, že se v trestním stíhání pokračuje (§ 308 odst. 1 TŘ).

V citovaném ustanovení je upravena **druhá fáze** institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, vyjadřující dočasnost a podmíněnost rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání učiněného dle § 307 odst. 1 TŘ. Pokud soud nebo státní zástupce rozhodne po uplynutí celé zkušební doby o osvědčení, nebo pokud nastanou skutečnosti uvedené v § 308 odst. 2 TŘ (tedy příslušné orgány nerozhodnou o tom, že se obviněný osvědčil, případně, že se v trestním stíhání pokračuje, a obviněný na tom nemá vinu), stává se rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání meritorním a definitivním a vytváří překážku rei iudicatae [§ 11 odst. 1 písm. f), 308 odst. 3 TŘ].

Při hodnocení skutečností zakládajících přesvědčení, že obviněný vedl či naopak nevedl řádný život nelze postupovat paušálně. Podle rozhodnutí R 54/1997 Sb. rozh. tr. skutečnost, že se obviněný, jehož stíhání pro trestný čin v dopravě bylo podmíněně zastaveno, dopustil ve zkušební době dopravního přestupku, nebude zpravidla sama o sobě stačit k závěru, že obviněný nevedl řádný život. Pokud obviněný nesplní povinnost včas a řádně uhradit škodu poškozenému, je nutno objasnit i skutečnosti, které mu v tom

zabránilo.⁹¹ Důvodem pro rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání obviněného podle § 308 odst. 1 TŘ nemůže být neplnění dohody o náhradě škody, na kterém nenese obviněný vinu (R 28/2001 Sb. rozh. tr.).

Informace relevantní z hlediska rozhodnutí, zda se obviněný osvědčil, či zda je nutno v trestním stíhání pokračovat, se zjišťují dle povahy věci např. dotazem u poškozeného, jakož i z podkladů získaných od místních úřadů, od zaměstnavatelů, u nichž obviněný vykonával zaměstnání, případně od zařízení, kde se obviněný léčil.

Postup orgánů, které rozhodují, je v tomto směru upraven také interními normativními akty - např. § 55 odst. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ČR ze dne 23. 3. 1998 č. j. 1100/98-00D, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, stanoví, že: „Pověřený pracovník soudu, který rozhodoval v 1. stupni, vyžaduje u podmíněného zastavení trestního stíhání ve lhůtách stanovených předsedou senátu (samosoudcem), nejméně však jednou za 6 měsíců, opis rejstříku trestů a další podklady nutné k posouzení způsobu života osoby, u které bylo tímto způsobem rozhodnuto a dodržení přiměřených omezení a povinností. Byla-li činem způsobena škoda, která nebyla zcela uhrazena před rozhodnutím soudu, ověří si vždy dotazem na poškozeného, jak je plněna dohoda nebo jiná potřebná opatření k její náhradě.“

Forma a obsah rozhodnutí

Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání má formu usnesení (§ 119 odst. 2 TŘ).

Státní zástupce rozhoduje o podmíněném zastavení pouze ve standardním přípravném řízení (§ 160 až 167 TŘ). Ve zkráceném přípravném řízení podle § 179a až 179h TŘ má státní zástupce možnost za podmínek uvedených v § 307 TŘ rozhodnout o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání podle § 179g TŘ.

⁹¹ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 77.

Soud rozhoduje o podmíněném zastavení trestního stíhání jednak po předběžném projednání obžaloby [§ 188 odst. 1 písm. f) TŘ], jednak při hlavním líčení (§ 223a odst. 1 TŘ). Soud může rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání mimo hlavní líčení podle § 231 odst. 1 TŘ, a to v neveřejném zasedání (§ 231 odst. 2 TŘ). Samosoudce, který obžalobu a návrh na potrestání předběžně neprojednává, avšak přezkoumává je z hledisek uvedených v § 181 odst. 1 a § 186 TŘ, může podle výsledků přezkoumání rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání [§ 314c odst. 1 písm. a) TŘ].

Soudní praxe se zabývala otázkou, zda lze o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnout v odvolacím řízení, neučinil-li takové rozhodnutí již soud prvního stupně.

Podle názoru vyjádřeného v usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. června 2003, sp. zn. 6 Tdo 505/2003, lze o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnout v odvolacím řízení podle § 257 odst. 1 písm. c) TŘ a § 223a odst. 1 TŘ per analogiam. Opačný názor pak Nejvyšší soud vyjádřil v usnesení ze dne 21. dubna 2004, sp. zn. 11 Tdo 426/2004, podle něhož zhodnocení věci z hledisek vymezených v § 307 odst. 1 trestního řádu a posouzení toho, zda byly v daném případě naplněny předpoklady pro podmíněné zastavení trestního stíhání, je po podání obžaloby a návrhu na potrestání výlučně v kompetenci soudu prvního stupně a pokud tento dospěje k závěru, že nejsou splněny podmínky pro toto řešení věci, není odvolací ani dovolací soud oprávněn tento jeho závěr jakkoliv přehodnocovat. Trestní řád totiž odvolacímu soudu neumožňuje, aby sám v rámci odvolacího řízení podmíněně zastavil trestní stíhání, jestliže tak neučinil již soud prvního stupně (§ 257 TŘ), stejně jako mu s ohledem na fakultativní povahu tohoto odklonu od standardního řízení nedává oprávnění zrušit napadený rozsudek pouze z toho důvodu, že soud prvního stupně nevyužil možnosti podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 258 a § 259 TŘ). Z logiky věci pak vyplývá, že mu nemůže náležet ani právo uložit soudu prvního stupně, aby o podmíněném zastavení trestního stíhání po vrácení věci nově rozhodl, a to ani tehdy ne, když sám shledá splnění všech předpokladů pro toto řešení trestní věci. Nevyužití možnosti podmíněného zastavení trestního stíhání není totiž ani za těchto okolností porušením zákona. Zruší-li odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně z některého důvodu uvedeného v § 258 odst. 1 TŘ, může mu pouze doporučit opětovné přehodnocení věci z hlediska možnosti podmíněného zastavení trestního stíhání. Celkovým završením takto konstruované právní úpravy pak je to, že pro případ negativního stanoviska soudu prvního stupně k tomuto řešení věci trestní řád nevytváří obviněnému žádný prostor k uplatnění námitek proti němu ani cestou podání dovolání a Nejvyššímu soudu jako soudu dovolacímu

nepřiznává oprávnění zvrátit svým vlastním rozhodnutím tento postoj soudu prvního stupně a přes jeho negativní stanovisko ho přimět k využití tohoto procesního řešení.

Názor, že podmíněné zastavení trestního stíhání jako alternativní forma řešení trestních věcí fakultativní povahy vylučuje, aby o něm bylo rozhodnuto v odvolacím řízení a že soud druhého stupně nemůže dát soudu prvního stupně ani pokyny směřující k takovému řešení, nezvolil-li tento soud sám tuto možnost, se ustálil v praxi některých odvolacích soudů.⁹² Této argumentaci napovídá znění ust. § 257 odst. 1 písm. c) TŘ, které neobsahuje odkaz na ust. § 223a odst. 1 TŘ.⁹³

Pokud jde o obsah rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, výrok usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání musí obsahovat vedle obecných náležitostí přesný popis skutku se závěrem o tom, jaký přečin je v něm spatřován, aby bylo zřejmé, že podmíněné zastavení trestního stíhání je přípustné. Pokud lze trestný čin spáchat úmyslně i z nedbalosti, je nutno ve výroku rozhodnutí uvést též formu zavinění. Přitom je nutno respektovat, že podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 1 tr. ř. není rozhodnutím o vině. Závěr o právní kvalifikaci skutku proto musí být vyjádřen tak, aby respektoval presumpci nevinu (usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. srpna 2008, sp. zn. 7 Tdo 916/2008).

⁹² K tomu též rozhodnutí připravené k publikaci v časopisu Soudní rozhledy, ročník 2002, a publikované v díle: Sotolář, A. a kol.: Právní rámec alternativního řešení trestních věcí, díl první, svazek 64, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001, str. 517.

Opačně kupříkladu usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 5. 6. 2001, sp. zn. 7 To 180/2001.

Účinky rozhodnutí

Po rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 1 TŘ), rozhodnutí, že se obviněný osvědčil (§ 308 odst. 1 TŘ), jakož i po vzniku právní fikce dle § 308 odst. 3 TŘ, je nutno hledět na obviněného ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 TŘ, jako by nebyl odsouzen. Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se však eviduje jako skutečnost významná pro trestní řízení (§ 2 odst. 1, § 9a zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů). Rejstřík trestů je ze strany soudu či státního zastupitelství vyrozuměn jak o pravomocném rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, tak o pravomocném rozhodnutí, že se obviněný osvědčil nebo že se v trestním stíhání pokračuje. Údaje o podmíněném zastavení trestního stíhání se vyřazují z evidence rejstříku trestů ihned po doručení dodatečné zprávy, že se obviněný v průběhu zkušební doby osvědčil nebo že se v trestním stíhání pokračuje; neobdrží-li Rejstřík trestů takovou zprávu, vyřadí údaje z evidence po uplynutí jednoho roku od skončení zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 9 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů).

Opravné prostředky

Proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání má obviněný i poškozený právo podat **stížnost**, jež má odkladný účinek. Poškozeným, který může podat stížnost, je každý poškozený ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ (R 37/1997-II Sb. rozh. tr.). Státní zástupce má právo podat stížnost v případech, kdy o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodne soud (§ 307 odst. 5 TŘ).

⁹³ komentář k usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 5. 6. 2001, sp. zn. 7 To 180/2001, Soudní rozhledy, 3/2002.

Proti rozhodnutí o osvědčení i proti rozhodnutí o tom, že se v trestním stíhání pokračuje má obviněný i poškozený právo podat stížnost, jež má odkladný účinek. Proti rozhodnutí, které učinil soud, může podat stížnost i státní zástupce (§ 308 odst. 4 TŘ).

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. přeformulovala ustanovení o obnově řízení a přispěla tak k odstranění určitých výkladových problémů, které v praxi vznikaly.⁹⁴

Podle § 278 odst. 2 TŘ se obnova řízení, které skončilo pravomocným usnesením soudu o podmíněném zastavení trestního stíhání, a to i v případě, jestliže ještě nenastaly skutečnosti uvedené v § 308 odst. 3, povolí, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a že je na místě v řízení pokračovat. Obnova řízení, které skončilo pravomocným usnesením státního zástupce o podmíněném zastavení trestního stíhání, a to i v případě, jestliže ještě nenastaly skutečnosti uvedené v § 308 odst. 3, se povolí, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy státnímu zástupci dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a že je na místě podat proti obviněnému obžalobu (§ 278 odst. 3 TŘ).

Obviněný může proti pravomocnému rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání (za předpokladu, že jej učinil soud) podat i **dovolání** [§ 265a odst. 1, 2 písm. f) TŘ] a to pro nesprávnost výroku rozhodnutí soudu, který se ho bezprostředně dotýká [§ 265d odst. 1 písm. b) TŘ]. Dovolání může obviněný podat pouze prostřednictvím obhájce, o čemž musí být poučen (§ 265d odst. 2, § 125 odst. 3 TŘ). Za podmínek stanovených v ust. § 265d odst. 1 písm. a) TŘ může dovolání podat též nejvyšší státní zástupce, a to ve prospěch i v neprospěch obviněného.

⁹⁴ Hasch, K.: Některé otázky související s podmíněným zastavením trestního stíhání a schválením narovnání jako překážky věci rozhodnuté podle § 11 odst. 1 písm. f) tr.ř. Trestní právo. 3/1996, str. 16 a násl.

Ministr spravedlnosti může proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce o podmíněném zastavení trestního stíhání podat **stížnost pro porušení zákona** (§ 266 TŘ).

2.2.4. Soulad podmíněného zastavení trestního stíhání s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech a Doporučením Výboru ministrů členských států Rady Evropy č. R (87) 18

Pokud jde o právo obviněného na slyšení před soudem ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, platí pro podmíněné zastavení trestního stíhání totéž, co bylo řečeno v kapitole 2.1.4. u narovnání. Komplikovanější situace vzniká při posuzování souladu naší úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání s čl. 6 odst. 2 Úmluvy a čl. 14 odst. 2, odst. 3 písm. g) Paktu, totiž s požadavky, aby každý, kdo je obviněn z trestného činu, byl považován za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem, ve spojení s požadavkem, aby nikdo nebyl nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.

Tato otázka je aktuální ve vztahu k doznání obviněného podle § 307 odst. 1 písm. a) TŘ a možnosti jeho využití jako důkazu o vině, pokud by nedošlo k podmíněnému zastavení trestního stíhání, respektive pokud by bylo v trestním stíhání pokračováno (§ 308 odst. 1, věta druhá TŘ). Výše citovaná ustanovení mezinárodních smluv reflektuje i Doporučení, proto bude o této problematice pojednáno komplexně.

V Doporučení je podmíněné zastavení trestního stíhání upraveno v kapitole I. nazvané Oportunita trestního stíhání a stanoví se pro ně (mimo jiné) následující kritéria:

1. Zastavení trestního stíhání může být jednoduché, doplněné výstrahou, výtkou nebo napomenutím, anebo může být podmíněno pro podezřelého podmínkami, jako jsou určité pokyny k jednání, zaplacení určité peněžní částky, odškodnění poškozeného nebo podřízení se probaci.
2. Podmíněné zastavení trestního stíhání by se mělo stát definitivním, jakmile bylo zjištěno, že podmínky byly splněny.
3. Souhlas podezřelého by se měl vyžádat ve všech případech, kdy se uvažuje o podmíněném zastavení trestního stíhání. Není-li souhlas dán, orgán trestního stíhání by měl být povinen pokračovat v trestním stíhání podezřelého, ledaže by nepodal obžalobu z jiného důvodu. Neodporování uloženému opatření nebo vykonání uložené podmínky dle bodu 1 mohou být považovány za souhlas. Je třeba vypracovat normy garantující, že souhlas je **dán s plnou znalostí věci, svobodně a bez donucení.**

Pokud jde o **souhlas** obviněného ve vztahu k podmíněnému zastavení trestního stíhání, Doporučení zaujímá stanovisko, že tento souhlas je nezbytný. Vedle výslovného projevu může být podle povahy uložených podmínek souhlas vyjádřen i konkludentně.

Výbor ministrů dlouho projednával otázku, zda souhlas má být hodnocen jako **doznání viny** ve vztahu k čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Názory podporující kladnou odpověď se odvolávaly na realitu věci: nevinný obviněný by nepřijal podmínky, které jsou mu ukládány výměnou za zastavení trestního stíhání a jen tato teze umožňuje odůvodnit např. nutnost zaplacení určité finanční částky (nebo podrobení se uloženým podmínkám). Přesto je však dle Doporučení nutno vztahovat souhlas pouze na rozhodnutí upustit od stíhání a v žádném případě z něho nelze usuzovat na vinu obviněného. Kromě toho odporuje obecným principům trestního práva připisovat doznání viny hodnotu

absolutního důkazu; presumpce nevinny může ustoupit jedině před účinkem konečného soudního rozhodnutí.⁹⁵

Vzhledem k ust. § 2 odst. 5 TŘ, podle něhož doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu (s přihlédnutím k ustanovení § 92 odst. 1 TŘ, podle něhož obviněný nesmí být k doznání žádným způsobem donucován), lze uzavřít, že současná právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání není v rozporu s čl. 6 odst. 2 Úmluvy a čl. 14 odst. 2 Paktu, neboť doznání obviněného není jediným důkazem jeho viny (ani tuto vinu neprejudikuje) a případná vina musí být prokázána i dalšími, v souladu se zákonem opatřenými důkazy, které této vině nasvědčují.

Shodně se nelze domnívat, že by právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání porušovala čl. 14 odst. 3 písm. g) Paktu, podle něhož nikdo nesmí být nucen přiznat vinu. Toto ustanovení by mohlo být porušeno (spolu s ust. § 92 odst. 1 TŘ) teprve konkrétním postupem orgánu činného v trestním řízení.

Nelze ale přehlédnout, že právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání nevyhovuje kritériím uvedeným v Doporučení, když vedle souhlasu obviněného s podmíněným zastavením trestního stíhání vyžaduje i jeho doznání učiněné ve formě výpovědi podle § 90 a násl. TŘ. Na rozdíl od Fastnera⁹⁶ nemám za to, že by zákonodárce zakotvil požadavek doznání jaksi nechtěně a v případě narovnání si tuto skutečnost uvědomil. Doznání obviněného je dle mého názoru konstruováno jako pojistka pro případ, že se v trestním stíhání bude pokračovat. Tento názor je odůvodněn i mezitímností rozhodnutí

⁹⁵ Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 s odůvodněním, český překlad, IKSP, Praha 1993, str. 24 a násl.

⁹⁶ Fastner, J.: Ještě k podmíněnému zastavení trestního stíhání. Bulletin advokacie, 1/1995, str. 41.

o podmíněném zastavení trestního stíhání v první fázi a existencí zkušební lhůty, která může trvat až dva roky a může tedy vést k oslabení či dokonce zmaření důkazů.

Nesoulad s kritérii uvedenými v Doporučení nebude pro jejich nezávaznost důvodem pro změnu platné právní úpravy. Protože je však nutno připustit možnost, že doznání učiní obviněný skutečně jen pod příslibem podmíněného zastavení trestního stíhání, aniž by byl přesvědčen o své vině (typicky u přečinů v dopravě spáchaných z nedbalosti), nebo je učiní obviněný, který je nevinen, ale probíhající trestní řízení pro něho představuje větší újmu než doznání spojené s podmíněným zastavením trestního stíhání a náhradou škody, případně bude konkrétním úkonem orgánu činného v trestním řízení obviněný skutečně nucen k doznání,⁹⁷ je možné řešit tento nesoulad nahrazením doznání prohlášením o spáchání skutku tak, jak je to i v odborné literatuře⁹⁸ navrhováno, s tím, že nedojde-li k podmíněnému zastavení trestního stíhání poté, co obviněný učinil prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán, nelze k tomuto prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu.

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání (nemá-li být rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání pokládáno za rozhodnutí o vině) také vyvolává pochybnosti ve vztahu k ustanovení čl. 40 odst. 1, odst. 2 Listiny, i čl. 6 odst. 2 Úmluvy, když platná právní úprava dovoluje uložení určitých omezení a povinností obviněnému, aniž by došlo k vyslovení jeho viny. Potom by pravomoc státního zástupce rozhodnout o podmíněném zastavení trestního

⁹⁷ Fastner, J.: Ještě k podmíněnému zastavení trestního stíhání. Bulletin advokacie, 1/1995, str. 41.

⁹⁸ Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1998, str. 281.

Fastner, J.: Ještě k podmíněnému zastavení trestního stíhání. Bulletin advokacie, 1/1995, str. 41.

stíhání nebyla na místě, protože o otázce viny může rozhodnout pouze soud (čl. 40 odst. 1 Listiny).⁹⁹

V odborné literatuře¹⁰⁰ byl v této souvislosti uveřejněn názor, podle něhož lze obviněnému uložit jistá omezení a povinnosti podle § 307 odst. 4 TŘ, neboť rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání lze vydat pouze se souhlasem obviněného, kdy tento souhlas nevzbuzuje pochybnosti o tom, že jde o dobrovolný projev vůle, a tímto souhlasem se obviněný svobodně rozhoduje vzít na sebe i podmínky obsažené v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Dodržování těchto omezení a povinností není vynutitelné a obviněný k jejich plnění nemůže být donucován. Nesouhlasí-li s omezeními, může podat stížnost, směřující do výroku o jejich uložení, nebo je prostě nedodrží. Podobný názor zastávají i jiní autoři.¹⁰¹

Lze konstatovat, že uložení přiměřených omezení a povinností je zásahem do svobody jednání a rozhodování obviněného, který předpokládá vinu obviněného (odklony svou povahou v podstatě splňují rysy trestněprávních sankcí, neboť jde o právní následek vyplývající z trestní odpovědnosti, tj. ze spáchání trestného činu¹⁰²). Proto jsou výše uvedené pochybnosti pochopitelné.

Shodné výhrady se nutně musí uplatnit i ve vztahu k potenciálnímu rozšíření možnosti ukládat obviněnému další omezení a povinnosti hraničící již s hmotně právními sankcemi (v odborné literatuře¹⁰³ je diskutována především možnost zakázat obviněnému řízení motorového vozidla nebo možnosti přikázat obviněnému obecně prospěšné práce či uložit zákaz pobytu).

⁹⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges 2009, str. 919.

Sovák, Z.: Zvláštní způsoby řízení v aktuálním trestním řádu, Trestní právo, 1/1999, str. 13.

¹⁰⁰ Kotulan, P.: Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání. IKSP, Praha 1996, str. 38.

¹⁰¹ Ščerba, F.: Odklon jako sankční opatření. Trestněprávní revue, 2/2009, str. 34.

Šabata, K.: Pohled na uplatnění odklonů v trestním řízení. Státní zastupitelství, 4/2005, str. 5.

¹⁰² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 3. vydání. Linde, Praha 2008, str. 378.

Ščerba, F.: Odklon jako sankční opatření. Trestněprávní revue, 2/2009, str. 34.

¹⁰³ tamtéž.

2.2.5. Přednosti a nedostatky institutu podmíněného zastavení trestního stíhání

Pokud jde o výhody podmíněného zastavení trestního stíhání v naší právní úpravě, platí pro ně vše, co bylo uvedeno o výhodách odklonu obecně. Lze konstatovat, že výhodou tohoto odklonu je možnost jeho aplikace i v případech, kdy trestným činem nebyla způsobena škoda, o níž by bylo možno rozhodovat v trestním řízení (R 47/96 Sb. rozh. tr.), a není zde poškozený ve smyslu § 43 odst. 3 TŘ. Pokud ale takový poškozený existuje, není jeho souhlas či nesouhlas s tímto způsobem vyřízení věci relevantní v tom směru, že by bránil vydání rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Půjde především o případy, kdy poškozený z nejrůznějších příčin (např. proto, že je přesvědčen, že nebyl odškodněn v plném rozsahu) nesouhlasí s podmíněným zastavením trestního stíhání (R 51/1998 Sb. rozh. tr.).

Také finanční zatížení je pro obviněného ve srovnání s narovnáním nižší - neodčítá se „nemajetková“ újma a také nedochází ke složení peněžní částky k obecně prospěšným účelům. V této souvislosti, jakož i s ohledem na obligatorní stanovení zkušební doby včetně fakultativního uložení přiměřených omezení a povinností (bez ohledu na jejich určitou problematičnost ve vztahu k vině obviněného), nezavdává podmíněné zastavení trestního stíhání příčinu k úvahám o „vykoupení se“ z trestní odpovědnosti jako narovnání.

Určitou nevýhodou podmíněného zastavení trestního stíhání, přinejmenším ve vztahu k obhajobě obviněného, je požadavek doznání se k činu spojený s možností jeho důkazního využití v dalším

trestním řízení. Někteří autoři¹⁰⁴ význam tohoto požadavku zpochybňují s ohledem na minimální počet případů, kdy se obviněný v průběhu zkušební doby neosvědčí a v trestním stíhání se pokračuje. Nelze také přehlédnout, že nutnost doznání ve formě výpovědi podle § 90 a násl. TŘ přináší jisté obtíže, zejména v případech, kdy v důsledku poruch paměti, opilosti při páchání trestné činnosti, či jiných vlivů se obviněný objektivně nemůže doznat, byť by doznání učinit chtěl, nebo u nedbalostních přečinů v dopravě, kdy pachatel není vždy přesvědčen o míře svého zavinění ve vztahu ke způsobenému následku.

¹⁰⁴ Coufal, P.: Nad dalším zrychlením a zefektivněním trestního řízení, Státní zastupitelství, 10/2009, str. 23

2.3. TRESTNÍ PŘÍKAZ

2.3.1. Právní úprava trestního příkazu a předpoklady jeho vydání

Řešení trestní věci vydáním trestního příkazu představuje jednu z klasických forem odklonu od standardního řízení s výraznou odchylkou od standardního způsobu projednání trestní věci v hlavním líčení. Podstatou této formy řešení trestní věci je vydání meritorního rozhodnutí bez provedení dokazování v hlavním líčení.¹⁰⁵

Trestní příkaz je upraven v ust. § 314e až 314g TŘ, v oddílu nazvaném: Řízení před samosoudcem. Podle § 314a TŘ koná samosoudce řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Předpokladem vydání trestního příkazu je skutečnost, že skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy: v takovém případě může samosoudce bez projednání věci v hlavním líčení vydat trestní příkaz. Takto postupovat lze i ve zjednodušené řízení konaném po zkráceném přípravném řízení (§ 314e odst. 1 TŘ).

Trestní příkaz však dle § 314e odst. 5 TŘ nelze vydat:

- v řízení proti osobě, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena,
- jestliže má být rozhodováno o ochranném opatření,
- jestliže má být uložen souhrnný trest a předchozí trest byl uložen rozsudkem.

Trestní příkaz nelze vydat ani v řízení ve věci mladistvého (§ 63 ZSM).

Před vydáním trestního příkazu musí samosoudce v souladu s ust. § 314c odst. 1 TŘ přezkoumat obžalobu nebo návrh na potrestání z hledisek uvedených v § 181 odst. 1 a § 186 TŘ a je-li

¹⁰⁵ Sotolář, A. a kol.: Právní rámec alternativního řešení trestních věcí, díl první, svazek 64, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001, str. 376.

proto důvod, podle výsledků přezkoumání učinit přednostně některé z rozhodnutí uvedených v § 188 odst. 1 písm. a) až f) TŘ, odmítnout návrh na potrestání, nejsou-li splněny podmínky uvedené v § 179a odst. 1 TŘ pro konání zjednodušeného řízení, nebo fakultativně zastavit trestní stíhání, jsou-li tu okolnosti uvedené v § 172 odst. 2 TŘ.

Trestní příkaz lze vydat i po nařízení hlavního líčení, nejpozději však do jeho zahájení. Pokud bylo ve věci již konáno hlavní líčení, nepřichází vydání trestního příkazu v úvahu, ledaže by státní zástupce podal novou obžalobu.¹⁰⁶

Trestní příkaz má povahu **odsuzujícího rozsudku**. Obviněného proto nelze trestním příkazem zprostit obžaloby ani upustit od jeho potrestání.¹⁰⁷ Účinky spojené s vyhlášením rozsudku nastávají doručením trestního příkazu obviněnému (§ 314e odst. 6 TŘ). Podle judikatury má být obviněnému doručen do vlastních rukou opis trestního příkazu. Protože faxová kopie nemá takový charakter, nenastávají jejím doručením účinky spojené s vyhlášením odsuzujícího rozsudku, a to ani v případě, že je obviněnému předána dožádaným soudem a obviněný její přijetí svým podpisem potvrdí (R 6/1997 Sb. rozh. tr.)

Právní moci nabývá trestní příkaz tím, že po jeho doručení oprávněným osobám není žádnou z těchto osob proti němu v zákonné lhůtě podán odpor¹⁰⁸ nebo se všechny tyto osoby odporu výslovně vzdají [§ 139 odst. 1 písm. b), bb) TŘ per analogiam]. Pravomocný trestní příkaz je rozhodnutím závazným, nezměnitelným a

¹⁰⁶ Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Púry, F.: Trestní řád. Komentář. 3. vydání. C.H.Beck, Praha 2001, str. 1621 a násl.

¹⁰⁷ Jelínek, J., Sovák. Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 1. vydání. EUROLEX BOHEMIA, Praha 1999, s. 43.

vykonatelným, které vytváří překážku věci rozsouzené [§ 11 odst. 1 písm. f) TŘ] a eviduje se v Rejstříku trestů. Změny trestního příkazu lze pak dosáhnout jen cestou mimořádných opravných prostředků, konkrétně stížnosti pro porušení zákona (§ 266 TŘ) a obnovy řízení (§ 278 odst. 1 TŘ).

2.3.2. Některé aspekty trestního příkazu

Obsah a náležitosti trestního příkazu

Obsah trestního příkazu lze rozvrhnout do tří částí,¹⁰⁹ a to:

1. **úvodní části**, jež obsahuje označení soudu, který trestní příkaz vydal, den a místo vydání trestního příkazu a označení obviněného dle § 120 odst. 2 TŘ,
2. **výrokové části**, jež obsahuje výrok o vině, který splňuje podmínky § 120 odst. 3 TŘ, výrok o trestu, který splňuje podmínky § 122 odst. 1 TŘ, výrok o náhradě škody podle § 228 a 229 odst. 1, 2 TŘ, jestliže byl nárok na náhradu škody řádně uplatněn (43 odst. 3 TŘ),
3. **poučení o právu podat odpor**, včetně upozornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení.

Tresty, které lze uložit trestním příkazem

Podle § 314e odst. 2 TŘ lze trestním příkazem uložit:

- a) trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu,
- b) domácí vězení do jednoho roku (výměra tohoto trestu je oproti výměře stanovené v § 60 odst. 1 TZ snížena na polovinu),
- c) trest obecně prospěšných prací,
- d) trest zákazu činnosti do pěti let (výměra tohoto trestu je oproti výměře stanovené v § 73 odst. 1 TZ snížena na polovinu),
- e) peněžitý trest,
- f) trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) vyhoštění do pěti let (výměra tohoto trestu je oproti výměře stanovené v § 80 odst. 2 TZ snížena na polovinu, na dobu neurčitou nelze tento trest trestním příkazem uložit),

¹⁰⁸ Rizman, S.: O právní moci trestního příkazu jinak, Trestní právo, 12/1997, str. 13.

¹⁰⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. EUROLEX BOHEMIA, Praha 2001, str. 283.

Jelínek, J., Sovák. Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 1. vydání. EUROLEX BOHEMIA, Praha 1999, str. 49,50.

- h) trest zákazu pobytu do pěti let (výměra tohoto trestu je oproti výměře stanovené v § 75 odst. 1 TZ snížena na polovinu),
- i) trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do pěti let (výměra tohoto trestu je oproti výměře stanovené v § 76 odst. 1 TZ snížena na polovinu).

Trest vyhoštění do 5 let a trest zákazu pobytu do 5 let zakotvila novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. s účinností od 1. 1. 2010. Současně došlo k úpravě trestu odnětí svobody, který lze napříště uložit jedině s podmíněným odkladem jeho výkonu. Podmíněným odkladem se rozumí postup dle § 81 a násl. TZ (podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody) a § 84 TZ (podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem).

Trest domácího vězení do jednoho roku a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do pěti let zakotvila novela trestního řádu provedená zákonem č. 41/2009 Sb. v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.).

V souladu s § 314e odst. 4 TŘ nesmí náhradní trest odnětí svobody za peněžitý trest ani s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat jeden rok.

Jestliže samosoudce při rozhodování o trestném činu, o kterém jinak lze rozhodnout trestním příkazem, dojde k závěru, že je důvodné uložit vedle trestu odnětí svobody i peněžitý trest, a jestliže náhradní trest odnětí svobody stanovený dle § 69 odst. 1 TZ by spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesáhl dobu 1 roku, avšak nepřesáhl horní hranici trestní sazby stanovené trestním zákonem, je v takové věci vydání trestního příkazu vyloučeno. Upustit od stanovení náhradního trestu může samosoudce, vydá-li trestní příkaz, pouze tehdy, rozhoduje-li o trestném činu, na který je trestním zákonem stanovena trestní sazba odnětí svobody s horní hranicí nejvýše 1 rok, pokud vedle trestu odnětí svobody ve výměře na horní hranici uloží i peněžitý trest. Od stanovení náhradního trestu samosoudce v tomto případě upustí s ohledem na ustanovení § 69 odst. 1 TZ - R 36/96 Sb. rozh. tr.

Ukládá-li se trest domácího vězení vedle peněžitého trestu, nesmí souhrn náhradních trestů ukládaných v souvislosti s těmito tresty přesahovat jeden rok (§ 314e odst. 4 TŘ).

Doručení trestního příkazu

Trestní příkaz se doručuje obviněnému, státnímu zástupci a poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody. Obviněnému se doručuje do vlastních rukou. Má-li obviněný obhájce, doručí se trestní příkaz též jemu (§ 314f odst. 2 TŘ).

Obhájci, státnímu zástupci, případně poškozenému se doručuje trestní příkaz podle ust. § 64 odst. 1 písm. b) TŘ do vlastních rukou s tím, že nebyl-li adresát takovéto zásilky zastižen, zásilka se uloží a adresát se vhodným způsobem vyrozumí, kde si ji může vyzvednout. Nevyzvedne-li si adresát zásilku do 10 dnů od uložení, považuje se poslední den této lhůty za den doručení, i když se adresát o uložení nedověděl, ačkoli se v místě doručení zdržuje, nebo uvedenou adresu označil pro účely doručování (§ 64 odst. 2 TŘ).

Obviněnému se trestní příkaz doručuje do vlastních rukou, přičemž uložení doručované zásilky a náhradní doručení je vyloučeno [§ 64 odst. 4 písm. a) TŘ]. V této souvislosti lze podotknout, že i když zákonem č. 265/2001 Sb. došlo k úplné novelizaci ustanovení trestního řádu o doručování (§ 62 až § 64a TŘ), ust. § 314f odst. 2, věta druhá TŘ, stále odkazuje na původní znění § 63 odst. 1 a 3 TŘ.

Odpor

Proti trestnímu příkazu lze do osmi dnů od jeho doručení podat u soudu, který jej vydal, odpor. Na počítání lhůty k podání odporu se přiměřeně vztahuje ustanovení § 60 odst. 4 TŘ (R 1/1975). Po doručení trestního příkazu se může oprávněná osoba odporu výslovně vzdát (§ 314g odst. 1 TŘ). Odpor je specifický opravný prostředek, neboť s jeho podáním není spojen devolutivní účinek. Podáním odporu se trestní příkaz ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení. Při projednávání věci v hlavním líčení není samosoudce vázán právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu obsaženými v trestním příkazu (§ 314g odst. 2 TŘ), což znamená, že pro další rozhodování v hlavním líčení neplatí zákaz reformace in peius.

Odpor může podat obviněný, dále osoby, které jsou oprávněny podat v jeho prospěch odvolání (§ 247 odst. 2 TŘ) a státní zástupce. Právo na podání odporu nemá poškozený, přestože trestním příkazem lze rozhodnout o nároku na náhradu škody. Za obviněného může podat odpor jeho obhájce (§ 41 odst. 2 TŘ), a to i v případě, že trestní příkaz byl doručen obhájci dříve než obviněnému (PR 4/2000 Sb. rozh. tr.). Pokud se však obviněný, jenž je plně způsobilý k právním úkonům, výslovně vzdal práva odporu, nemůže poté podat odpor ani prostřednictvím svého obhájce (R 64/99-II Sb. rozh. tr.).

Vzhledem k absenci zákazu změny k horšímu nemá význam zabývat se tím, kdo je oprávněn podat odpor ve prospěch či neprospěch obviněného, jak je někdy v literatuře¹¹⁰ rozlišováno.

¹¹⁰ Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Púry, F.: Trestní řád. Komentář. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1995, str. 1628.

Zpětvzetí podaného odporu není možné, neboť v době, kdy by k takovému úkonu mělo dojít, je již trestní příkaz v důsledku účinně podaného odporu zrušen (R 32/97 Sb. rozh. tr.).

Ustanovení § 314g odst. 2 TŘ, které ukládá samosoudci povinnost nařídit hlavní líčení po podání odporu proti trestnímu příkazu, nevylučuje, aby samosoudce učinil meritorní rozhodnutí ve věci mimo hlavní líčení, a to i před jeho nařízením, vyvstanou-li v této době okolnosti předpokládané ustanovením § 231 TŘ (R 5/99 Sb. rozh. tr.).

Zpětvzetí obžaloby a souhlasu s trestním stíháním

Státní zástupce může po vydání trestního příkazu vzít obžalobu zpět do doby, než je trestní příkaz doručen některé z osob oprávněných k podání odporu. Zpětvzetím obžaloby se trestní příkaz ruší a věc se tím vrací do přípravného řízení (§ 314g odst. 4 TŘ).

Je-li obviněný stíhán pro trestný čin uvedený v § 163 odst. 1 TŘ, může poškozený za stejných podmínek jako státní zástupce obžalobu vzít zpět souhlas s trestním stíháním. Zpětvzetím souhlasu se trestní příkaz ruší a samosoudce trestní stíhání zastaví (§ 314g odst. 3 TŘ).

2.3.3. Soulad trestního příkazu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod

V odborné literatuře¹¹¹ se vyskytl názor, podle něhož je trestní příkaz, respektive skutečnost, že zákonodárce váže možnost

¹¹¹ Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1998, str. 299.

veřejného projednání věci na podání opravného prostředku obviněným, v rozporu s článkem 38 odst. 2 Listiny (a tím i čl. 6 odst. 1 Úmluvy), dle něhož má každý právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům.

Podle jiného (většinového) názoru není trestní příkaz v rozporu s čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť vydání trestního příkazu neznámá, že obviněnému je odpíráno právo na projednání věci před soudem, když tohoto práva může obviněný vždy dosáhnout podáním odporu.¹¹²

S tímto názorem lze souhlasit, neboť vzhledem k právní úpravě trestního příkazu, pokud jde o způsob jeho doručení [do vlastních rukou obviněného s vyloučením možnosti uložení zásilky a náhradního doručení - § 64 odst. 4 písm. a) TŘ], jakož i k možnosti podání odporu, který není třeba odůvodňovat a kterým se trestní příkaz ruší (včetně širokého vymezení osob k jeho podání oprávněných - § 314g odst. 1, věta první, § 247 odst. 2 TŘ), je obviněnému, pokud s tímto způsobem vyřízení věci nesouhlasí, zachováno právo domoci se (relativně snadným způsobem) projednání případu v řádném procesu.

V tomto směru také novela provedená zákonem č. 265/2001 Sb. zakotvila obligatornost upozornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení [§ 314f odst. 1 písm. f) TŘ].

¹¹² Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges 2009, str. 919.

Jelínek, J. - Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 1. vydání. EUROLEX BOHEMIA, Praha 1999, str. 45.

2.3.4. Soulad trestního příkazu s Doporučením Výboru ministrů členských států zemí Rady Evropy č. R (87) 18

Podle Doporučení lze v případě málo závažných trestných činů, jestliže skutkový stav byl řádně zjištěn a jestliže je jisté, že obviněný je pachatelem trestného činu, použít zjednodušené řízení, tj. písemné řízení provedené soudem bez ústního jednání a končící rozhodnutím podobným rozsudku za těchto předpokladů:

1. trestní příkaz musí obsahovat řádné poučení obviněného o následcích jeho přijetí; trestní příkaz musí být obviněnému oznámen jasným způsobem a obviněnému musí být poskytnuta přiměřená lhůta,
2. **sankce** uložené trestním příkazem musí být omezeny na sankce peněžité a na ztrátu práv **s vyloučením jakéhokoli trestu odnětí svobody,**
3. souhlas obviněného s trestním příkazem může být výslovný nebo udělený mlčky a má za následek, že trestní příkaz se rovná rozsudku vynesenému v řádné formě se všemi právními následky (aplikace principu ne bis in idem, záznam v rejstříku trestů),
4. odpor proti trestnímu příkazu, který nemusí být odůvodněn, má za následek ipso facto zrušení trestního příkazu a konání řádného řízení bez toho, že by se aplikoval zákaz reformace in peius.¹¹³

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že současná česká právní úprava trestního příkazu není zcela v souladu s doporučenými kritérii. Tento nesoulad je dán jednak příliš širokým okruhem trestních věcí, v nichž lze trestní příkaz vydat (Doporučení předpokládá aplikaci trestního příkazu jen v případech málo závažných trestných činů), jednak rozsahem trestů, které lze trestním příkazem uložit.

Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. CODEX Bohemia, Praha 1999, str. 209 a násl.

¹¹³ Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 s odůvodněním, český překlad, IKSP, Praha 1993, str. 10.

Ze striktní formulace „**s vyloučením jakéhokoli trestu odnětí svobody**“ vyplývá i nepřípustnost trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem, který zakotvila novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Přestože právní povaha podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody je v trestněprávní nauce sporná, pokud jde o to, zda je podmíněné odsouzení zvláštním způsobem vyměření či výkonu trestu nebo zvláštním druhem trestu a spíše se prosazuje názor, že podmíněné odsouzení je zvláštním druhem trestu,¹¹⁴ lze mít za to, že při striktním dodržení kritérií uvedených v Doporučení by ani podmíněný ani nepodmíněný trest odnětí svobody neměl přicházet v úvahu.

V jiných ohledech naše právní úprava kritériím stanoveným v Doporučení vyhovuje.

2.3.5. Přednosti a nedostatky trestního příkazu

Trestní příkaz, považovaný jednou za významný přínos, po druhé za přežitek minulosti, je jedním z nejkritizovanějších institutů trestního řádu. Jako forma odklonu se trestní příkaz vyskytuje v řadě evropských právních úprav a v trestním řízení má své opodstatnění, přesto je nutno naší právní úpravě trestního příkazu určité nedostatky vytknout.

Negativním prvkem současné právní úpravy je **příliš široký okruh trestních věcí**, které lze řešit za použití trestního příkazu. Tato skutečnost může do jisté míry znamenat konkurenci trestního příkazu dalším alternativám v řízení před soudem v podobě

¹¹⁴ Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část. 3. přepracované vydání. Codex. Praha 1997. str. 213.

podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání (byť tyto se s účinností od 1. 1. 2010 uplatní u širšího okruhu trestných činů). Uvedené podtrhuje i skutečnost, že trestní příkaz je soudy vydáván ve více jak polovině všech projednávaných případů, když vydání trestního příkazu je formálně méně náročné nežli rozhodnutí o narovnání či o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Za nedostatek současné právní úpravy lze považovat i skutečnost, že pro uložení **peněžitého trestu** nestanoví trestní řád omezení, jež se například uplatňují v případě trestu zákazu činnosti, trestu vyhoštění, trestu zákazu pobytu a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Peněžitý trest je podle současné právní úpravy možné uložit ve výměře od 2 tis. Kč do 36,5 mil. Kč, což není úměrné povaze trestního příkazu. Podle odborné literatury¹¹⁵ by nejvyšší možnou hranicí peněžitého trestu mohla být částka 1 milion Kč s tím, že náhradní trest odnětí svobody za peněžitý trest by nesměl ani s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat šest měsíců.

Určitý nedostatek trestního příkazu je někdy spatřován v **absenci zákazu reformace in peius** v případě podání odporu obviněným či osobami oprávněnými podat v jeho prospěch odvolání.¹¹⁶

Podle důvodové zprávy k zákonu č. 265/2001 Sb. spočívá podstata trestního příkazu v tom, že soud nerozhoduje na základě důkazů před ním provedených v hlavním líčení, ale na základě spisového materiálu obsahujícího protokoly o úkonech provedených policejním orgánem nebo státním zástupcem. To znamená, že samosoudce vychází z důkazů opatřených v přípravném řízení, které,

¹¹⁵ Jelínek, J. - Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 1. vydání. EUROLEX BOHEMIA, Praha 1999, str. 52.

¹¹⁶ Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1998, str. 297 a násl.

aniž by provedl, posuzuje jen z hlediska, zda je jimi skutkový stav spolehlivě prokázán.¹¹⁷

V takovém případě, jakož i s přihlédnutím k obecně proklamované tezi, že těžiště dokazování se přesouvá do hlavního líčení, je zřejmé, že samosoudce nemůže být v hlavním líčení vázán právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu obsaženými v trestním příkazu. Navíc není vydání trestního příkazu vázáno na podmínku doznání obviněného, jak tomu bylo např. v právní úpravě trestního příkazu přijaté zákonem č. 48/1973 Sb., kde se zákaz reformationis in peius, byť neúplně, vyskytoval.

V odborné literatuře¹¹⁸ byl též vyjádřen názor zpochybňující **nezaujatost soudce**, který vydal trestní příkaz, k projednání věci v hlavním líčení. Nelze totiž podle tohoto názoru vyloučit možnost, že samosoudce, byť podvědomě, bude uvažovat o tom, zda by mohl dospět ke stejnému rozhodnutí jako v trestním příkazu.

Přes závažnost této námitky nelze mít za to, že by samosoudce, který trestní příkaz vydal, měl být po podání odporu a priori vyloučen z dalšího řízení. Samosoudce přistoupí k vydání trestního příkazu poté, co přezkoumá podanou obžalobu nebo návrh na potrestání z hledisek uvedených v § 181 odst. 1 a § 186 TŘ a dospěje k názoru, že není třeba učinit některé z rozhodnutí uvedených v § 314c odst. 1 TŘ. Subjektivní názor na věc si samosoudce vytvoří již při přezkoumání obžaloby. Považuje-li podanou obžalobu, respektive návrh na potrestání za spolehlivý podklad pro další řízení, může navíc usoudit, že opatřenými důkazy je skutkový stav spolehlivě prokázán ve smyslu § 314e odst. 1 TŘ. V obou těchto případech vychází samosoudce z teze, že těžiště dokazování je v řízení před soudem a že této skutečnosti odpovídá i rozsah důkazů předkládaných státním zástupcem.¹¹⁹

Samosoudce by měl proto přistupovat k vydanému (a zrušenému) trestnímu příkazu kriticky. Tento požadavek je na místě i vzhledem ke stále vysokému procentu trestních věcí, v nichž je trestní příkaz vydáván, což ostatně vyvolává důvodné pochybnosti o jeho opodstatněnosti v konkrétních případech. Nakonec lze i konstatovat, že vyloučení samosoudce po podání odporu by bylo v rozporu s procesní ekonomikou a ztěžovalo by organizaci a práci soudů.

¹¹⁷ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. CODEX Bohemia, Praha 1999, str. 211 a násl.

¹¹⁸ Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1998, str. 295 a násl.

¹¹⁹ tamtéž.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 292/1993 Sb., zákona č. 265/2001.

V podstatě za jedinou přednost trestního příkazu v podobě, v jaké byl zakotven novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 292/1993 Sb., je možno považovat povinnost samosoudce rozhodnout o **náhradě škody**, jestliže byl nárok na její náhradu řádně uplatněn. Ani v tomto směru však zákonodárce nebyl důsledný, když neposkytl poškozenému právo podat odpor proti výroku o náhradě škody, kterým mu byla škoda přiznána tak, jak to již bylo v odborné literatuře navrhováno.¹²⁰

¹²⁰ Jelínek, J.: Poškozený v českém trestním řízení. 1. vydání. Karolinum, Praha 1998, str. 71.

2.4. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

2.4.1. Právní úprava podmíněného odložení podání návrhu na potrestání

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. byla s účinností od 1. 1. 2002 dosavadní jediná forma přípravného řízení nahrazena třemi formami přípravného řízení, a to standardním přípravným řízením, rozšířeným přípravným řízením a zkráceným přípravným řízením (trestní řád užívá pouze pojmu zkrácené přípravné řízení; termíny standardní přípravné řízení a rozšířené přípravné řízení používá nauka a aplikační praxe¹²¹). Zákonem č. 283/2004 Sb. byla s účinností od 1. 7. 2004 zavedena nová forma odklonu v podobě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Zákonodárce tímto reagoval na skutečnost, že ve zkráceném přípravném řízení neměl státní zástupce možnost rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání, neboť v této fázi trestního řízení dosud nebylo zahájeno trestní stíhání a není zde obviněný.

2.4.2. Předpoklady podmíněného odložení podání návrhu na potrestání

Podle § 179g TŘ namísto podání návrhu na potrestání může státní zástupce rozhodnout o tom, že se podání návrhu na potrestání podmíněně odkládá za těchto předpokladů:

1. je vedeno řízení o trestném činu, o kterém přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta,
2. podezřelý s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání vyslovil souhlas,

¹²¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges 2009, str. 701. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 457.

3. podezřelý se k činu doznal,
4. podezřelý nahradil škodu, pokud byla činem způsobena,
5. důvodně lze takové rozhodnutí vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu považovat za dostačující.

K jednotlivým předpokladům nyní podrobněji:

ad. 1

Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání přichází v úvahu pouze ve zkráceném přípravném řízení. Zkrácené přípravné řízení se koná o trestných činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Rozhodující je trestní sazba uvedená ve zvláštní části trestního zákoníku, tedy bez modifikací stanovených pro mladistvé (§ 31 odst. 1 ZSM), pro vícečinný souběh většího počtu trestných činů (§ 43 odst. 1 TZ), pro zvlášt závažnou recidivu (§ 59 TZ) a pro pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108 TZ).

ad. 2

Na **souhlas** podezřelého s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání se vztahuje ustanovení § 59 odst. 1 TŘ o podání. Souhlas tedy lze učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, v platném znění, jakož i dalšími způsoby uvedenými ve větě druhé citovaného ustanovení. I zde bude platit, že pokud navrhne podmíněné odložení podání návrhu na potrestání obhájce podezřelého, musí státní zástupce dotazem na podezřelého zjistit, zda s navrhovaným postupem souhlasí (R 31/94 Sb. rozh.

tr.). Za souhlas podezřelého se bude považovat i jeho návrh nebo žádost, kterými se domáhá podmíněného odložení podání návrhu na potrestání.

ad. 3

Doznání podezřelého musí být obsaženo v jeho výpovědi podle § 179b odst. 3 TŘ. Podle § 92 odst. 1 TŘ, jehož se použije přiměřeně (§ 179b odst. 3, poslední věta TŘ), nesmí být podezřelý žádným způsobem k doznání donucován. Doznáním, a to i pokud jde o otázku zavinění, se přitom rozumí doznání skutkových okolností, ze kterých může orgán činný v trestním řízení dovést naplnění zákonných znaků přečinu (R 45/1995, R 6/1996 Sb. rozh. tr.).

Diskutovaným aspektem doznání bude možnost jeho využití v trestním řízení v případě, kdy nedojde k podmíněnému odložení podání návrhu na potrestání, respektive podezřelý se ve zkušební době neosvědčí, a bude zahájeno trestní stíhání [§ 179h odst. 1, § 179f odst. 2 písm. b) TŘ]. Zákon výslovně nezakazuje, aby se v dalším řízení k doznání přihlíželo jako k důkazu o vině [podle § 314d odst. 2 TŘ při hlavním líčení ve zjednodušeném řízení¹²² samosoudce vyslechne obviněného a na přečtení protokolu o výslechu podezřelého (§ 179b odst. 3 TŘ) se užije § 207 odst. 2 TŘ obdobně]. I zde je situace stejná jako v případě doznání obviněného v rámci institutu podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 TŘ - podezřelý musí být správně poučen o podstatě institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání a k doznání nesmí být žádným způsobem, tedy ani slibem podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, donucován. Pokud by podezřelý při pozdějším pokračování

¹²² Podle § 314b odst. 1 TŘ věci, v nichž se konalo zkrácené přípravné řízení, samosoudce projedná ve zjednodušeném řízení.

v trestním stíhání prohlásil, že se doznal jen pod příslibem možnosti podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, nemělo by být k takovému doznání přihlíženo jako k důkazu o vině, neboť lze mít pochybnosti o tom, že doznání bylo učiněno zcela dobrovolně.

ad. 4

Další podmínkou podmíněného odložení podání návrhu na potrestání je náhrada škody, pokud byla činem způsobena. Náhrada škody je možná relutárně nebo naturální restitucí - rozhodující je vůle poškozeného a nutno je přihlížet i k okolnostem případu a možnostem podezřelého. Podmíněně odložit podání návrhu na potrestání tedy lze i v řízení o přečinu, kterým nebyla způsobena škoda, o níž by bylo možno rozhodovat v trestním řízení (obdobně R 47/96 Sb. rozh. tr.). Vzhledem k formulaci ust. § 179g odst. 1 písm. b) TŘ lze mít za to, že se shodně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání nahrazuje škoda, která by jinak mohla být předmětem uplatňování a rozhodování v adhezním řízení (§ 43 odst. 3, § 228 odst. 1 TŘ).

Pokud jde o **možnosti podezřelého ve vztahu k náhradě škody**, zákon připouští pouze náhradu škody. Vzhledem k tomu, že podmíněné odložení podání návrhu na potrestání je obdobou institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, realizující se výlučně ve zkráceném přípravném řízení, není vůbec zřejmé, proč zákonodárce nepřipustil též uzavření dohody o náhradě škody mezi podezřelým a poškozeným a učinění jiných potřebných opatření k náhradě škody, jak je předpokládá ust. § 307 odst. 1 písm. b) TŘ.

ad. 5

Zcela shodně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání při úvaze o tom, zda lze podmíněné zastavení trestního stíhání důvodně považovat za **dostačující**, bude nutné individuální posouzení konkrétních okolností případu ve vztahu k činu i ve vztahu k podezřelému.¹²³ Vlastní úvaha o možnosti postupu podle § 179g TŘ přitom musí vycházet především z důkladného posouzení celkové závažnosti činu, kterou je nutno hodnotit vždy s přihlédnutím k povaze činu a osobě podezřelého včetně jeho chování před a po činu.¹²⁴

2.4.3. Některé aspekty podmíněného odložení podání návrhu na potrestání

Zkušební doba

Podle § 179g odst. 2 TŘ se v rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání stanoví zkušební doba na 6 měsíců až 1 rok, která počíná právní mocí tohoto rozhodnutí. Podezřelému lze též uložit, aby ve zkušební době dodržoval **přiměřená omezení a povinnosti** směřující k tomu, aby vedl řádný život (§ 179g odst. 3 TŘ). Demonstrativní výčet přiměřených omezení a povinností je uveden v ust. § 48 odst. 4 TZ.

Z požadavku **přiměřenosti** uložených omezení a povinností vyplývá, že jimi nelze nahrazovat obsah některého druhu trestu, typicky např. zákazu činnosti (R 6/1999 Sb. rozh. tr.). Omezení a povinnosti musejí být také přiměřené ve vztahu k činu, pro který je

¹²³ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 40.

vedeno zkrácené přípravné řízení. Nelze např. uložit omezení či povinnosti, které by neměly žádný vztah ke spáchanému přečinu, i kdyby jinak mohly přispět k převýchově podezřelého.¹²⁵ V tomto směru tedy lze i nadále vycházet z konstantní judikatury (například č. II/1967, IV/1968, R 32/1964 Sb. rozh. tr.).

Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání úředník Probační a mediační služby nemůže provádět úkony směřující k tomu, aby podezřelý vedl ve zkušební době řádný život [§ 27b odst. 1 TŘ a contrario], a nemůže být ani pověřen zjišťováním informací o osobě podezřelého a jeho sociálních poměrech a vytvářením podmínek pro rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání. Za chování podezřelého rovněž nemůže být nabídnuto převzetí záruky jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání [§ 6 odst. 1 písm. a) TŘ a contrario].

Osvědčení

Jestliže podezřelý v průběhu zkušební doby vedl řádný život a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne státní zástupce, jenž odložil podání návrhu na potrestání v prvním stupni, že se osvědčil; jinak, a to popřípadě i během zkušební doby, nařídí policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání (§ 179h odst. 1 TŘ).

V citovaném ustanovení je upravena **druhá fáze** institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, vyjadřující dočasnost a podmíněnost podmíněného odložení podání návrhu na

¹²⁴ Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 1/1997. str. 8.

¹²⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges 2009, str. 77.

potrestání učiněného podle § 179g odst. 1 TŘ. Pokud státní zástupce rozhodne po uplynutí celé zkušební doby o tom, že se podezřelý osvědčil, nebo pokud nastanou skutečnosti uvedené v § 179h odst. 2 TŘ (tedy státní zástupce ani do šesti měsíců od uplynutí zkušební doby nerozhodne o tom, že se podezřelý osvědčil, a podezřelý na tom nemá vinu), stává se rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání meritorním a definitivním a vytváří překážku rei iudicatae [§ 11a odst. 1 písm. b), 179h odst. 3 TŘ].

Při hodnocení skutečností zakládajících přesvědčení, že podezřelý vedl či naopak nevedl řádný život, se bude postupovat shodně jako v případě institutu podmíněného zastavení trestního stíhání. I zde tedy bude platit, že skutečnost, že se podezřelý, v jehož případě byl návrh na potrestání podmíněně odložen, dopustil ve zkušební době dopravního přestupku, nebude zpravidla sama o sobě stačit k závěru, že nevedl řádný život (obdobně R 54/1997 Sb. rozh. tr.). Pokud pak podezřelý nesplní povinnost včas a řádně uhradit škodu poškozenému, bude nutno objasnit i skutečnosti, které mu v tom zabránily.¹²⁶ Důvodem pro to, aby státní zástupce nařídil policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání, pak nebude moci být ani neplnění dohody o náhradě škody, na kterém neponese podezřelý vinu (obdobně R 28/2001 Sb. rozh. tr.).

Po rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g odst. 1 TŘ), rozhodnutí, že se podezřelý osvědčil (§ 179h odst. 1 TŘ), jakož i po vzniku právní fikce dle § 179h odst. 2 TŘ, je nutno hledět na podezřelého ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny a § 2 odst. 2 TŘ, jako by nebyl odsouzen.

Rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání se však eviduje jako skutečnost významná pro trestní řízení (§ 2 odst. 1, § 9a zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů). Rejstřík trestů je ze strany státního zastupitelství vyrozuměn jak o pravomocném rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, tak o pravomocném rozhodnutí, že se obviněný osvědčil, respektive, že bylo nařízeno policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání. Údaje o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, se vyřazují z evidence rejstříku trestů ihned po doručení dodatečné zprávy, že se podezřelý v průběhu zkušební doby osvědčil nebo že bylo nařízeno policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání; neobdrží-li Rejstřík trestů takovou zprávu, vyřadí údaj z evidence po uplynutí jednoho roku od skončení zkušební doby podmíněného odložení podání návrhu na potrestání (§ 9a zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů).

Forma a obsah rozhodnutí

Rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání má formu usnesení (§ 119 odst. 2 TŘ).

O podmíněném odložení podání návrhu na potrestání rozhoduje státní zástupce pouze ve zkráceném přípravném řízení podle § 179a až 179h TŘ.

Opravné prostředky

Proti rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání má podezřelý i poškozený právo podat stížnost, jež má

¹²⁶ Sotolář, A. - Púry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2000, str. 77.

odkladný účinek. Poškozeným, který může podat stížnost, je každý poškozený ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ (obdobně R 37/1997-II Sb. rozh. tr.).

Proti rozhodnutí o osvědčení i proti rozhodnutí o tom, že se nařizuje policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání, má podezřelý i poškozený právo podat stížnost, jež má odkladný účinek.

Obnova řízení, které skončilo pravomocným usnesením státního zástupce o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, nepřichází v úvahu (§ 277 TŘ a contrario).

Ministr spravedlnosti může proti pravomocnému rozhodnutí státního zástupce o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání podat **stížnost** pro porušení zákona (§ 266 odst. 1 TŘ).

2.4.4. Soulad podmíněného odložení podání návrhu na potrestání s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech a Doporučením Výboru ministrů členských států Rady Evropy č. R (87) 18

Pokud jde o právo podezřelého na slyšení před soudem ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, platí pro podmíněné odložení podání návrhu na potrestání totéž, co bylo řečeno v kapitole 2.2.4 u podmíněného zastavení trestního stíhání.

Shodně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání je obtížnější posoudit soulad úpravy podmíněného odložení podání návrhu na potrestání s čl. 6 odst. 2 Úmluvy a čl. 14 odst. 2, odst. 3 písm. g) Paktu, totiž s požadavky, aby každý, kdo je obviněn

z trestného činu, byl považován za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem, ve spojení s požadavkem, aby nikdo nebyl nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu. Tato otázka je aktuální ve vztahu k doznání podezřelého podle § 179g odst. 1 písm. a) TŘ a možnosti jeho využití jako důkazu o vině, pokud by nebylo rozhodnuto o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a došlo by k zahájení trestního stíhání (§ 314b odst. 1 věta druhá TŘ), respektive pokud by bylo poté, co se podezřelý ve zkušební době neosvědčil, nařízeno policejnému orgánu, aby zahájil trestní stíhání [§ 179h odst. 1 věta druhá, § 179f odst. 2 písm. b) TŘ]. Vzhledem k tomu, že podmíněné odložení podání návrhu na potrestání je obdobou podmíněného zastavení trestního stíhání, uplatňující se výlučně ve zkráceném přípravném řízení, a to za téměř shodných podmínek, lze konstatovat, že tak jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, ani právní úprava podmíněného odložení podání návrhu na potrestání neporušuje čl. 6 odst. 2 Úmluvy a čl. 14 odst. 2 a odst. 3 písm. g) Paktu. Pokud jde o důvody, lze pro stručnost odkázat na závěry přijaté v kapitole 2.2.4 u podmíněného zastavení trestního stíhání.

Právní úprava podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ale nevyhovuje kritériím uvedeným v Doporučení, když vedle souhlasu podezřelého s tímto řešením jeho trestní věci vyžaduje i doznání se podezřelého k činu. I zde by tedy mělo dojít k nahrazení doznání se k činu prohlášením o spáchání skutku s tím, že nebude-li rozhodnuto o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání poté, co podezřelý učinil toto prohlášení, nelze k tomuto prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu. V podrobnostech lze opět odkázat na závěry přijaté v kapitole 2.2.4 u podmíněného zastavení trestního stíhání.

Shodně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání je nutno připustit, že institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání (nemá-li být rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání pokládáno za rozhodnutí o vině) vyvolává pochybnosti ve vztahu k ustanovení čl. 40 odst. 1, odst. 2 Listiny, i čl. 6 odst. 2 Úmluvy, když platná právní úprava dovoluje uložení určitých omezení a povinností podezřelému, aniž by došlo k vyslovení jeho viny. Potom by pravomoc státního zástupce rozhodnout o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání nebyla na místě, protože o otázce viny může rozhodnout pouze soud (čl. 40 odst. 1 Listiny).¹²⁷ V odborné literatuře¹²⁸ však nepanuje v tomto směru shoda.

Shodně výhrady se nutně musí uplatnit i ve vztahu k potenciálnímu rozšíření možnosti ukládat podezřelému další omezení a povinnosti hraničící již s hmotně právními sankcemi (v odborné literatuře je diskutována především možnost zakázat podezřelému řízení motorového vozidla nebo možnosti přikázat podezřelému obecně prospěšné práce či uložit zákaz pobytu¹²⁹).

¹²⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges 2009, str. 919, Sovák, Z.: Zvláštní způsoby řízení v aktuálním trestním řádu, Trestní právo, 1/1999, str. 13.

¹²⁸ Kotulan, P.: Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání. IKSP, Praha 1996, str. 38.

Ščerba, F.: Odklon jako sankční opatření. Trestněprávní revue, 2/2009, str. 34.

Šabata, K.: Pohled na uplatnění odklonů v trestním řízení. Státní zastupitelství, 4/2005, str. 5.

¹²⁹ tamtéž.

2.4.5. Přednosti a nedostatky institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání

Pokud jde o výhody podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, platí pro ně vše, co bylo uvedeno o výhodách odklonu obecně. Tuto formu odklonu lze aplikovat i v případech, kdy trestným činem nebyla způsobena škoda, o níž by bylo možno rozhodovat v trestním řízení (R 47/96 Sb. rozh. tr.), a není zde poškozený ve smyslu § 43 odst. 3 TŘ. Pokud ale takový poškozený existuje, není jeho souhlas či nesouhlas s tímto způsobem vyřízení věci relevantní v tom směru, že by bránil vydání rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání.

Obligatorním stanovením zkušební doby včetně fakultativního uložení přiměřených omezení a povinností (bez ohledu na jejich určitou problematičnost ve vztahu k vině obviněného) a absencí požadavku na složení peněžní částky k obecně prospěšným účelům, nezavdává podmíněné odložení podání návrhu na potrestání příčinu k úvahám o „vykoupení se“ z trestní odpovědnosti jako narovnání.

Určitou nevýhodou podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, přinejmenším ve vztahu k obhajobě podezřelého, je požadavek doznání se k činu spojený s možností jeho důkazního využití v dalším trestním řízení.

Pokud jde o možnosti podezřelého ve vztahu k náhradě škody, nelze opominout, že zákon připouští pouze náhradu škody. Tento požadavek ve spojení s krátkými lhůtami, v nichž má proběhnout zkrácené přípravné řízení (§ 179b odst. 4 TŘ), může bránit použití této formy odklonu v případech, kdy sice veškeré další předpoklady pro podmíněné odložení podání návrhu na potrestání budou splněny, avšak podezřelý nebude aktuálně disponovat finančními prostředky

potřebnými k náhradě škody (ačkoli bude jinak schopen se dohodnout s poškozeným na dohodě o náhradě škody), nebo nebude nutné ze strany podezřelého celou škodu hradit, ale postačí učinit jiná potřebná opatření k její náhradě (např. při nehodách v silničním provozu v důsledku očekávaného vyplacení pojistného plnění poškozenému). Z hlediska účelu odklonů, kterým je i zrychlení a zefektivnění trestního řízení a odbřemenění soudů od méně závažných trestných činů, není na místě, aby v takovýchto vcelku běžných případech docházelo k podání návrhu na potrestání a v řízení před soudem se následně trestní stíhání podmíněně zastavovalo.

2.5. Odklon v trestních věcech mladistvých

Podle čl. 32 odst. 1 Listiny je zaručena zvláštní ochrana dětí a mládeže. Další požadavky na řízení ve věcech mladistvých vyplývají z řady mezinárodních dokumentů, především pak z Úmluvy o právech dítěte [sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. (dále také Úmluva o právech dítěte)].¹³⁰

Je logické, že zájem společnosti na zvýšené péči o mladistvé se projevuje i v právní úpravě trestního řízení, kde je zdůrazněn především jeho výchovný účel. K mladistvým je přistupováno jako k osobám, které jsou ve vývoji a vývinu. Podle toho je třeba s mladistvými zacházet, což znamená, že je v řízení třeba maximálně eliminovat vlivy, které by mohly být na překážku výchovnému účinku a současně zavést a užívat takových opatření, která výchovný účinek řízení posílí. V rámci posílení tohoto výchovného účinku řízení se pak otevírá prostor pro využití odklonů.

Trestní řízení ve věcech mladistvých¹³¹ bylo původně upraveno v oddílu prvním hlavy dvacáté trestního řádu jako zvláštní způsob řízení s tím, že pokud tato hlava neobsahuje ustanovení zvláštní, užije se i na toto řízení obecných předpisů (§ 290 TŘ ve znění do 31. 12. 2003). S účinností od 1. 1. 2004 byla ustanovení § 292 až § 301 TŘ obsahující tuto zvláštní úpravu zrušena a od tohoto data je řízení ve věcech mladistvých upraveno zvláštním zákonem. Tímto zákonem je zákon č.

¹³⁰ Relevantní mezinárodní dokumenty pro řízení ve věcech mladistvých jsou: Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží (rezoluce OSN 40/33 ze dne 29. 11. 1985), Směrnice OSN pro prevenci kriminality mládeže (rezoluce OSN 45/112 ze dne 14. 12. 1990), Pravidla OSN k ochraně mladistvých zbavených osobní svobody (rezoluce OSN 45/113 ze dne 14. 12. 1990), Úmluva o právech dítěte (Sdělení FMZV ČSR č. 104/1991 Sb.), Úmluva, Pakt, Doporučení Rady Evropy č. R (87) 20, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže, a Doporučení Rady Evropy č. R (88) 6, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže z řad mladých lidí pocházejících z přistěhovaleckých rodin.

218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který má k trestnímu zákonu a trestnímu řádu povahu legis specialis.¹³² Tento zákon klade požadavek přednostního užití alternativního řešení protiprávních činů mladistvých mezi své základní zásady (§ 3 odst. 2 ZSM). Odklony jsou upraveny v části první, hlavě II, dílu 7, oddílu 10 tohoto zákona nazvaném „Zvláštní způsoby řízení“. Podle ustanovení § 69 ZSM lze v trestních věcech mladistvých použít těchto zvláštních způsobů řízení:

- a) podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 a § 307 TR),
- b) narovnání (§ 309 až § 314 TR) a
- c) odstoupení od trestního stíhání (§ 70 a § 71 ZSM).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže specifikuje podmínky pro užití odklonů upravených trestním řádem (podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání) pro řízení ve věcech mladistvých a současně pro toto řízení zavádí nový druh odklonu - odstoupení od trestního stíhání.

Z gramatického znění ustanovení § 69 ZSM by bylo možné dovodit, že uvedený výčet zvláštních způsobů řízení je taxativní. Z tohoto pohledu je název oddílu 10 formulován poněkud nešťastně a vhodnější by byl přímo termín odklon, neboť je zřejmé, že tento oddíl se týká právě jen odklonů. Do kategorie zvláštních způsobů řízení totiž spadá i řízení před samosoudcem (§ 62 odst. 2 ZSM, § 314a až 314d TR), řízení proti uprchlému (§ 64 odst. 1 ZSM, § 302 až 306a TR), trestní příkaz (§ 63 ZSM, §, 314e

¹³¹ tj. těch, kteří v době spáchání činu dovršili patnáctý rok a nepřekročili osmnáctý rok svého věku.

¹³² Podle § 291 TR pokud zvláštní zákon nestanoví jinak, postupuje se podle tohoto zákona, shodně stanoví § 109 TZ ve vztahu k trestnímu zákoníku. Dle § 1 odst. 3 ZSM pokud tento zákon nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů.

až 314g TŘ) a řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu (§ 314h až 314k TŘ), která zákon o soudnictví ve věcech mládeže zmiňuje na jiných místech a která se, s výjimkou trestního příkazu, v řízení proti mladistvému rovněž uplatní. V řízení proti mladistvému je rovněž možné využít i podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g až 179h TŘ), které je zvláštní variantou podmíněného zastavení trestního stíhání, určenou pro zkrácené přípravné řízení.

2.5.1. Specifika odklonů v řízení ve věcech mladistvých

Základním předpokladem pro užití odklonů v řízení ve věcech mladistvých je dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže (§ 3 odst. 2 ZSM). Podle § 1 odst. 2 ZSM se projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili mladiství, sleduje, aby se na toho, kdo se protiprávního činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů. Je tedy zřejmé, že prioritou řízení ve věcech mladistvých je působení do budoucna tak, aby bylo dosaženo pozitivních změn v postojích a chování mladistvého. I proto zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanoví pro řízení ve věcech mladistvých některé další podmínky pro uplatnění odklonů upravených trestním řádem.

Význam odklonů v soudnictví ve věcech mládeže je vyjádřen v ust. § 3 odst. 2 ZSM mezi základními zásadami, na nichž tento zákon spočívá, a to v souvislosti se zásadou subsidiarity trestních opatření. Podle

citovaného ustanovení lze trestní opatření použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona. Podmínky pro užití odklonů ve věcech mladistvých jsou pak uvedeny v ustanovení § 68 ZSM. Za obligatorní podmínky je možno označit tyto skutečnosti:

- podezření ze spáchání provinění se jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným,
- mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění.

Fakultativní podmínkou pro použití odklonu¹³³ je pak skutečnost, že:

- lze na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícím možnost spáchání dalších provinění.

Pokud jde o **důvodnost podezření** ze spáchání provinění, lze uzavřít, že tato podmínka je jen zdůrazněním základních zásad trestního řízení, a to konkrétně zásady stíhání jen ze zákonných důvodů (§ 2 odst. 1 TŘ) a zásady zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností (§ 2 odst. 5 TŘ), a platí tedy stejně i v řízení proti dospělým obviněným. V případě podmíněného zastavení trestního stíhání a v případě narovnání je sice nutné, aby se obviněný k činu doznal [§ 307 odst. 1 písm. a) TŘ], resp. aby prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán [§ 309 odst. 1 písm. a) TŘ], ale ani tato skutečnost nezavazuje orgány činné v trestním řízení povinnosti objasnit skutkový stav věci a pravdivost takového doznání, resp. prohlášení. Potřeba zdůraznění této zásady je zajisté dána právě osobou mladistvého, u nějž lze mít mnohdy pochybnosti o uváženosti takového prohlášení. Zcela důvodné podezření ze spáchání provinění je pak

¹³³ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo, 5/2005, str. 16.

naprosto samozřejmým požadavkem v případě odstoupení od trestního stíhání, kde doznání mladistvého není zákonem stanovenou podmínkou pro aplikaci tohoto institutu.

Požadavek pro užití odklonů, který jde nad rámec podmínek daných trestním řádem, pro mladistvého představuje nutnost, aby byl připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění. V případě podmíněného zastavení trestního stíhání a v případě narovnání jsou tak podmínky pro jejich využití v řízení proti mladistvému zpřísněny. Je to zřejmé z porovnání zákonného znění úpravy jednotlivých institutů. V případě podmíněného zastavení trestního stíhání trestní řád mimo jiné požaduje, aby obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě [§ 307 odst. 1 písm. b) TŘ]. V případě narovnání musí obviněný mimo jiné uhradit poškozenému škodu způsobenou činem nebo učinit potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčinit újmu vzniklou činem [§ 309 odst. 1 písm. b) TŘ]. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže jde dále. Požaduje i určitý společensky kladný přístup mladistvého ke spáchanému činu, zahrnující též přičinění se o odstranění škodlivého následku, tedy porušení nebo ohrožení objektu provinění, jež se často projeví i na hmotném předmětu útoku a ke kterému je třeba počítat i některé skutečnosti nezaviněné.¹³⁴

Velký význam je v odborné literatuře přikládán podmínce připravenosti mladistvého nést odpovědnost za svůj čin a vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků ve vztahu k odstoupení od trestního stíhání. Splnění této podmínky totiž do určité míry nahrazuje doznání mladistvého ke spáchání provinění, resp. jeho

prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán,¹³⁵ které zákon o soudnictví ve věcech mládeže v případě odstoupení od trestního stíhání nepožaduje. Právě otevřené přihlášení mladistvého ke spáchání provinění a k jím způsobeným následkům, tedy i doznání k němu, je totiž základním projevem této připravenosti. Pokud pak mladistvý nedozná své jednání, nelze mluvit o jeho připravenosti nést za své jednání odpovědnost.¹³⁶ S tímto názorem lze souhlasit, neboť je stěží představitelné, aby mladistvý uznal svou odpovědnost za spáchaný čin a projevil snahu o vypořádání se s jeho příčinami a současně spáchání činu popíral.

Samotné doznání mladistvého ale nestačí, vedle toho se předpokládá i určité aktivní chování ze strany mladistvého směřující k nápravě sebe sama (např. zanechání škodlivých návyků, přerušování kontaktů s osobami dopouštějícími se trestné činnosti, stabilizace školní docházky), jakož i k nápravě škodlivých následků jeho provinění (např. oprava poškozené věci, náhrada škody, provedení určitých prací pro poškozeného, vhodná satisfakce poškozenému), a to ať už výlučně svým vlastním přičiněním nebo i s pomocí třetích osob.¹³⁷ Vždy je třeba vycházet z aktuální situace a poměrů mladistvého. Má-li být cílem jeho náprava, často se neobejde bez kvalifikované pomoci a systematického vedení. Je proto vhodné, aby do řešení problémů mladistvého byli zapojeni lidé z jeho okolí (rodina, škola, osoby blízké mladistvému), probační úředníci, orgány sociálně-právní ochrany dětí, apod. Jen tak lze předpokládat, že dojde k trvalým

¹³⁴ Jelínek J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges 2010, str. 171.

¹³⁵ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo, 5/2005, str. 17.

¹³⁶ Sotolář, A.: K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, Trestněprávní revue 3/2004, str. 68.

Sotolář, A.: Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, Trestněprávní revue 6/2004, str. 172.

¹³⁷ Sotolář, A.: K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, Trestněprávní revue, 3/2004, str. 68.

kladným změnám v poměrech mladistvého, které ho odvedou od opakování trestné činnosti.¹³⁸

Nad rámec podmínek pro užití odklonů daných trestním řádem mohou orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže v případě potřeby jako další podmínku pro aplikaci odklonů požadovat, aby se mladistvý zavázal k chování omezujícím možnosti spáchání dalších provinění (§ 68 věta druhá ZSM). Zákon o soudnictví ve věcech mládeže tak pro případy, kdy se to jeví vhodné, posiluje možnosti výchovného působení na mladistvého při aplikaci odklonů. Lze si představit jakoukoliv formu příslibu mladistvého, zejména zde ale půjde o uložení některého z výchovných opatření, pokud to dovoluje jeho povaha (§ 15 odst. 1 věta druhá ZSM).

Podle § 15 odst. 2 ZSM jsou výchovnými opatřeními dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. Výchovné povinnosti jsou demonstrativně uvedeny v ustanovení § 18 odst. 1 ZSM (aby mladistvý bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu, aby jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona, aby vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, aby usiloval o vyrovnání s poškozeným, aby nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění, aby se podrobil léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku, aby se ve svém volném čase podrobil vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu

¹³⁸ Sotolář, A.: Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, *Trestněprávní revue*,

nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem). Výchovná omezení příkladmo uvádí ustanovení § 19 ZSM (aby mladistvý nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí, aby se nestýkal s určitými osobami, aby se nezdržoval na určitém místě, aby nepřechoval předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění, aby neužíval návykové látky, aby se neúčastnil hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích, aby neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu, aby neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání). Jednotlivá opatření lze užít jak samostatně, tak v nejrůznějších vzájemných kombinacích. Škála možností, jak reagovat na trestnou činnost mladistvého a zejména také na jeho životní poměry, je tedy velice široká, což dovoluje přistupovat ke každému mladistvému individuálně.¹³⁹

Výchovná opatření¹⁴⁰ lze v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, příp. podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby, v případě konečného rozhodnutí o provinění mladistvého, tedy v případě narovnání a odstoupení od trestního stíhání, pak může být výchovné opatření (jako samostatné) uloženo nejdéle na dobu tří let (§ 15 odst. 1, věta třetí ZSM). Účelnější se jeví ukládání výchovných opatření v souvislosti s mezitímním rozhodnutím o provinění mladistvého, neboť porušení podmínek výchovných opatření nelze v případech, kdy jsou uložena v rámci konečného vyřízení

6/2004, str. 173.

¹³⁹ Sotolář, A.: K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, *Trestněprávní revue*, 3/2004, str. 70.

¹⁴⁰ S výjimkou výchovného opatření napomenutí s výstrahou, k jehož výkonu dojde vytknutím protiprávnosti činu a upozorněním na konkrétní důsledky, jež mladistvému hrozí v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost ve smyslu § 20 odst. 1 ZSM, musí být pro výchovné opatření v podstatě vždy uložena určitá doba.

věci mladistvého, žádným způsobem sankcionovat. K jejich uložení by tak mělo být přistupováno jen v případech, v nichž je vysoce pravděpodobné, že mladiství jejich podmínky dodrží dobrovolně.¹⁴¹

Uložení výchovného opatření, s výjimkou probačního programu [§ 17 odst. 2 písm. c) ZSM], zákon přímo nepodmiňuje souhlasem mladistvého. V literatuře pak na potřebu souhlasu mladistvého s uložením výchovného opatření není zcela jednotný názor. Komentář k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže¹⁴² uvádí, že jde-li o součást rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, o odstoupení od trestního stíhání nebo o schválení narovnání, předchozí souhlas mladistvého není vyžadován, rozhodně je však na místě zjistit stanovisko mladistvého ve vztahu k těm výchovným opatřením, která vyžadují určitou součinnost mladistvého a bez ní nemohou plnit svůj účel, a je-li postoj mladistvého k jejich realizaci negativní, je na místě i z tohoto hlediska zvážit jejich uložení.

Sotolář¹⁴³ zastává názor, že jestliže je zákonem vyžadován souhlas s řešením věci podmíněným zastavením trestního stíhání a narovnáním, pak je-li součástí tohoto řešení i uložení určitého výchovného opatření, je třeba dovodit, že souhlas mladistvého se musí vztahovat i na jeho užití. V případě odstoupení od trestního stíhání předchozí souhlas mladistvého vyžadován není, proto není důvod tento souhlas vyžadovat ani pro uložení výchovného patření. Svůj nesouhlas může dát mladistvý najevo podáním stížnosti proti takovému rozhodnutí.

¹⁴¹ Sotolář, A.: K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, *Trestněprávní revue*, 3/2004, str. 70.

¹⁴² Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 1. vydání. C. H. Beck, Praha 2004, str. 613.

¹⁴³ Sotolář, A.: K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, *Trestněprávní revue*, 3/2004, str. 71.

Ščerba¹⁴⁴ pak považuje souhlas mladistvého s uložením výchovného opatření za nutný především v případech podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, kdy k uložení výchovného opatření dochází v průběhu trestního řízení (§ 15 odst. 3 ZSM). Má za to, že požadavek, aby se mladistvý zavázal k chování omezujícím možnost spáchání dalších provinění (§ 68 věta druhá ZSM), je u těchto odklonů realizovatelný požadavkem, aby mladistvý souhlasil s uložením některého z výchovných opatření, nicméně s oběma typy odklonu musí obviněný souhlasit, tudíž by se souhlas obviněného vztahoval také na uložení výchovných opatření. Ukládání výchovných opatření při rozhodnutí o narovnání není podmíněno souhlasem mladistvého, ale i s narovnáním musí obviněný vyslovit souhlas, tudíž by se tento souhlas opět týkal i uložených výchovných opatření. Ohledně odstoupení od trestního stíhání uvádí obdobně jako Sotolář s tím, že u tohoto druhu odklonu je předpokládána určitá dobrovolnost s dodržováním výchovných opatření, proto by jejich ukládání proti vůli obviněného nemělo být možné.

Lze mít za to, že jestliže zákon jako podmínku pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 1 TŘ), o schválení narovnání (§ 309 odst. 1 TŘ) a o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání [§ 179g odst. 1 písm. c) TŘ] stanoví, že s takovým způsobem řešení věci musí obviněný vyslovit souhlas, a má-li být součástí tohoto rozhodnutí i uložení výchovného opatření, pak je nezbytné, aby mladistvý souhlasil i s uložením výchovného opatření, neboť takové rozhodnutí tvoří celek. Bude-li tedy mladistvý alespoň poučen o možnosti uložení výchovného opatření a bude-li za této situace souhlasit s alternativním řešením své trestní věci, lze mít za to, že souhlasí i s uložením výchovného opatření.

¹⁴⁴ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo, 5/2005, str. 18.

V případě odstoupení od trestního stíhání, kde zákon souhlas mladistvého jako podmínku pro aplikaci tohoto odklonu nevyžaduje, pak zdánlivě není třeba výslovného souhlasu ani s uložením výchovného opatření.¹⁴⁵ Pokud však s ohledem na konečnost tohoto rozhodnutí přichází možnost uložení výchovného opatření v úvahu toliko v případech, kdy lze předpokládat, že mladistvý bude jejich podmínky dodržovat dobrovolně, pak si fakticky nelze představit, že by výchovné opatření bylo ukládáno bez souhlasu mladistvého nebo dokonce proti jeho vůli.

2.5.2. Odstoupení od trestního stíhání

2.5.2.1. Předpoklady odstoupení od trestního stíhání

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zavádí do trestního práva procesního zcela nový druh odklonu, a to odstoupení od trestního stíhání. Jedná se o nejmírnější druh odklonu, neboť jeho charakter je, narozdíl od odklonů upravených trestním řádem, především výchovný. Jsou-li splněny obecné podmínky pro užití odklonů upravené v ustanovení § 68 ZSM může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce odstoupit od trestního stíhání mladistvého podle § 70 odst. 1 ZSM za splnění následujících obligatorních předpokladů:

1. jedná se o provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta,
2. chybí veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého,
3. dovoluje to povaha a závažnost provinění a osoba mladistvého,
4. trestní stíhání není účelné a
5. potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění.

V ustanovení § 70 odst. 3 ZSM pak zákon demonstrativně stanoví případy, ve kterých zejména lze od trestního stíhání mladistvého

¹⁴⁵ op. cit. 134.

odstoupit a mít tak výše uvedené předpoklady za splněné. Je tomu tak tehdy, jestliže:

1. mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program,
2. byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, anebo
3. bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.

Tímto ustanovením však není nijak omezena možnost aplikace odstoupení od trestního stíhání v jiných vhodných případech.

K jednotlivým předpokladům nyní podrobněji:

ad 1.

Obdobně jako tomu bylo u právní úpravy odklonů před změnou provedenou v souvislosti s novým trestním zákoníkem, je třeba vycházet ze zákonné trestní sazby a nepřihlížet k případným modifikacím trestní sazby. Rozhodující je tedy trestní sazba uvedená ve zvláštní části trestního zákoníku, bez modifikací stanovených pro mladistvé (§ 31 odst. 1 ZSM), pro vícečinný souběh většího počtu trestných činů (§ 43 odst. 1 TZ) a pro pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108 TZ). Vzhledem k ust. § 9 odst. 2 ZSM se neužije právní režim pro zvláště závažnou recidivu (§ 59 TZ).

Oproti narovnání a podmíněnému zastavení trestního stíhání je hranice trestní sazby nižší. Tím je zúžen okruh případů, kdy lze tohoto institutu využít, což je vzhledem k mírnějšímu charakteru tohoto odklonu logické. Omezení tříletou horní hranicí trestní sazby je shodné jako u podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, zde ale toto omezení

plyne z návaznosti tohoto odklonu na zkrácené přípravné řízení, nikoli z povahy tohoto typu odklonu.¹⁴⁶

ad 2.

Pojem **veřejný zájem** není trestním právem definován. Veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého chybí tehdy, bude-li odstoupením od trestního stíhání dosaženo účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Účel řízení ve věcech mladistvých totiž ve své podstatě odpovídá právě veřejnému zájmu společnosti na adekvátní reakci na spáchání provinění mladistvým.¹⁴⁷ Jelikož odklony jako takové jsou charakteristické právě tím, že veřejný zájem nevyžaduje pokračování v trestním stíhání (provedení trestního řízení před soudem),¹⁴⁸ neliší se touto podmínkou odstoupení od trestního stíhání od ostatních typů odklonu (a to jak v případě jejich aplikace u mladistvých, tak u dospělých obviněných, byť obsah veřejného zájmu, resp. účelu řízení, nebude v případě mladistvých a dospělých obviněných zcela totožný).

ad 3.

Povaha a závažnost provinění jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění, jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem (§ 39 odst. 2 TZ). Skutečnosti určující povahu a závažnost činu jsou vymezeny demonstrativně (arg. „zejména“), což umožňuje zohlednit i jiné vlivy spáchání činu.

¹⁴⁶ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo 5/2005, str. 19.

¹⁴⁷ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 1. vydání. C. H. Beck, Praha 2004, str. 632.

Sotolář, A.: Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, Trestněprávní revue, 6/2004, str. 170.

V podrobnostech lze odkázat na výklad uvedený v kapitole 2.1.2 této práce.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanovením tohoto předpokladu pro odstoupení od trestního stíhání zdůrazňuje požadavek užití tohoto typu odklonu opravdu jen v nejméně závažných případech. Obecně je tento požadavek dán maximální výší trestní sazby spáchaného provinění (tedy podmínkou ad 1.), dále je pak individualizován právě povahou a závažností konkrétního provinění.

Pokud jde o hodnocení **osoby mladistvého**, je nezbytné přihlížet k celkovému osobnostnímu profilu mladistvého. V této souvislosti je nutné vycházet ze skutečností, které jsou dány v době rozhodování o provinění mladistvého, především z jeho osobních, rodinných, majetkových a jiných poměrů, jakož i z prostředí, ve kterém se pohybuje a ve kterém se jeho osobnost vyvíjela. V podrobnostech lze opět odkázat na výklad uvedený v kapitole 2.1.2 této práce.

ad 4.

Pojem **neúčelnost** trestního stíhání není v trestním právu definován. Užití tohoto termínu v souvislosti s odstoupením od trestního stíhání kritizuje Fenyk,¹⁴⁹ neboť v rámci trestního řízení je stejný výraz použit v souvislosti s fakultativním odložením věci podle § 159a odst. 3 TR, kdy je požadavek neúčelnosti vztažen k okolnostem týkajícím se relace činu, který je předmětem posouzení, k dalšímu činu, resp. trestu či jinému postihu za tento čin. Uvádí, že pokud bychom užili tohoto obecného ustanovení pro mladistvé, byly by podmínky pro skončení trestního stíhání přísnější než u osob dospělých, a je tedy zřejmé, že zákonodárce má

¹⁴⁸ To odpovídá podstatě odklonů jako výjimce ze zásady legality (§ 2 odst. 3 TR), resp. projevu principu oportunitity.

v případě mladistvých na mysli neúčelnost jiného druhu. Tento závěr je namístě, neboť odklony jsou prvkem principu oportunity, pro který se používá český ekvivalent účelnost.¹⁵⁰ Oportunita pak zjednodušeně znamená, že určité jednání je stíhatelné jako trestný čin, ale stíhání se nejeví, z různých důvodů, jako účelné.¹⁵¹

Dle mého názoru je tento předpoklad pro odstoupení od trestního stíhání třeba vyložit ve vztahu k účelu zákona, a to tak, že rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání přichází v úvahu tehdy, kdy k naplnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže není třeba projednání věci ve standardním trestním řízení s následným rozhodnutím o vině a užitím trestního opatření, tj. kde alternativní řešení věci je z hlediska účelu zákona stejně efektivní, případně efektivnější.¹⁵² Jak již tedy bylo uvedeno, kryje se předpoklad neúčelnosti trestního stíhání mladistvého s předpokladem nedostatku veřejného zájmu na jeho dalším stíhání, a jde tak o projev zásady oportunity. V podstatě se ani touto podmínkou odstoupení od trestního stíhání neliší od ostatních druhů odklonu, neboť naplnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže je vždy základním předpokladem pro aplikaci všech druhů odklonu, které přicházejí v úvahu.

ad 5.

Posledním předpokladem pro odstoupení od trestního stíhání mladistvého je skutečnost, že potrestání mladistvého není nutné

¹⁴⁹ Fenyk, J.: Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb., Státní zastupitelství, 2-3/2004, str. 5.

¹⁵⁰ např. Nezkusil, Jiří.: K uplatnění principu oportunity v trestním právu, Trestní právo, 5/2009, str. 8.

¹⁵¹ tamtéž, str. 9.

¹⁵² Z hlediska základních zásad zákona o soudnictví ve věcech mládeže pak tento výklad souvisí se zásadou subsidiarity trestních opatření vyjádřenou v ustanovení § 3 odst. 2 ZSM. Podle tohoto ustanovení lze trestní opatření použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající

k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění. I tento předpoklad souvisí s předchozími a je v podstatě společný všem typům odklonu. Pokud by totiž v konkrétním případě hrozilo opakování trestné činnosti a bylo třeba individuální prevence, jen stěží by mohl být učiněn závěr, že bylo dosaženo účelu řízení (§ 1 odst. 2, § 3 odst. 2 ZSM) nebo že užití odklonu je dostačujícím způsobem vyřízení věci (§ 307 odst. 1 TŘ, § 309 odst. 1 TŘ, § 179g odst. 1 TŘ).

Stanovit prognózu dalšího chování mladistvého je třeba především na základě objasnění jeho osobnostních vlastností ve spojitosti se spáchaným proviněním, s přihlédnutím k prostředí a poměrům, v nichž žije, k případným deformacím a škodlivým návykům, a to i vzhledem k působení samotného trestního stíhání, k jeho chování po činu a k případně uvažovanému přijetí výchovných opatření.¹⁵³ Hodnocení osoby mladistvého přitom ale nesmí být jen pouhou registrací jeho osobních dat bez hlubšího rozboru jeho osobnosti ve vztahu ke spáchanému provinění (obdobně R I/1965).

Z uvedeného je zřejmé, že jednotlivé předpoklady pro odstoupení od trestního stíhání se do značné míry prolínají, a to nejen navzájem, ale i s obecnými podmínkami pro užití odklonů v řízení ve věcech mladistvých. Navíc se odstoupení od trestního stíhání svým vymezením přibližuje fakultativnímu zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. c) TŘ. Podle tohoto ustanovení lze trestní stíhání zastavit, jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který

k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.

¹⁵³ Sotolář, A.: Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, *Trestněprávní revue*, 6/2004, str. 176.

Šámal, P. - Válková, H. - Sotolář, A. - Hrušáková, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C. H. Beck, Praha 2004, str. 645.

byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo. Na rozdíl od odklonů jsou podmínky pro fakultativní zastavení trestního stíhání stanoveny taxativně a jeho aplikace není omezena výší trestní sazby. Další rozdíl v úpravě obou institutů lze spatřovat v možnosti individuálního působení na mladistvého v případě odstoupení od trestního stíhání formou uložení výchovných opatření. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže tak ponechává orgánům činným podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže značný prostor pro zohlednění všech specifických okolností každého konkrétního případu.

Jak již bylo uvedeno shora, ustanovení § 70 odst. 3 ZSM ve spojitosti s odstoupením od trestního stíhání zdůrazňuje význam úspěšného vykonání probačního programu a napomenutí s výstrahou. Není zřejmé, proč zákonodárce k uvedenému účelu zvolil právě tato dvě výchovná opatření. Pokud jde o probační program nelze pominout, že vykonání probačního programu před rozhodnutím o odstoupení od trestního stíhání zpravidla bude vzhledem k delší době, po kterou může probační program trvat, v rozporu s jedním z principů odklonů, kterým je rychlé vyřízení věci.¹⁵⁴ Ve vztahu k napomenutí s výstrahou je nutno uvést, že jde o výchovné opatření, které může být ve srovnání s ostatními výchovnými opatřeními méně citelné.¹⁵⁵ Důraz zákon klade i na skutečnost, aby v případě odstoupení od trestního stíhání již byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil. Z této formulace nevyplývá nutnost, aby škodu nahradil sám

¹⁵⁴ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, *Trestní právo*, 5/2005, str. 21.

mladistvý, což je vhodné, neboť ten často nebude disponovat vlastními peněžními prostředky v dostatečné výši a byl by tedy oproti dospělým obviněným v tomto směru znevýhodňován,¹⁵⁵ z jednání mladistvého však musí být zjevná jeho vlastní snaha k náhradě škody tak, aby byly splněny podmínky ustanovení § 68 ZSM (viz. výše kapitola 2.5.1.). Zde je rovněž třeba zdůraznit, že obecnou podmínkou pro uplatnění odklonu v řízení ve věcech mladistvých je pouze připravenost mladistvého přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění (§ 68 ZSM). Obdobně jako u ostatních typů odklonu, je tedy třeba klást důraz na konkrétní kroky, které mladistvý k nápravě škodlivých následků učinil, a není zcela nezbytné, aby v době rozhodování o odstoupení od trestního stíhání byl již dosažen výsledek, byť zákon alespoň částečnou úhradu škody preferuje. Blíže k pojmu škody způsobené proviněním je možno odkázat na předchozí pasáže této práce (viz. výše kapitola 2.1.2 a 2.2.2) s tím, že u mladistvého nemusí jít jen o náhradu majetkové škody, nýbrž také o odstranění všech škodlivých následků jeho provinění (viz výše kapitola 2.5.2.). Pro úplnost je pak třeba dodat, že odstoupení od trestního stíhání je samozřejmě možné i v případech, kdy žádná škoda nevznikla.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže dále preferuje, aby poškozený s konkrétním odškodněním souhlasil. Nicméně k odstoupení od trestního stíhání není souhlasu poškozeného třeba. Jeho nesouhlas však může orgánům činným podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže signalizovat pochybnosti o tom, zda jsou pro takové rozhodnutí splněny všechny

¹⁵⁵ Fenyk, J.: Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb., Státní zastupitelství, č. 2-3/2004, str. 5.

¹⁵⁶ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo 5/2005, str. 21.

předpoklady. Bude proto nutné vždy zjistit příčinu nesouhlasu poškozeného.¹⁵⁷

2.5.2.2. Některé aspekty rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání

Forma a obsah rozhodnutí

Rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání má formu usnesení (§ 70 odst. 1, odst. 2 ZSM, § 119 TR). Toto usnesení obsahuje výrok, že se od dalšího trestního stíhání mladistvého odstupuje a dále též výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém bylo spatřováno provinění, jehož se odstoupení od trestního stíhání týká (§ 70 odst. 2 ZSM). Kromě těchto dvou obligatorních výroků může usnesení o odstoupení od trestního stíhání mladistvého obsahovat výrok o uložení povinnosti, k jejímuž splnění se zavázal, resp. uložení konkrétního výchovného opatření. Rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání je rozhodnutím konečným.

V přípravném řízení rozhoduje o odstoupení od trestního stíhání státní zástupce. Soud rozhoduje o odstoupení trestního stíhání v rámci předběžného projednání obžaloby (§ 62 odst. 1 ZSM), resp. přezkoumání podané obžaloby samosoudcem (§ 62 odst. 2 ZSM), v hlavním líčení (§ 65 odst. 2 ZSM) a rovněž mimo hlavní líčení (§ 66 odst. 1 ZSM). Pokud jde o možnost učinit toto rozhodnutí v odvolacím řízení, platí výklad uvedený u narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání.

¹⁵⁷ Sotolář, A.: Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, *Trestněprávní revue*, 6/2004, str. 175.

Šamal, P. - Válková, H. - Sotolář, A. - Hrušáková, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. C. H. Beck, Praha 2004, str. 643.

Obdobně R 51/1998

Rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání není vázáno na podání návrhu ani na souhlasné stanovisko procesních stran. To ovšem neznamená, že mladistvý, jeho zákonný zástupce, orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiný subjekt nemůže takový návrh podat. Z fakultativní povahy alternativního řešení trestní věci však vyplývá, že ani státní zástupce ani soud na ně nemusí procesním způsobem reagovat. Neshledá-li důvod pro takové rozhodnutí, bez dalšího pokračuje v trestním řízení.¹⁵⁸

Účinky rozhodnutí

Rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání a zastavení trestního stíhání je definitivním skončením trestního stíhání a po nabytí právní moci (§ 140 TR) představuje překážku věci rozhodnuté [§ 11 písm. f) TR]. Toto rozhodnutí neřeší otázku viny a na mladistvého je tedy třeba dále pohlížet, jako by nebyl odsouzen.

Podle § 71 ZSM se odstoupení od trestního stíhání eviduje jako skutečnost významná pro trestní stíhání ve smyslu § 2 odst. 1 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů. Neuvádí se tedy ve výpisu z Rejstříku trestů. Vzhledem k tomu, že se nejedná o odsuzující rozsudek, nemůže být toto rozhodnutí žádným způsobem zveřejněno (§ 54 odst. 3 ZSM a contrario).

Opravné prostředky

Zákonná úprava mladistvému umožňuje domoci se ústního projednání věci před soudem a tedy plného uplatnění práva na spravedlivý proces. Podle ustanovení § 70 odst. 4 ZSM je proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání přípustná **stížnost**, jež má odkladný účinek. Mimoto je mladistvému umožněno docílit pokračování v trestním stíhání, od něhož

¹⁵⁸ Sotolář, A.: Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, *Trestněprávní revue*,

bylo odstoupeno, prohlásí-li mladistvý podle ustanovení § 70 odst. 5 ZSM do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o odstoupení od trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. V takovém případě, neshledá-li soud pro mládež důvod ke zproštění mladistvého, vysloví sice vinu, trestní opatření však neuloží (§ 70 odst. 6 ZSM). Mladistvému ale může být uloženo výchovné nebo ochranné opatření (§ 70 odst. 6 ZSM a contrario). Soud rovněž může věc postoupit jinému orgánu postupem podle § 222 odst. 2 TŘ (usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 8 Tdo 512/2007).

Právo podat stížnost mají dále osoby uvedené v ustanovení § 72 ZSM, tj. orgán sociálně-právní ochrany dětí, kterému běží lhůta pro podání stížnosti samostatně, příbuzní mladistvého v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel a druh, kterým končí lhůta týmž dnem jako mladistvému. V řízení před soudem má právo podat stížnost státní zástupce. Stížnost proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání mohou podat též další osoby, kterých se toto rozhodnutí přímo dotýká (§ 142 odst. 1 TŘ), např. osoba, v jejíž prospěch má mladistvý ve smyslu ust. § 18 odst. 1 písm. c) ZSM vykonat společensky prospěšnou činnost určitého druhu.¹⁵⁹ Právo stížnosti přísluší též poškozenému, avšak pouze v řízení před soudem (§ 62 odst. 3, § 65 odst. 3, § 66 odst. 2 ZSM). Poškozený nemůže rozhodnutí napadnout, bylo-li učiněno v přípravném řízení. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže sice stanoví, že řízení podle tohoto zákona musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění (§ 3 odst. 7 ZSM), a že orgány činné podle tohoto zákona jsou povinny přihlížet k oprávněným zájmům poškozeného, poučit ho o jeho právech a

6/2004, str. 170.

¹⁵⁹ Sotolář, A.: Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, *Trestněprávní revue*, 6/2004, str. 180.

poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění (§ 45 ZSM), nicméně o odstoupení od trestního stíhání je třeba poškozeného pouze vyrozumět (§ 70 odst. 4 ZSM). Tato úprava zcela nekoresponduje se zásadou uspokojení zájmů poškozeného stanovenou v § 3 odst. 7 ZSM.¹⁶⁰

Ministr spravedlnosti může proti pravomocnému usnesení o odstoupení od trestního stíhání učiněné soudem nebo státním zástupcem podat **stížnost pro porušení zákona** (§ 266 TŘ).

Na rozdíl od ostatních druhů odklonu není usnesení o odstoupení od trestního stíhání výslovně zmíněno jako rozhodnutí, proti němuž lze podat další mimořádný opravný prostředek (§ 265a, § 265b TŘ a § 277 TŘ). Někteří autoři se proto domnívají, že rozhodnutí soudu o odstoupení od trestního stíhání nelze napadnout dovoláním (§ 265a, § 265b TŘ a contrario).¹⁶¹ Obdobnou argumentaci lze pak vztáhnout na možnost navrhnout obnovu řízení. Komentář k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže naopak uvádí, že vzhledem k tomu, že usnesení o odstoupení od trestního stíhání je obligatorně spojeno se zastavením trestního stíhání, je třeba patrně dovodit, že je proti rozhodnutí o něm možno podat jak **dovolání** [§ 265a odst. 2 písm. c) TŘ, § 265b odst. 1 písm. f) TŘ], tak návrh na povolení **obnovy řízení** (§ 277, § 278 odst. 2, 3 TŘ).¹⁶² Tomuto názoru přisvědčuje i usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. dubna 2004, sp. zn. 11 Tdo 426/2004, resp. usnesení ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. 5 Tdo 1621/2008, v jejichž odůvodnění Nejvyšší soud uvádí, že po nabytí účinnosti zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže je na

¹⁶⁰ Jelínek, J.: Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu), Bulletin advokacie, 11-12/2003, str. 40.

¹⁶¹ Fenyk, J.: Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb., Státní zastupitelství, 2-3/2004, str. 6.

Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo, 5/2005, str. 23.

místě vztáhnout ust. § 265b odst. 1 písm. f) TŘ analogicky i na případy rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání mladistvých podle § 70 odst. 1 ZSM, neboť s tímto rozhodnutím je obligatorně spojeno zastavení trestního stíhání (§ 70 odst. 2 ZSM), resp. že v rámci dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. f) TŘ lze (mimo jiné) namítat nesprávnost rozhodnutí souvisejícího se zastavením trestního stíhání a příkladem zmiňuje rozhodnutí o obligatorním zastavení trestního stíhání, o fakultativním zastavení trestního stíhání, podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 TŘ, schválení narovnání podle § 309 TŘ a násl. a **odstoupení od trestního stíhání mladistvého spojené se zastavením trestního stíhání.** Otázka přípustnosti dovolání proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání však zatím přímo řešena nebyla. Lze mít za to, že smyslem zákonné úpravy ve věcech mladistvých nebylo omezit možnosti užití mimořádných opravných prostředků v případě odstoupení od trestního stíhání oproti ostatním typům odklonu, a že je na místě příslušná ustanovení vykládat extenzivně ve prospěch možnosti podání uvedených mimořádných opravných prostředků.

2.5.2.3. Soulad odstoupení od trestního stíhání s mezinárodněprávními dokumenty

Podle článku 10 Ústavy stanoví-li vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Pro řízení ve věcech mladistvých, a tedy i pro aplikaci odstoupení od trestního stíhání jsou relevantní zejména Úmluva, Pakt a Úmluva o právech dítěte.

¹⁶² Šámal, P. - Válková, H. - Sotolář, A. - Hrušáková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 1. vydání. C. H. Beck, Praha 2004, str. 671.

Kromě ustanovení vymezujících základní zásady řízení obecně, která se uplatní pro řízení před orgány státní moci vůbec, jsou pro otázky týkající odstoupení od trestního stíhání relevantní především ustanovení čl. 14 Paktu, čl. 6 Úmluvy a čl. 40 Úmluvy o právech dítěte.

Ve vztahu k čl. 6 odst. 1, 2 Úmluvy a obdobnému znění čl. 14 odst. 1, 2 a 3 písm. g) Paktu platí obdobně to, co bylo uvedeno u narovnání (viz. kapitola 2.1.4.) a u podmíněného zastavení trestního stíhání (viz. kapitola 2.2.4.). V souladu s těmito ustanoveními¹⁶³ má mladistvý právo domoci se ústního projednání věci před soudem a tedy plného uplatnění práva na spravedlivý proces tím, že proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání a zastavení trestního stíhání podá stížnost, případně prohlásí do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o odstoupení od trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. Shodně jako ostatní typy odklonu ani usnesení o odstoupení od trestního stíhání neřeší otázku viny, a na mladistvého se tedy dále hledí, jako by nebyl odsouzen. Ačkoli zákon jako podmínku pro aplikaci odstoupení od trestního stíhání nepožaduje doznání, právní teorie požaduje otevřené přihlášení mladistvého ke spáchanému skutku, jakožto projev jeho připravenosti nést za svůj čin odpovědnost (viz. výše kapitola 2.5.1.). Nelze ale mluvit o jakémkoli nátlaku na doznání mladistvého ve smyslu čl. 14 odst. 3 písm. g) Paktu, naopak pokud by orgán rozhodující o odstoupení od trestního

¹⁶³ Podle čl. 6 odst. 1. Úmluvy má každý právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Obdobně podle čl. 14 odst. 1 Paktu má každý právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu. Podle čl. 6 odst. 2. Úmluvy každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Obdobně podle čl. 14 odst. 2 Paktu každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina. Podle čl. 14 odst. 3 písm. g) Paktu nesmí být nikdo nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.

stíhání měl jakékoliv pochybnosti o dobrovolnosti takového prohlášení či je považoval za účelové, pak by podmínky pro odstoupení od trestního stíhání splněny nebyly (§ 68 ZSM). V této souvislosti je třeba dále připomenout, že pro aplikaci všech odklonů v řízení ve věcech mladistvých je nutné, aby se podezření ze spáchání provinění jevílo na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným (§ 68 ZSM), samotné doznání tedy nikdy nestačí. Obdobný požadavek vyplývá i z ust. § 2 odst. 5 TR.

Podle čl. 14 odst. 4 Paktu se v trestním řízení proti mladistvým vezme v úvahu jejich věk a skutečnost, že je žádoucí usilovat o jejich nápravu. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zohledňuje tento požadavek v ust. § 1 odst. 2, podle něhož projednáváním protiprávních činů se mimo jiné sleduje užití takových opatření, která účinně přispějí též k tomu, aby se mladistvý nadále zdržel páčání protiprávních činů a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji. Dosažení účelu zákona je pak základní podmínkou i pro aplikaci odstoupení od trestního stíhání.

Naproti tomu je shodně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného odložení podání návrhu na potrestání nutno připustit, že právní úprava odstoupení od trestního stíhání (nemá-li být toto rozhodnutí pokládáno za rozhodnutí o vině) vyvolává pochybnosti ve vztahu k ustanovení čl. 40 odst. 1, odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy, když zákon o soudnictví ve věcech mládeže dovoluje v souvislosti s odstoupením od trestního stíhání uložit mladistvému výchovná opatření, aniž by došlo k vyslovení jeho viny, a to dokonce bez jeho souhlasu (viz výše kapitola 2.5.1.). Potom ale nelze dospět k závěru, že by pravomoc státního zástupce rozhodnout o odstoupení od trestního

stíhání byla na místě, když o otázce viny může rozhodnout pouze soud (čl. 40 odst. 1 Listiny).¹⁶⁴

Zákonná úprava odklonů v řízení ve věcech mladistvých odpovídá ustanovení čl. 40 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzačlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.

Právní úprava odklonů ve věcech mladistvých, a to i pokud jde o odstoupení od trestního stíhání, respektuje rovněž minimální záruky plynoucí z Úmluvy o právech dítěte, které musí mít každé dítě obviněné nebo obžalované z porušení trestního práva, tedy:

- a) být považováno za nevinné až do doby, kdy podle zákona je prokázána vina [čl. 40 odst. 2 písm. b) bod i) Úmluvy];
- b) aby věc byla bez odkladu rozhodnuta v souladu se zákonem příslušným, nezávislým a nestranným úřadem nebo soudním orgánem ve spravedlivém procesu v přítomnosti právního zástupce nebo jiné odpovídající osoby a v přítomnosti rodičů nebo zákonných zástupců dítěte, ledaže by se zvažilo, že jejich přítomnost, zejména s ohledem na věk a situaci dítěte není v jeho zájmu [čl. 40 odst. 2 písm. b) bod iii) Úmluvy];
- c) aby nebylo nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu; aby se mohlo seznamovat s výpověďmi svědků buď přímo anebo prostřednictvím jiných a aby byla zabezpečena rovnoprávná účast svědků obhajoby a hodnocení jejich výpovědí [čl. 40 odst. 2 písm. b) bod iv) Úmluvy];
- d) aby ve všech stadiích řízení bylo plně uznáváno jeho soukromí [čl. 40 odst. 2 písm. b) bod vii) Úmluvy].

K souladu odstoupení od trestního stíhání s jednotlivými požadavky Úmluvy lze ve stručnosti uvést následující:

¹⁶⁴ obdobně Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges 2009, str. 919.

ad. a) rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání a zastavení trestního stíhání nemá povahu rozhodnutí o vině mladistvého, a na mladistvého se proto dále hledí jako by nebyl odsouzen;

ad. b) mladistvý má zásadně právo domoci se rozhodnutí věci soudem s plným uplatněním práva na spravedlivý proces tím, že je proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání a zastavení trestního stíhání oprávněn podat stížnost, případně též může prohlásit do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o odstoupení od trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá;

ad. c) zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jako podmínku pro aplikaci odstoupení od trestního stíhání doznání mladistvého; pokud pak ust. § 68 ZSM požaduje, aby mladistvý byl připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění, kdy projevem této připravenosti zpravidla bude i přihlášení mladistvého ke spáchanému skutku, resp. jeho doznání, nelze v této souvislosti uvažovat o jakémkoli nátlaku na doznání mladistvého;

ad. d) ochrana soukromí mladistvého je zaručena ust. § 52 a násl. ZSM; usnesení o odstoupení od trestního stíhání a zastavení trestního stíhání pak nelze zveřejňovat.

2.5.2.4. Soulad odstoupení od trestního stíhání s dokumenty Rady Evropy

Pokud jde o dokumenty Rady Evropy orientované na mládež, je nutno uvést především Doporučení Výboru ministrů členských států Rady Evropy č. R (87) 20, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže, Doporučení Výboru ministrů členských států Rady Evropy č. R (88) 6, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže z řad mladých lidí pocházejících z přistěhovaleckých rodin, a Rezoluci č. R (66) 25, o krátkodobém zacházení s mladistvými pachateli do 21 let věku.

Z hlediska odstoupení od trestního stíhání je významné Doporučení Rady Evropy č. R (87) 20, které požaduje rozšíření možností řešit trestní věc mladistvého odklonem již v předsoudní fázi trestního řízení a zdůrazňuje nutnost souhlasu mladistvého s uložením opatření, jež

podmiňují řešení trestní věci formou odklonu. Požaduje též, aby právům a zájmům mladistvého byla, shodně jako právům a zájmům poškozeného, věnována náležitá pozornost. Je-li to potřebné, má být podle tohoto doporučení zabezpečena součinnost rodiny mladistvého při realizaci opatření souvisejících s odklonem. Lze konstatovat, že právní úprava odstoupení od trestního stíhání není zcela v souladu s tímto doporučením, pokud dovoluje uložit mladistvému výchovná opatření bez jeho souhlasu (viz kapitola 2.5.1.). Je však nutno připustit, že pokud mladistvý nebude souhlasit s uložením výchovných opatření, má možnost podat proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání stížnost. Mimoto také může mladistvý do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o odstoupení od trestního stíhání oznámeno, prohlásit, že na projednání věci trvá, čímž je mu umožněno docílit pokračování v trestním stíhání, od něhož bylo odstoupeno.

Z obecných trestně politických dokumentů Rady Evropy je z hlediska odstoupení od trestního stíhání relevantní již dříve zmiňované Doporučení č. R (87) 18, o zjednodušení trestního řízení, které se detailněji zabývá jednotlivými typy odklonu. Doporučení nevyžaduje souhlas toho, proti němuž se řízení vede, v případě prostého upuštění od trestního stíhání nebo rozhodnutí spojeného s napomenutím (výstrahou). Pokud ale česká právní úprava vyžaduje, aby byl mladistvý připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, z čehož se dovozuje, že se mladistvý musí doznat, resp. alespoň prohlásit, že spáchal skutek, pro který je stíhán, je nutno řešit i otázku dosahu tohoto doznání, resp. prohlášení. V tomto směru je možno odkázat na výklad uvedený v kapitole 2.2.4., pokud jde o podmíněné zastavení trestního

stíhání. Je sice pravdou, že odklonů, včetně odstoupení od trestního stíhání, lze v trestních věcech mladistvých použít, jen jestliže se podezření ze spáchání provinění jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění, a dosah doznání, resp. prohlášení mladistvého, že spáchal skutek, pro který je stíhán, tedy nemůže být z hlediska jejich důkazního významu zásadní, nicméně i tak by lépe odpovídalo Doporučení, pokud by zákon v souvislosti s odstoupením od trestního stíhání výslovně stanovil, že prohlásí-li mladistvý, že spáchal skutek, pro který je trestní řízení vedeno, nelze k tomuto prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu.

3.5.3. Přednosti a nedostatky odklonu v řízení ve věcech mladistvých

Podle důvodové zprávy zákona o soudnictví ve věcech mládeže mělo být hlavním smyslem alternativních způsobů řešení trestních věcí mladistvých odstraňování konfliktních stavů po objasnění příčin trestné činnosti, tedy především vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným (s přihlédnutím k zájmům osob z jejich blízkého sociálního okolí), pozitivně motivující působení na obviněného a dosažení satisfakce poškozeného.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže klade značný důraz na co nejširší užití odklonů jako takových, což konečně vyplývá i ze směrnice uvedené v § 59 ZSM, podle níž státní zástupce je při výkonu dozoru mimo jiné povinen organizovat svou činnost tak, aby bylo ve všech vhodných případech možné využít přiměřených výchovných opatření a zvláštních

způsobů řízení. Pokud pak jde o konkrétní možnosti působení na mladistvého je nutno ocenit, že právní úprava odklonů dává zejména s ohledem na možnost užití výchovných opatření (§ 15 odst. 1 ZSM) soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci široké možnosti, jak individuálně reagovat na provinění mladistvého, a to s ohledem na jeho celkovou situaci (tedy na jeho chování, životní poměry, jeho sociální vazby, možnosti výchovného působení apod.), a dosáhnout tak naplnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Z hlediska širšího uplatnění odklonů v trestních věcech mladistvých je významná i skutečnost, že již o zahájení trestního stíhání mladistvého musí policejní orgán mimo zákonného zástupce mladistvého a příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí informovat též Probační a mediační službu. Všechny orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže také musí mladistvého ve vhodných případech poučit o podmínkách pro podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání nebo odstoupení od trestního stíhání (§ 42 odst. 5 ZSM). V trestním řízení ve věcech mladistvých je tedy zapojena řada subjektů s cílem výchovném působení na mladistvého, přičemž i sám mladistvý má příležitost vědomě se podílet na vytvoření podmínek pro určitou alternativu k jeho potrestání.

Nicméně i přes výše uvedené přednosti a přes skutečnost, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže zakotvuje nový druh odklonu - odstoupení od trestního stíhání, nelze pominout skutečnost, že v některých směrech není právní úprava odklonů v trestních věcech mladistvých dokonalá. Především použití odklonů zakotvených v trestním řádu je v trestních věcech mladistvých vázáno na více zákonných podmínek, než je tomu u dospělých obviněných, což může v praxi uplatnění odklonů ztěžovat.¹⁶⁵ Navíc ke zjištění, zda jsou podmínky pro užití odklonů splněny, je třeba i

náležitěho objasnění skutkového stavu, což může mít negativní vliv na délku řízení. Mají-li totiž odklony plnit svůj účel a být skutečnou alternativou ke standardnímu průběhu trestního stíhání, mělo by být o jejich užití rozhodnuto co nejdříve.¹⁶⁶ V této souvislosti proto bylo v odborné literatuře navrhováno, aby se podmínky uvedené v ust. § 68 ZSM vztahovaly pouze k odstoupení od trestního stíhání, když právní úpravu podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného upuštění od podání návrhu na potrestání a narovnání lze považovat za dostatečnou i ve vztahu k mladistvým obviněným.¹⁶⁷ Pokud jde o odstoupení od trestního stíhání, kritizována¹⁶⁸ je i skutečnost, že podmínky pro jeho použití se blíží fakultativnímu zastavení trestního stíhání podle ust. § 172 odst. 2 písm. c) TŘ (viz výše kapitola 5.2.1.).

Při uplatňování alternativních způsobů řízení by z povahy věci neměly být opomíjeny oprávněné zájmy poškozeného: vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným je z tohoto důvodu zdůrazněno i v důvodové zprávě k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže. V této souvislosti tedy nelze považovat za správné, že poškozený nemá možnost podat stížnost proti rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání v přípravném řízení. Takováto úprava oslabuje pozici poškozeného ve srovnání s jinými druhy odklonu, aniž by proto existoval rozumný důvod. Navíc je omezení stížnostního práva poškozeného v rozporu se zásadou uspokojení zájmů poškozeného jako základní zásadou zákona o soudnictví ve věcech mládeže (§ 3 odst. 7 ZSM).

¹⁶⁵ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, *Trestní právo*, 5/2005, str. 23.

¹⁶⁶ Sotolář, A.: K některým specifikům uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, *Trestněprávní revue*, 3/2004, str. 66.

¹⁶⁷ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, *Trestní právo* 5/2005, str. 23.

¹⁶⁸ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, *Trestní právo* 5/2005, str. 19 a 24.

ČÁST TŘETÍ: INSTITUT ODKLONU V PRAXI

3.1. ČETNOST A ZASTOUPENÍ JEDNOTLIVÝCH FOREM ODKLONU PŘI ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ

I.

Z hlediska četnosti a zastoupení jednotlivých forem odklonu v praxi představuje nejfrekventovanější formu odklonu **trestní příkaz**, který je dle dostupných statistik vydáván ve více jak polovině trestních věcí napadajících soudům v podobě podaných obžalob.

Tabulka I.

Roky	Počet podaných obžalob a od roku 2002 i návrhů na potrestání	Vydané trestní příkazy	%
1995	84.066	43.434	51,7
1996	85.347	44.563	52,2
1997	84.066	46.045	54,8
1998	73.905	40.700	55,1
1999	84.973	48.431	57,0
2000	86.074	49.706	57,7
2001	88.674	50.730	57,2
2002	98.278	49.919	50,8
2003	99.996	49.745	49,8
2004	92.216	48.881	53,0
2005	93.862	50.652	54,0
2006	96.258	55.213	57,4
2007	99.203	59.880	60,4
2008	96.394	58.198	60,4

2009	100.504	60.494	60,2
------	---------	--------	------

Vzhledem ke skutečnosti, že v necelých 22 % případů je proti trestnímu příkazu podán obviněným nebo oprávněnými osobami odpor, je možné považovat trestní příkaz za poměrně efektivní procesní alternativu. Tomu odpovídá i důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb., která označuje trestní příkaz za institut, který se v praxi osvědčuje. V trestně procesní nauce jsou ovšem proti takovému využívání trestního příkazu vznášeny závažné námitky.¹⁶⁹

Tabulka II.

Roky	Vydané trestní příkazy	Podané odpory	%
1998	40.700	12.023	29,5
1999	48.431	13.386	27,6
2000	49.706	13.304	26,8
2001	50.730	neviduje se	
2002	49.919	neviduje se	
2003	49.745	10.646	21,4
2004	48.881	10.496	21,5
2005	50.652	10.267	20,3
2006	55.213	10.234	18,5
2007	59.880	9.977	16,7
2008	58.198	10.100	17,4

¹⁶⁹ např. Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1998, str. 296,

Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. CODEX Bohemia, Praha 1999, str. 211 a násl.

Musil, J. - Kratochvíl, V. - Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1999, str. 462,

Coufal, P.: Problémy spojené s případným užitím zásady oportunity v rekodifikovaném českém trestním procesu, Trestní právo, 5/1998, str. 5 a násl.

2009	60.494	10.430	17,2
------	--------	--------	------

II.

Druhým odklonem co do četnosti je **podmíněné zastavení trestního stíhání**. Jak vyplývá ze statistických údajů sledovaných odborem informatiky Ministerstva spravedlnosti ČR, došlo v praxi k nárůstu aplikace tohoto institutu - oproti roku 1994 je četnost podmíněného zastavení trestního stíhání v současné době více jak dvojnásobná a podíl rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání za celou dobu jeho aplikace představuje průměrně 8,8 % na celkovém počtu stíhaných osob. Přitom je nutno přihlídnout i k tomu, že od 1. 7. 2004 je státnímu zástupci svěřeno rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení, a to za podmínek velmi podobných jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání. Oba instituty tak lze z hlediska sledovaného účelu uvažovat společně. To znamená, že v roce 2009 byly tyto odklony aplikovány u 13 % stíhaných osob.

Tabulka III.

Roky	Počet stíhaných osob	Rozhodnutí o PZTS v přípravném řízení	Rozhodnutí o PZTS v řízení před soudem	PZTS celkem	%
1994	85.929	2.509	1.499	4.008	4,7
1995	108.680	3.400	2.207	5.607	5,2
1996	109.204	3.891	2.864	6.755	6,2
1997	108.275	4.537	2.787	7.324	6,8
1998	106.488	3.114	1.735	4.849	4,6
1999	107.879	4.641	2.717	7.358	6,8

2000	110.808	6.166	3.299	9.465	8,5
2001	110.461	7.704	3.589	11.293	10,2
2002	93.378	6.744	3.763	10.507	11,3
2003	92.958	7.047	3.554	10.601	11,4
2004	89.288	7.251	2.623	9.874	11,1
2005	87.008	6.892	2.455	9.347	10,7
2006	82.193	7.387	2.279	9.666	11,8
2007	78.545	7.172	2.150	9.322	11,9
2008	96.340	7.459	1.903	9.362	9,7
2009	77.252	5.762	1.732	7.494	9,7

Tabulka IV.

Roky	Počet stíhaných osob	Rozhodnutí o odložení podání návrhu na podmíněném potrestání	%
2004 ¹⁷⁰	89.288	116	0,13
2005	87.008	454	0,52
2006	82.193	666	0,81
2007	78.545	1.087	1,4
2008	96.340	1.244	1,3
2009	77.252	2.315	3,0

III.

Statistické výsledky ukazují, že narovnání stále není běžnou formou vyřizování trestních věcí, a to ani poté, co bylo rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání v přípravném řízení svěreno

státnímu zástupci. Podíl rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání na celkovém počtu stíhaných osob totiž představuje zanedbatelných 0,285 %.

Ve zprávě o činnosti státního zastupitelství za rok 2002 bylo k příčinám tohoto nepříliš uspokojivého stavu konstatováno, že institut narovnání je v praxi sporadicky využíván pro svoji komplikovanost, a to po stránce technické, administrativní, i pro svoji časovou náročnost. Navíc narovnání přichází v úvahu v podstatě ve všech případech, když lze trestní stíhání podmíněně zastavit, přičemž rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je státními zástupci preferováno pro svoji relativní jednoduchost.¹⁷¹

Narovnání se nejčastěji uplatňuje v řízeních o trestných činech proti životu a zdraví a trestných činech proti majetku.

Tabulka V.

Roky	Počet stíhaných osob	Rozhodnutí o narovnání v přípravném řízení	Rozhodnutí o narovnání v řízení před soudem	Celkem schválená narovnání	%
1996	109.204	11	94	105	0,096
1997	108.275	21	221	242	0,224
1998	106.488	11	129	140	0,131
1999	107.879	12	200	212	0,197
2000	110.808	20	228	248	0,224
2001	110.461	18	224	242	0,219
2002	93.378	45	342	387	0,414

¹⁷⁰ V roce 2004 mohl být institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání aplikován pouze za období od 1. 7. 2004 do 31. 12. 2004, na což je nutno brát zřetel při hodnocení uvedeného údaje.

¹⁷¹ Vybrané problémy sankční politiky ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ, institut zabezpečovací detence. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2005.

2003	92.958	49	249	298	0,320
2004	89.288	39	198	237	0,265
2005	87.008	53	166	219	0,252
2006	82.193	38	168	206	0,251
2007	78.545	78	121	199	0,253
2008	96.340	148	90	238	0,247
2009	77.252	182	87	269	0,348

IV.

Ani odstoupení od trestního stíhání ve věcech mladistvých nebude patřit mezi příliš frekventované odklony. V roce 2009 bylo odstoupeno od trestního stíhání pouze ve 25 případech.

Pro srovnání lze uvést, že podmíněné zastavení trestního stíhání bylo v trestních věcech mladistvých v roce 2009 aplikováno ve 271 případech a narovnání v jednom případě.

V.

Z trestních statistik dále vyplývají poměrně značné rozdíly v aplikaci alternativních způsobů řízení mezi jednotlivými státními zastupitelstvími i jednotlivými soudy, a to při srovnatelném nápadu a skladbě kriminality.¹⁷² V tomto směru lze konstatovat, že častou příčinou rozdílného využívání odklonů je **subjektivní prvek** spočívající zejména v postoji a přístupu konkrétního státního zástupce či soudce k jednotlivým druhům odklonu a k jejich aplikaci v případech některých trestných činů.

3.2. VHODNOST A SPRÁVNOST APLIKACE JEDNOTLIVÝCH FOREM ODKLONU V PRAXI

Vhodnost volby jednotlivých forem odklonu a správnost jejich aplikace v praxi je jedním z předpokladů pro naplnění účelu, za kterým byly tyto instituty do právního řádu zavedeny.

I.

Z hlediska hodnocení vhodnosti a správnosti aplikace **narovnání** v praxi je nutno poznamenat, že k tomuto institutu neexistuje příliš početná judikatura.

Na základě výzkumu institutu narovnání provedeného pracovníky Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v Praze,¹⁷³ jakož i na základě rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání publikovaných na stránkách odborné literatury,¹⁷⁴ je možno konstatovat tyto nedostatky v oblasti aplikace institutu narovnání:

- a) v rámci narovnání je zcela opominuta otázka úhrady škody poškozenému,
- b) obviněný uzavře s poškozeným dohodu o náhradě škody, aniž by byly učiněny potřebné úkony k její úhradě,
- c) samosoudce výslovně stanoví (určí) výši částky určené k obecně prospěšným účelům,
- d) soud neprověřuje vztah obviněného k subjektu, kterému je určena částka k obecně prospěšným účelům,
- e) částka určená k obecně prospěšným účelům není složena na účet soudu, ale přímo na účet konkrétního adresáta,

¹⁷² Trestní statistika státních zastupitelství a trestní statistika soudů, Ministerstvo spravedlnosti ČR, odbor informatiky.

¹⁷³ Rozum, J.- Kotulan, P. - Vůjtěch, J.: Výzkum institutu narovnání, IKSP. Praha 1999.

- f) v rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání není uveden popis skutku, jehož se narovnání týká,
- g) v rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání není uveden obsah narovnání, který by zahrnoval výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony, případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé trestným činem,
- h) rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání neobsahuje odůvodnění.

V praxi také bylo schváleno narovnání a zastaveno trestní stíhání ohledně skutku naplňujícího znaky skutkové podstaty trestného činu nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 2 písm. b) trestního zákona účinného do 31. 12. 2009, nebo ohledně skutku naplňujícího znaky skutkové podstaty trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 odst. 1 trestního zákona účinného do 31. 12. 2009, tedy aniž by zde byl poškozený ve smyslu § 43 TR.¹⁷⁵

Z hlediska vhodnosti aplikace institutu narovnání v praxi je nutno zmínit případy, kdy poškozeným není individuální oběť - fyzická osoba, ale osoba právnická (ať již jako subjekt práva veřejného či soukromého) a narovnání tak ze své podstaty není vhodným způsobem řešení takovéto trestní věci. Přestože platná právní úprava narovnání obviněného s poškozeným, který je právnickou osobou, nevylučuje, je zřejmé, že narovnání je v těchto případech nevhodně omezeno na pouhou náhradu škody a obligatorní, zákonem předpokládanou dobročinnost, kdy chybí určitá „očista“

¹⁷⁴ Matula, V.: Několik poznámek k aplikaci institutu narovnání v trestním řízení, Trestní právo, 3/1999, str. 17 a násl.

¹⁷⁵ rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. listopadu 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003, usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. září 2008, sp. zn. 11 Tdo 1202/2008,

obviněného i satisfakce poškozeného.¹⁷⁶ Ve svém důsledku pak narovnání negativně působí jako legální prostředek již zmiňovaného „vykoupení se“ z odpovědnosti za spáchání trestného činu.

II.

V případě **podmíněného zastavení trestního stíhání** je situace odlišná. Podmíněné zastavení trestního stíhání je v porovnání s narovnáním aplikováno nepoměrně častěji a také byla publikována řada soudních rozhodnutí, což přispívá k jeho zákonné aplikaci.

Na základě výzkumu institutu podmíněného zastavení trestního stíhání provedeného pracovníky Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v Praze¹⁷⁷ je možno uvést zejména tyto nedostatky v jeho aplikaci:

- a) doznání obviněného nezahrnuje všechny skutkové okolnosti naplňující zákonné znaky trestného činu, zejména pak zavinění (zvláště u trestných činů v dopravě); ojediněle bylo podmíněně zastaveno trestní stíhání obviněného, který odmítl vypovídat, či obviněného, který spáchání skutku, v němž byl spatřován určitý trestný čin, jednoznačně popřel,
- b) ve vztahu k náhradě škody se orgán, který o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhoduje, spokojí se slibem obviněného, že škodu poškozenému nahradí,
- c) v případech, kdy dojde k uzavření dohody o náhradě škody, není v rozhodnutí uloženo, aby obviněný škodu v průběhu zkušební doby nahradil,
- d) rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání neobsahuje popis stíhaného skutku.

¹⁷⁶ Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 3/1997, str. 9.

Určité problémy v praxi působí vymezení okolností, za nichž může být rozhodnuto o tom, že se v trestním stíhání bude pokračovat (§ 308 odst. 1 TŘ), a kdy konkrétně má být rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání. Státní zástupci někdy (z obavy, že další trestní stíhání obviněného nebude skončeno do doby, než uplyne roční lhůta podle § 308 odst. 2 TŘ k rozhodnutí, že se obviněný neosvědčil) rozhodují o tom, že se obviněný neosvědčil, již poté, co je mu sděleno obvinění pro další trestnou činnost a je prověřeno, že toto obvinění je důvodné a důkazně doložené.¹⁷⁸

Takovýto postup není v souladu se zákonem - soud nebo státní zástupce nemůže s ohledem na zásadu presumpce neviný rozhodnout o tom, že se obviněný neosvědčil dříve, než byl pravomocně odsouzen, pokud důvody neosvědčení nejsou spatřovány v jiných okolnostech, než bylo spáchání trestné činnosti. Rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání lze ovšem vydat i po uplynutí lhůty stanovené v § 308 odst. 2 TŘ, neboť vinou obviněného fikce osvědčení ve zkušební době za podmínky, že byl pravomocně odsouzen, nenastane. Totéž platí obdobně i ohledně fikce osvědčení ve zkušební době podmíněného odsouzení, kde podle ustálené judikatury k aplikaci § 60 TZ (např. R 7/1987 Sb. rozh. tr.) fikce osvědčení nemůže v popsaném případě nastat.¹⁷⁹

V soudní praxi se také vyskytl názor, že trestní stíhání lze zastavit i v případě, kdy doba splácení škody stanovená v dohodě o způsobu náhrady škody uzavřené mezi obviněným a poškozeným přesahuje lhůtu podmíněného zastavení trestního stíhání (usnesení

¹⁷⁷ Kotulan, P.: Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, IKSP, Praha 1996.

¹⁷⁸ Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 1/1997. str. 6.

Krajského soudu v Plzni ze dne 31. října 2001, sp. zn. 6 T 858/2001, publikované v Soudních rozhledech 2/2002 pod č. 165). Lze mít za to, že tento závěr neobstojí vzhledem k obligatornímu požadavku stanovenému v ust. § 307 odst. 3 TŘ, totiž aby obviněnému, který uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody, bylo v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloženo, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil (Soudní rozhledy 7/2002).

III.

Pokud jde o **trestní příkaz**, nezbyvá než konstatovat, že četnost jeho aplikace v praxi zcela neodpovídá zákonným požadavkům pro jeho vydání. Přestože je trestní příkaz systematicky zařazen mezi zvláštní, nestandardní způsoby vyřízení trestních věcí, nelze se vzhledem ke statistickým údajům o jeho aplikaci ubránit pocitu, že jde v současné době spíše o „pravidelný“ způsob rozhodování.

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. byla dosud nejvýraznějším pokusem o přenesení těžiště dokazování z přípravného řízení před soud. Bylo proto možno očekávat, že v důsledku snížení počtu věcí, ve kterých bude skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy již při podání obžaloby či návrhu na potrestání, se sníží i počet vydávaných trestních příkazů. Jak plyne ze statistických přehledů uvedených shora, toto očekávání se nenaplnilo.

¹⁷⁹ Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 1/1997. str. 6, 7.

IV.

Pokud jde o **podmíněné odložení podání návrhu na potrestání**, vzhledem ke skutečnosti, že použití tohoto odklonu přichází v úvahu za podmínek obdobných jako podmíněné zastavení trestního stíhání, lze předpokládat, že při jeho aplikaci nebude docházet k výrazným pochybením.

V.

Pokud jde o **odstoupení od trestního stíhání ve věcech mladistvých**, ani v tomto případě zatím nelze odkázat na soudní judikaturu nebo provedený výzkum, na jejichž základě by bylo možno konstatovat vhodnost a správnost aplikace tohoto odklonu. Důvodem je bezesporu skutečnost, že tento institut je v praxi využíván zcela minimálně, což značně snižuje jeho význam.

ČÁST ČTVRTÁ: ZÁVĚR, ÚVAHY DE LEGE FERENDA

V souvislosti s celkovou rekodifikací českého trestního práva procesního je zvažováno začlenění dalších oportunních prvků do trestního řízení, přičemž pokud jde o odklony, velmi vážně se uvažuje o zavedení dohody o vině a trestu. Není ale pochyb o tom, že dosavadní formy odklonu budou mít i v nové právní úpravě své místo. Proto by bylo vhodné vytvořit předpoklady pro účelnější využití možností, které tyto instituty poskytují.

I.

Trestní příkaz by měl být vydáván jen v řízeních o trestných činech, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 2, nejvýše však 3 roky (což představuje více jak 50 %, respektive 75 % základních skutkových podstat obsažených v TZ). Zároveň by měla být vyloučena možnost ukládat trestním příkazem trest odnětí svobody. Tím by se jednak snížil počet případů, v nichž jsou vydávány trestní příkazy, jednak by se vytvořil žádoucí prostor pro širší aplikaci institutu podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání. Právě výraznější uplatnění těchto odklonů by se mohlo kladně projevit i ve snížení stále vysokého počtu ukládaných krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody: nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání do 1 roku byl v roce 2009 soudy uložen v 7.144 případech, což představuje 68,6 % z celkového počtu nepodmíněných trestů odnětí svobody (pro srovnání v roce 2000 byl nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání do 1 roku soudy uložen v 9.365 případech, což představovalo 66,2 % z celkového počtu nepodmíněných trestů odnětí svobody).

Jak výše uvedeno, bylo by také vhodné snížit horní hranici peněžitého trestu pro účely jeho ukládání trestním příkazem a poskytnout poškozenému právo podat odpor proti výroku o náhradě škody, kterým mu byla škoda přiznána.

II.

Ani u **podmíněného zastavení trestního stíhání**, byť jde o nejčastější formu odklonu, nelze stávající úpravu považovat za vyhovující. Rychlejšímu vyřízení věci formou tohoto odklonu by prospělo, pokud by dosavadní požadavek na doznání byl nahrazen požadavkem na prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, s tím, že nedojde-li k podmíněnému zastavení trestního stíhání poté, co obviněný učinil toto prohlášení, nelze k tomuto prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu. Tím by se rovněž eliminovala možnost, že doznání učiní obviněný skutečně jen pod příslibem podmíněného zastavení trestního stíhání.

K častější aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání by nepochybně vedlo i rozšíření možnosti ukládat obviněnému s jeho souhlasem další omezení a povinnosti, které nelze ukládat podle současné právní úpravy, neboť již hraničí s hmotně právními sankcemi. Jak již bylo v této práci uvedeno, jde především o možnost zakázat obviněnému řízení motorového vozidla nebo možnost přikázat obviněnému obecně prospěšné práce či uložit zákaz pobytu nebo zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

III.

Pokud jde o **narovnání**, k jeho aplikaci by mělo docházet u pečlivě vybraných, taxativně stanovených trestných činů, a to

důsledně za účelem urovnání konfliktního stavu mezi pachatelem a poškozenou fyzickou osobou.

Dále by bylo vhodné doplnit ustanovení § 274 odst. 1 OSŘ v tom směru, aby usnesení o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání bylo pro poškozeného exekučním titulem, a uvažovat lze též o změně ustanovení § 312 TŘ v tom smyslu, že celá částka určená k obecně prospěšným účelům bude poskytována státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Jak již bylo v této práci uvedeno, k četnější aplikaci narovnání by zřejmě mohla vést možnost nahrazení povinnosti složit peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům povinností odpracovat určitý počet hodin obecně prospěšných prací. Tato úprava by rovněž přispěla k odstranění kritického pohledu na narovnání jako na prostředek možného vykoupení se z odpovědnosti za spáchání přečinu.

IV.

Pokud jde o **podmíněné odložení podání návrhu na potrestání**, z hlediska širšího uplatnění tohoto odklonu by bylo vhodné umožnit jeho aplikaci (shodně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání) i v případech, kdy podezřelý namísto náhrady způsobené škody, zatím jen uzavře dohodu o její náhradě, anebo učiní jiná potřebná opatření k její náhradě.

Jinak lze uplatnit tytéž výhrady jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, tedy

- a) nahrazení dosavadního požadavku na doznání k činu požadavkem na prohlášení podezřelého, že spáchal skutek, pro který je vedeno trestní řízení, s tím, že k tomuto prohlášení nelze přihlížet jako k důkazu,

- b) rozšíření možnosti ukládat podezřelému s jeho souhlasem další omezení a povinnosti, především zakázat podezřelému řízení motorového vozidla nebo možnost přikázat podezřelému obecně prospěšné práce či uložit zákaz pobytu nebo zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

V.

Pokud jde o **odstoupení od trestního stíhání** podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, bylo by na místě zakotvit jako obligatorní podmínku pro odstoupení od trestního stíhání požadavek, aby mladistvý prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Shodně jako v případě narovnání by pak mělo být stanoveno, že nebylo-li soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem odstoupeno od trestního stíhání mladistvého poté, co mladistvý prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán, nelze k tomuto prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu.

Poškozenému by mělo být přiznáno právo stížnosti proti rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání, které bylo učiněno v přípravném řízení, což by lépe odpovídalo zásadě uspokojení zájmů poškozeného proklamované v § 3 odst. 7 ZSM.

VI.

V odborné literatuře¹⁸⁰ je dlouhodobě poukazováno na účelnost zavedení **trestního stíhání na návrh poškozeného** u vybraných trestných činů a nutnost revize dosavadní koncepce trestního

¹⁸⁰ Jelínek, J.: Trestní stíhání se souhlasem poškozeného - bilance a perspektivy. Kriminalistika. 4/1996. str. 305.

Jelínek, J.: Poškozený v českém trestním řízení. 1. vydání. Karolinum, Praha 1998, str. 179.

stíhání se souhlasem poškozeného. Také tyto změny by přispěly k racionalizaci a odbřemenění trestní justice.

V současné době se znovu objevují úvahy o zavedení institutu dohody o vině a trestu do českého trestního práva procesního, inspirované především úspěchem tohoto odklonu v rámci slovenské reformy trestní justice. Institut dohody o vině a trestu, aplikovaný na Slovensku od roku 2006, má přispět hlavně ke zrychlení a zefektivnění trestního řízení. Skutečností, že dohoda o vině a trestu tento cíl naplňuje, nasvědčuje rostoucí počet slovenskými soudy schválených dohod o vině a trestu, kdy v roce 2007 to bylo 4428 dohod, v roce 2008 5741 dohod a v roce 2009 6856 dohod.¹⁸¹

Novelu trestního řádu, která zaváděla institut dohody o vině a trestu do českého právního řádu, zpracovalo ministerstvo spravedlnosti již v minulém (5.) volebním období Poslanecké sněmovny.¹⁸² Poslanecká sněmovna však návrh do skončení jejího volebního období neprojednala. Podstatou navrhovaného institutu byla možnost státního zástupce sjednat s obviněným v rámci přípravného řízení dohodu o prohlášení viny a přijetí trestu, kterou následně schválí soud. Novela tak zaváděla zjednodušený postup v případech, kdy obviněný prohlásí, že se cítí být vinen skutkem, pro nějž je stíhán, a sjedná se státním zástupcem za povinné účasti obhájce dohodu ohledně trestu a náhrady škody. Sjednáním dohody se měl obviněný vzdát práva na projednání věci v hlavním líčení.¹⁸³

Podle důvodové zprávy platná právní úprava nevyužívá všech možností, aby zajistila obviněnému v plném rozsahu právo na rychlý a

¹⁸¹ <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=314494>

¹⁸² Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, Sněmovní tisk č. 574, www.psp.cz.

spravedlivý proces, přičemž pomalý výkon spravedlnosti je v současné době nejzávažnějším problémem justice i ve většině států Rady Evropy. Příčinou podle důvodové zprávy není jen růst počtu věcí projednávaných soudy a jejich větší složitost, jimž neodpovídá přiměřený růst prostředků na personální a materiální vybavení justice, ale též sama struktura kontinentálního trestního procesu. Jestliže se podaří vytvořit ve vnitrostátním právu účinné a rychle fungující právní prostředky nápravy, pomůže to omezit příliv stížností k Evropskému soudu pro lidská práva na průtahy.¹⁸⁴

¹⁸³ tamtéž.

¹⁸⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Sněmovní tisk č. 574, www.psp.cz.

TITLE OF THE THESIS

Diversion in criminal procedure

SUMMARY

This thesis describes in detail the diversion in the czech criminal procedure law.

The thesis is divided into four parts. The first part deals with the definitions of the diversion, general characteristic of the diversion and its position in the czech criminal law. It also explains particulars of the subject and extend of the evidence concerning the specific types of the diversion.

The second and the main part of the thesis focuses on specific forms of the diversion in czech criminal procedure, i.e. the out-of-court (approved) settlement, conditional discontinuation of criminal procedure, the penal order, the conditional suspending of filing a motion for the punishment in the context of the summary pre-trial procedure. Own chapter is devoted to each of them. Their legal regulation and the conditions for their application are described there. Each institute is also compared with The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, The International Covenant on Civil and Political Rights and the Recommendation No. R (87) 18 of the Committee of Ministers of Council of Europe. Special chapter deals with the possibilities of application of diversion in the procedure conducted against the juveniles and describes the specific form of the diversion which can be exercised only against juvenile accused.

The third part aids at the diversion in praxis. According to statistic numbers it deals with the frequency and advisability of specific forms of the diversion in czech criminal procedure.

The fourth part is the conclusion of the whole work. There is the summarisation of the basic advantages and disadvantages of the legal regulation of the diversion. It considers certain defects of legal regulation, which would be desirable to remove and also offers solutions de lege ferenda.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá institutem odklonu v českém trestním právu procesním.

Úvod práce je věnován pojmu odklonu obecně, vymezení odklonu v českém trestním právu procesním, a také zvláštnostem dokazování v rámci odklonu. Dále práce rozebírá jednotlivé formy odklonu v českém trestním právu procesním. Zvláštní kapitola se zabývá aplikací jednotlivých forem odklonu v řízení ve věcech mladistvých. Každý z institutů odklonu je posuzován rovněž z hlediska jeho souladu s relevantními mezinárodně právními dokumenty. Opomenuta nezůstává ani četnost a zastoupení jednotlivých forem odklonu v návaznosti na statistické údaje a posuzována je rovněž vhodnost a správnost aplikace odklonu v praxi.

V závěru práce jsou v rámci úvah de lege ferenda uvedeny náměty k účelnějšímu využití možností poskytovaných odklonu.

ABSTRACT

This thesis deals with the institute of the diversion in the czech criminal procedure law.

The introduction of the thesis is devoted to the conception of the diversion in general and to the position of the diversion in the czech criminal law. It also explains particulars of the subject and extend of the evidence concerning the diversion. Then it analyses the specific forms of the diversion in czech criminal procedure. Special chapter deals with the possibilities of application of diversion in the procedure conducted against the juveniles. Each form of the diversion is compared

with the relevant international legal documents. Frequency and representation of specific forms of the diversion according to the statistic numbers are also not left out of consideration. The advisability and the correctness of specific forms of the diversion in czech criminal procedur is viewed too.

In the conclusion of the whole thesis contains the reasoning de lege ferenda and offers solutions for more effective use of the diversion.

KLÍČOVÉ SLOVO

Odklon

KEY WORD

Diversion

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

Publikace:

- Císařová, D., a kol.: Trestní právo procesní, 1. vydání, Linde, Praha 1999.
- Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 s odůvodněním, překlad IKSP, IKSP, Praha 1993.
- Jelínek, J.: Poškozený v českém trestním řízení, 1. vydání, Karolinum, Praha 1998.
- Jelínek, J.: Trestní právo-novelizace v letech 1997 až 1999. Linde. Praha 2000.
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 1. vydání EUROLEX BOHEMIA, Praha 2001.
- Jelínek, J. - Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních, 1. vydání, EUROLEX BOHEMIA, Praha 1999.
- Jelínek, J. - Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, 12. aktualizované vydání trestních kodexů s poznámkami a judikaturou. Linde Praha, 1999.
- Jelínek, J. - Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, 16. aktualizované vydání novelizovaných kodexů s poznámkami a judikaturou podle stavu k 1. 1. 2002 včetně novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Linde Praha, 2001.
- Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání, Praha: Leges, 2009.
- Jelínek J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges 2010
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání, Praha: Leges 2010.
- Kaiser, G.: Kriminologie: Úvod do základů, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 1993.
- Kotulan, P.: Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, IKSP, 1. vydání, Praha 1996.
- Musil, J. - Kratochvíl, V. - Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 1. vydání, C.H.Beck, Praha 1999.
- Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část. 3. přepracované vydání. Codex. Praha 1997.

- Revue International de Droit Penal. Dejudiciarisation (Diversion) et Mediation. Actes du Colloque International tenu a Tokyo, Japon, 14-16 mars 1983, 1232 s.
- Rozum, J. - Kotulan, P. - Vůjtěch, J.: Výzkum institutu narovnání, IKSP. Praha 1999.
- Sotolář, A. - Půry, F. - Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2000.
- Sotolář, A. - Sovák, Z. - Kratochvíl, V. - Zezulová, J. - Šámal, P. - Půry, F. - Válková, H.: Právní rámec alternativního řešení trestních věcí, Díl první, sv. 64, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001.
- Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, 1. vydání, CODEX Bohemia, Praha 1999.
- Šámal, P. a kol.: Přípravné řízení trestní. C.H.Beck, Praha 1999.
- Šámal, P. - Hrachovec, P. - Sovák, Z., Půry, F.: Trestní řízení před soudem 1. Stupně, C.H.Beck, Praha 1996.
- Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Půry, F.: Trestní řád. Komentář. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 1995.
- Šámal, P. - Král, V. - Baxa, J. - Půry, F.: Trestní řád. Komentář. 3. vydání. C.H.Beck, Praha 2001.
- Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 1. vydání. C. H. Beck, Praha 2004.
- Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 1. vydání, C.H.Beck, Praha 1998.

Časopisecká literatura:

- Baxa, J.: Reforma trestního řízení - geneze jejího vzniku a její cíle, Bulletin advokacie, 11-12/2001.
- Císařová, D.: Novelizace a rekodifikace trestního řádu ČR a aktuální problémy teorie dokazování v trestním řízení (historická úvaha), Trestní právo, 4/2001.
- Císařová, D., Čížková, J.: Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. Trestní právo. 6/1998.
- Coufal, P.: Nad dalším zrychlením a zefektivněním trestního řízení, Státní zastupitelství, 10/2009.

- Coufal, P.: Realizace institutu podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu v přípravném řízení, *Trestní právo*, 10/1997.
- Coufal, P.: Problémy spojené s případným užitím zásady oportunity v rekonfigurovaném českém trestním procesu, *Trestní právo*, 5/1998.
- Crha, L.: K právní moci trestního příkazu, *Trestní právo*, 10/1997.
- Crha, L.: Odpor v neprospěch obviněného - nepřesnost komentářů?, *Trestní právo*, 4/1999.
- Draščík, A.: Odklon v českém trestním procesu (de lege lata), *Časopis pro právní vědu a praxi*, 4/1994.
- Fastner, J.: Ještě k podmíněnému zastavení trestního stíhání. *Bulletin advokacie*, 1/1995.
- Fenyk, J.: Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu, *Bulletin advokacie*, 11-12/2001.
- Fenyk, J.: Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb., *Státní zastupitelství*, č. 2-3/2004.
- Fenyk, J., Sotolář, A., Sovák, Z., Doubravová, D.: Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti, *Trestní právo*, 2/2001, 5/2001, 6/2001.
- Gřivna, T.: Několik poznámek k zásadě oportunity v návrhu věcného záměru nového trestního řádu, *Trestní právo*, 12/2004.
- Hasch, K.: Některé otázky související s podmíněným zastavením trestního stíhání a schválením narovnání jako překážky věci rozhodnuté podle § 11 odst. 1 písm. f) tr.ř. *Trestní právo*. 3/1996.
- Jelínek, J.: Poškozený po novele trestního řádu 2001, *Bulletin advokacie*, 11 - 12/2001.
- Jelínek, J.: Reforma trestního procesu (několik poznámek k předložené novele trestního řádu), *Trestní právo*, 4/2000.
- Jelínek, J.: Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu), *Bulletin advokacie*, 11-12/2003.
- Jelínek, J.: Trestní stíhání se souhlasem poškozeného - bilance a perspektivy. *Kriminalistika*. 4/1996.
- Ježek, V.: Zkrácené přípravné řízení a zjednodušené řízení před soudem, *Bulletin advokacie*, 11-12/2001.
- Karabec, Z.: Možnosti sankční politiky, *Kriminalistika*, 3/2001.
- Karabec, Z.: Nové možnosti pro trestní justici, *Kriminalistika*, 2/2003

- Kuchta, J., Zezulová, J.: K vybraným problémům alternativních způsobů řízení v českém trestním právu, Časopis pro právní vědu a praxi, 4/1997.
- Louženský, J.: Jak se uplatňují některé prostředky pro zjednodušení a zrychlení trestního řízení, Trestní právo, 5/1998.
- Matula, V.: Několik poznámek k aplikaci institutu narovnání v trestním řízení, Trestní právo, 3/1999.
- Nett, A.: K odklonu v trestním řízení, Časopis pro právní vědu a praxi, 4/1994.
- Nezkusil, Jiří.: K uplatnění principu oportunitity v trestním právu, Trestní právo, 5/2009.
- Palovský, T.: Odklony a nový trestní zákoník, Státní zastupitelství, 1/2010.
- Palovský, T.: Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení jako vzor pro právní úpravu českou?, Státní zastupitelství, 07-08/2007.
- Rizman, S.: O právní moci trestního příkazu jinak, Trestní právo, 12/1997.
- Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 12/1996.
- Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 1/1997.
- Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 2/1997.
- Rizman, S. - Šámal, P. - Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo. 3/1997.
- Salichov, A.: Pokyny obecné povahy a výkladová stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství. Trestní právo. 12/1997.
- Sotolář, A.: K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, Trestněprávní revue, 3/2004.
- Sotolář, A.: Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, Trestněprávní revue, 6/2004.
- Sovák, Z.: Zvláštní způsoby řízení v aktuálním trestním řádu, Trestní právo, 1/1999.
- Sovák, Z.: Odklony a alternativy v trestním řízení, využití probace a mediace, Zpravodaj jednoty českých právníků, 2/2001.

- Strnadová, L.: Odklony ve světle zákona č. 265/2001 Sb., Trestní právo 11/2001.
- Suchý, O.: Odklon v trestním řízení, Právník, 3/1991.
- Šabata, K.: Pohled na uplatnění odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství, 4/2005.
- Šámal, P.: Dovolání - nový mimořádný opravný prostředek v trestním řízení, Bulletin advokacie, 11-12/2001.
- Šámal, P.: Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversion) de lege ferenda, Časopis pro právní vědu a praxi, 4/1994.
- Šámal, P. - Baxa, J.: K návrhu novely trestního řádu, trestního zákona a souvisejících předpisů, Právní rozhledy, 3/2000.
- Ščerba, F.: K odklonům uplatňovaným ve zkráceném přípravném řízení. Bulletin advokacie. 5/2006.
- Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo, 5/2005.
- Ščerba, F.: Odklon jako sankční opatření, Trestněprávní revue, 2/2009.
- Teryngel, J.: K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání, Bulletin advokacie. 9/1995.
- Vantuch, P.: Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jeho využití, Bulletin advokacie, 8/1994.
- Vantuch, P.: Předsoudní fáze trestního řízení po novele trestního řádu, Bulletin advokacie, 11-12/2001.
- Vantuch, P.: Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem, Trestní právo, 11/2009.
- Válková, H., Sotolář, A.: Restorativní justice - trestní politika pro 21. století?, Trestní právo, 1/2000.

Důvodové zprávy:

- k návrhu zákonů č. 292/1993 Sb., č. 152/1995, č. 265/2001 Sb. a č. 218/2003 Sb.,
- k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Sněmovní tisk č. 574.

Soudní judikatura:

II/1962 Sb. rozh. tr.
 II/1967 Sb. rozh. tr.
 IV/1968 Sb. rozh. tr.
 R 32/1964 Sb. rozh. tr.
 R 1/1975 Sb. rozh. tr.
 R 7/1978 Sb. rozh. tr.
 R 7/1987 Sb. rozh. tr.
 R 31/1994 Sb. rozh. tr.
 R 19/1995 Sb. rozh. tr.
 R 20/1995 Sb. rozh. tr.
 R 45/1995 Sb. rozh. tr.
 R 6/1996 Sb. rozh. tr.
 R 36/1996 Sb. rozh. tr.
 R 47/1996 Sb. rozh. tr.
 R 6/1997 Sb. rozh. tr.
 R 27/1997 Sb. rozh. tr.
 R 32/1997 Sb. rozh. tr.
 R 37/1997 Sb. rozh. tr.
 R 54/1997 Sb. rozh. tr.
 R 51/1998 Sb. rozh. tr.
 R 5/1999 Sb. rozh. tr.
 R 6/1999 Sb. rozh. tr.
 R 46/1999 Sb. rozh. tr.
 R 64/1999 Sb. rozh. tr.
 R 28/2001 Sb. rozh. tr.
 PR 4/1996
 SR 99/1995

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 5. 6. 2001, sp. zn. 7 To 180/2001, publikované v Soudních rozhledech 3/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. listopadu 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003 [on line], dostupný z WWW: <<http://www.nsoud.cz/>>

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 12. 2004, sp. zn. 4 TZ 171/2004 [on line], dostupný z WWW: <<http://www.nsoud.cz/>>

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007 [on line], dostupný z WWW: <<http://www.nsoud.cz/>>

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. června 2003, sp. zn. 6 Tdo 505/2003 [on line], dostupný z WWW: <<http://www.nsoud.cz/>>

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. dubna 2004, sp. zn. 11 Tdo 426/2004 [on line], dostupný z WWW: <<http://www.nsoud.cz/>>

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. srpna 2008, sp. zn. 7 Tdo 916/2008 [on line], dostupný z WWW: <<http://www.nsoud.cz/>>

Ostatní dokumenty:

RECOMMENDATION No. R (87) 18 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES CONCERNING THE SIMPLIFICATION OF CRIMINAL JUSTICE [on line]. COUNCIL OF EUROPE. COMMITTEE OF MINISTERS, 1987, dostupný z WWW: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=704801>

RECOMMENDATION No. R (87) 20 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON SOCIAL REACTIONS TO JUVENILE DELINQUENCY [on line]. COUNCIL OF EUROPE. COMMITTEE OF MINISTERS, 1987, dostupný z WWW: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=704821>

RECOMMENDATION No. R (88) 6 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON SOCIAL REACTIONS TO JUVENILE DELINQUENCY AMONG YUONG PEOPLE COMING FROM MIGRANT FAMILIES [on line]. COUNCIL OF EUROPE. 1988, dostupný z WWW: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=707505>

RESOLUTION (66) 25, SHORT-TERM TREATMENT OF YOUNG OFFENDERS OF LESS THAN 21 YEARS [on line]. COUNCIL OF EUROPE. COMMITTEE OF MINISTERS, 1966, dostupný z WWW: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=638643>